100 PAGINI • 7 LEI

Anul V • nr. 46 • martie 2010

DILEMATECA

SCRIERI • AUTORI • LECTURI

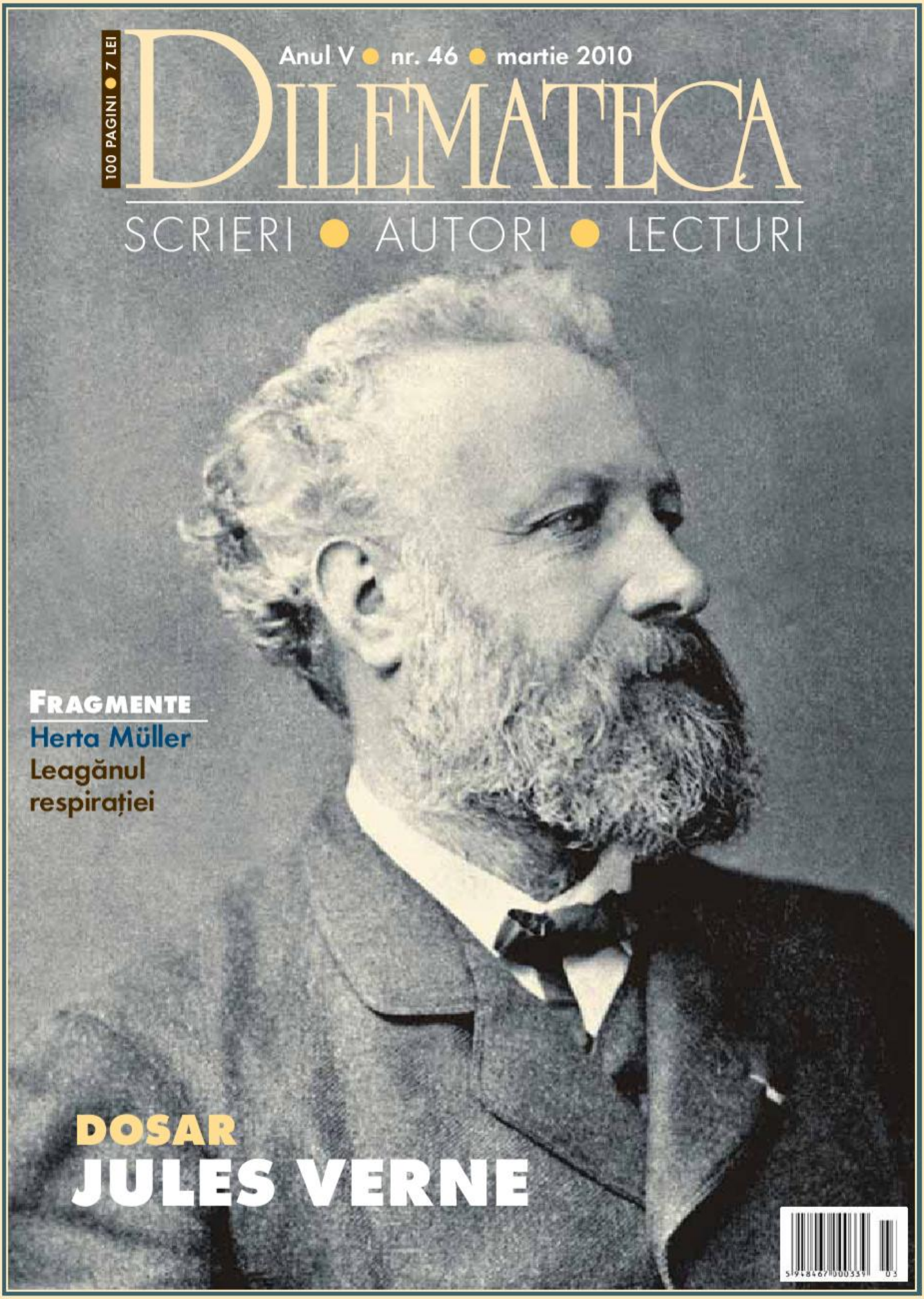

FRAGMENTE

Herta Müller
Leagănul respirației

DOSAR
JULES VERNE

Cărţile copilăriei tale

După 30 de ani

BIBLIOTECA adevărul

relansează colecţia originală Jules Verne

DOAR 10,99 lei
ziar + carte

În fiecare miercuri numai cu ziarul

proiect susținut de orange

AFCN

Administrația Fondului Cultural Național reprezintă un uriaș pas înainte față de vechea modalitate de subvenționare a culturii, care a „generat" cazuri în care o comisie numită de ministrul Culturii decidea subvenționarea cărților scrise de unii dintre membri sau de ministrul însuși. AFCN apelează la experți independenți, are proceduri, s-a străduit să introducă niște criterii de evaluare. Are și site (www.afcn.ro) pe care se găsesc informațiile și formularele necesare. (N-ar fi rău să fie însă actualizat mai des și să conțină, în numele transparenței, și componența Consiliului de Administrație – numit la sfîrșitul anului trecut.)

Ar mai fi însă destule de îmbunătățit. Am fost de mai multe ori invitat, ca expert, să evaluez proiecte editoriale și pot să spun că există un amestec de criterii care îi dezavantajează pe solicitanți. Vrînd să cuprindă cît mai multe, cei care le-au elaborat au pus laolaltă „sprijinirea debutanților și a tinerilor scriitori" cu „publicul-țintă" (punctajul acordîndu-se pe „urban" sau „rural" – ceea ce în multe cazuri e nerelevant) și cu „vizibilitatea editurii" (care dezavantajează editurile mai puțin cunoscute, dar care propun proiecte bune). Dar, dincolo de aceste elemente de detaliu, ar fi nevoie de niște politici culturale mai clare și de un răspuns simplu la întrebarea fundamentală: *ce* cărți subvenționăm cu prioritate (mai ales că banii sînt puțini)? Actualmente, se acordă subvenții pentru aproape orice: de la volume de debut ale unor poeți pînă la tratate academice de istorie, de la reeditări din clasici pînă la traduceri din mari autori străini. „Filozofia" din spatele acestei practici este „să ajungă la toată lumea", ceea ce poate fi legitim. În felul acesta, tabloul general al cărților subvenționate e foarte divers, dar sumele care ajung la solicitanți sînt mici. Au existat și în anii trecuți încercări de „a da o linie" (de exemplu, susținerea debutanților și a tinerilor autori), dar era prea generală. Ar fi nevoie, poate, de o strategie pe cîțiva ani, axată pe acele lucruri la care stăm prost: ediții critice, volume de referință, instrumente de lucru fundamentale pentru orice cultură. În orice caz, ar trebui descurajate tentativele unor edituri de a cere subvenție pentru autori străini celebri, care peste tot în lume se vînd bine și obțin profit.

Și apoi, de ce se subvenționează doar *producția?* Poate că o parte din bani ar trebui orientată spre *consumatori,* spre campanii de promovare a lecturii, de exemplu. De ani întregi, mulți spun că avem nevoie de astfel de campanii, unii au și făcut cîte ceva, dar fără mari rezultate. Dacă tot cheltuim bani publici, poate ar fi bine să-i direcționăm spre formarea și creșterea publicului cititor de mîine. Căci – subvenționate sau nu – cărțile depind de cititori... ■

Mircea Vasilescu

Pentru abonamente sunați la
0318.200.200
Număr cu tarif normal
NON-STOP

DILEMATECA

Mircea VASILESCU (senior editor)
Simona SORA (editor coordonator)
Marius CHIVU (editor coordonator)
Claudiu CONSTANTINESCU (editor coordonator)
Matei MARTIN (editor coordonator)
Matei PLEȘU (secretar general de redacție)
Dan STANCIU (prezentare grafică)

Radu Cosașu,
Cristian Ghinea, Stela Giurgeanu,
Andrei Manolescu, Ruxandra Tudor,
Adina Popescu, Iaromira Popovici

Corectură: Ruxandra Mihăilă, Mădălina Șchiopu
DTP: Adrian Damian Foto: Rareș Avram

DILEMATECA
este editată sub licență de Satiricon srl

CUI 18006758
Calea Victoriei nr. 155, bl. D1, sc. 6, et. 7, sector 1, 010073 București
Telefon: 231.35.00. Fax: 230.51.07
e-mail: dilemateca@satiricon.ro

Abonamente: Gabriela Cristea
(tel. 407.54.65, 407.54.69; fax 407.54.67
e-mail: gabriela.cristea@adevarulholding.ro)

Pentru abonamente sunați la
0318.200.200
(număr cu tarif normal non-stop)

Publicitate: Dorina Petruți
(tel. 407.76.87; e-mail: dorina.petruti@adevarulholding.ro)

ISSN 1842 – 1377
Tipărit la Tipografia MEGAPRESS

SUMAR

INFO

5-10 *Bazar*

12-13 *3,14TECA*

DOSAR

14-21 *Jules Verne în România*

INTERVIU

22-26 Radu Paraschivescu
„Sînt orice, numai moralist nu“

RECENZII

30-36 *Literatură:* Paul Cernat, Cosmin Borza, Codrin Liviu Cuțitaru, Ștefania Mihalache, Alexandru Matei, Florin Irimia, Bogdan-Alexandru Stănescu

37 *Critică literară:* Gabriela Gheorghișor

38-40 *Eseu:* Florina Pîrjol, Adriana Stan, Alice Popescu

41 *Memorialistică:* Octavian Buda

42 *SF:* Michael Haulică

43 *Politologie:* Bogdan Barbu

44-45 *Istorie:* Adrian Cioroianu, Bogdan Murgescu

46 *Filozofie:* Alexander Baumgarten

47-48 *Psihologie:* Lena Ruști, Victor Popescu

49 *Arte:* Anca Oroveanu

50 *Carte pentru copii:* Adina Popescu

REPORTAJ

54-61 Nadine Vlădescu
Despre pragmatism, naivitate și emancipare în America. Atlanta (I)

INTERVIU

62-67 Zhang Jie
„Pentru a traduce viața în cărți nu există cuvinte suficient de adevărate“

PROFIL

70-72 Antje Contius, directoarea proiectului *Traduki*

ANCHETĂ

76-82 de Marius Chivu
Ce autor/carte ați subevaluat?

DOCUMENTE

84-86 Ioana Em. Petrescu

MERIDIANE

88-90 Petre Răileanu
Două evenimente pariziene

FRAGMENTE

92-98 Herta Müller
Leagănul respirației

RUBRICI

27 *Cine ce citește:* Ana-Maria Stan

28 Ioana Bot, *Cărți de plastic*

51 Sanda Nițescu, *Preparate din carte*

69 Ion Vianu, *Portrete interioare*

75 Vasile Dem. Zamfirescu, *Scriitori pe divan*

87 Constantin Vică, *Tehnodrom*

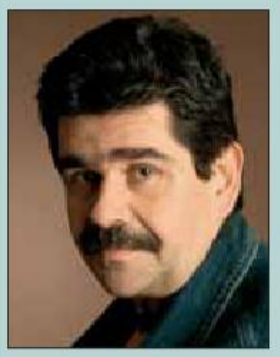

Radu Paraschivescu (paginile 22-26)

Zhang Jie (paginile 62-67)

Antje Contius (paginile 70-72)

Herta Müller (paginile 92-98)

Bazar

Prima ediție a Salonului de Poezie organizat de ICR Stockholm la jumătatea lunii februarie le-a avut drept invitate pe scriitoarele Nora Iuga și Christine Falkenland. Cărțile Norei Iuga (care anul trecut a primit cea mai importantă bursă oferită de statul german unui scriitor străin: Deutscher Akademischer Austausch Dienst – DAAD) au fost traduse în limbile germană, bulgară și slovenă, iar romanul *Sexagenara și tînărul* se află în curs de traducere în limbile spaniolă și franceză. Un fragment din același roman a apărut în limba suedeză în antologia de scriitori români *Rumänska synvinklar (Perspective românești)*, publicată de ICR Stockholm în 2008. Pentru Salonul de Poezie de la ICR Stockholm, reputata traducătoare suedeză Inger Johansson (autoarea versiunii suedeze a trilogiei *Orbitor* a lui Cărtărescu) a tradus o selecție din volumul *Autobuzul cu cocoșați*. Cealaltă invitată a Salonului de Poezie, Christine Falkenland (n. 1967) s-a remarcat prin ceea ce criticii literari au numit „curajul și excentricitatea" cărților sale. Opera ei, care cuprinde optsprezece titluri – romane, versuri și literatură pentru copii –, a fost tradusă în limbile franceză, germană, italiană, olandeză, daneză ș.a. Scriitoarea este laureată a numeroase premii naționale suedeze. În limba română i s-a tradus romanul *Umbra mea* (Editura Vremea, 2002).

Christine Falkenland

Volumul de poeme *Din amintirile unui Chelbasan* (2003) de Ana Maria Sandu a apărut în limba franceză, la Editura Chemin de Fer, cu titlul *L'écorchure*, în traducerea lui Fanny Chartres. Volumul este ilustrat cu desenele graficianei Marine Joatton, iar un tiraj de o sută de exemplare a fost numerotat special pentru membrii Asociației „Les éditions du Chemin de Fer". Ana Maria Sandu a beneficiat anul trecut de o rezidență de creație la ICR Berlin și a fost selectată în proiectul „100 to watch – A directory of New Romanian Creative Talent". Al doilea ei roman, *Omoară-mă!*, a apărut luna trecută în colecția „EGO.Proză" a Editurii Polirom.

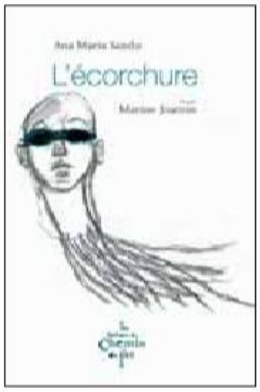

Dilemateca vă recomandă

Un fotoreportaj din casa lui Frédéric Beigbeder: www.theselby.com/10_17_08_Frederic_Beigbeder/index.html; un top cu cele mai bune filme despre scriitori: www.geekweek.com/2010/02/20-greatest-movies-about-writers.html; un scurtmetraj animat plin de umor (narat de Liv Ullmann și premiat cu Oscar) despre un poet danez fericit: www.youtube.com/watch?v=iTef0HWbW_M și trailer-ul unei cărți despre cățelul lui Marilyn primit de la Sinatra: www.lrb.co.uk/blog/2010/01/31/deborah-friedell/maf-the-movie. (Marius Chivu)

Aleksandr Soljenițîn, *Iubește revoluția!* (traducere din limba rusă de Vadim Vasiliu, Colecția „Biblioteca ideală", Editura Art, 2009). Subtitlul fiind: „Povestire neterminată, scrisă în convoi militar în 1941", nu știm cît sarcasm conține acest titlu neobișnuit în opera autorului. Cu siguranță însă, din cît ne-a rămas, se proiecta un erou de un patetism rar descris de acest „dușman al puterii sovietice": un tînăr matematician rus, care pornește cu toată vitejia în războiul pentru apărarea patriei, gata să moară pentru idealurile revoluției mondiale, convins de superioritatea orînduirii socialiste, dar care începe să se îndoiască de adevărurile ei, de lozincile și clișeele fericirii sovietice. Pînă unde ar fi ajuns evoluția lui Gleb Nerjin? Ne-ar fi rămas lîngă Ivan Denisovici? E întrebarea presantă care menține interesul lecturii. (Radu Cosașu)

Paul Celan, *Meridianul și alte proze* (Editura EST, 2009), în traducerea și cu postfața lui Andrei Corbea, o stranie colecție de texte „ocazionale", ale unui poet „rănit de realitate și căutîndu-și o realitate" în cel mai personal dialect celanian. (Simona Sora)

Bazar

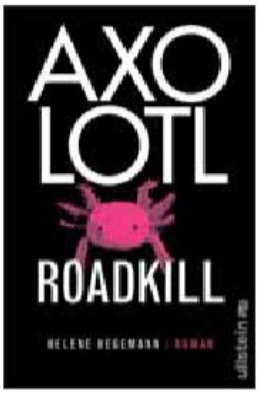

Original, autentic, intertextual O cheamă Helene Hegemann și e autoarea celui mai mare plagiat din ultimul deceniu. Pînă să se descopere plagiatul, presa culturală declara, la unison, că romanul ei, intitulat *Axolotl Roadkill*, reprezintă cel mai bun debut din ultimii zece ani. Autoarea are doar șaisprezece ani și povestește despre întîlniri și experiențe care, teoretic, îi sînt interzise pînă la majorat: partuze, consum de droguri, violențe etc. De copiat, a copiat dintr-un roman publicat pe blog tot de un tînăr, dar ceva mai mare, de 21 de ani. Airen – așa se numește blogger-ul – a explicat, după ce s-a deconspirat plagiatul, că a scris o poveste „originală", nu neapărat „autentică". Cînd a fost constrînsă să se scuze, autoarea-plagiatoare a plagiat încă o dată: „Nu există originalitate, doar autenticitate". De fapt, tocmai pe asemenea jocuri intertextuale se bazau cele două romane, ale căror povești sînt narate pe mai multe voci de niște euri narative bipolare. *Die Zeit* vorbea despre un jargon de „fututborît" care se suprapune peste „zgomotul de fond al prezentului nostru". Și îl situează undeva între *Bonjour, tristesse* și *Crazy*. Și *Die Welt, Der Spiegel, Suddeutsche Zeitung* și *Frankfurter Allgemeine Zeitung* au avut numai cuvinte de laudă pentru limbajul „autentic", „original" și „tare", inventat de Hegemann. Reproșurilor cu privire la plagiat Hegemann le-a răspuns explicînd că „a copiat" de la Airen pentru că îl consideră un „mare scriitor". Cînd a preluat pasaje din cartea lui nu a vrut decît să intre într-o formă de comunicare cu el. Ghilimele sau note care să indice că e vorba de citate nu apar nicăieri, dar asta ar fi vina editurii, care nu a înțeles ce și cum a preluat ea – a spus Hegemann. Editura își asumă doar o parte din vină (anume faptul că nu a verificat dacă opera e originală), însă își apără, discret, și autoarea: ce pretenții poți să ai din partea unei scriitoare minore, crescută în cultura de partaj de pe Internet? Din tot acest scandal editura are cel mai mult de cîștigat: cartea se află, de săptămîni bune, pe primele locuri în topul vînzărilor de beletristică.

J.D. Salinger

Moartea lui J.D. Salinger la vîrsta de 91 de ani a redeschis discuțiile despre posibile manuscrise păstrate în seif. Scriitorul a mărturisit la un moment dat că nu scrie pentru a publica, doar pentru propria plăcere, și se presupune că în cei cincizeci de ani în care n-a mai publicat nimic s-ar fi adunat la sertar destule texte, poate chiar un volum de memorii. Margaret Salinger, fiica scriitorului, și Joyce Maynard, fosta lui iubită, au declarat, de altfel, că Salinger avea o ascunzătoare secretă în care ținea tot ce scria. Agenția lui literară însă, Harold Ober Associates, nu a comentat zvonurile despre presupusele scrieri inedite. Viața retrasă a lui Salinger, stabilit încă din 1953 în orășelul Cornish din provincia New England, a predispus la răspîndirea a tot felul de bizarerii. De altfel, orășelul Cornish, fondat în 1763, cu o populație de doar 2000 de locuitori, a rămas un loc atipic și neatins de vremurile moderne – nu există supermarket-uri, mall-uri sau cinematografe, iar instituțiile funcționează doar cîteva ore pe zi –, fiind preferat, de-a lungul timpului, de mulți artiști, ca loc de retragere și recreere: dansatoarea Isadora Duncan, actrițele Ethel Barrymore și Marie Dressler, pictorii Henry O. Walker și Kenyon Cox sau arhitectul Charles Platt. Despre Salinger însă, vecinii spun că era perfect integrat în comunitatea orașului, îi plăcea să meargă și să privească la tîrguri caii, cumpăra lăptuci de la piață și se înțelegea cu copiii pe care, uneori, îi chema la el în casă și le oferea lapte cu cacao. Peter Burling, fost senator și vechi vecin al scriitorului, spune: „Auzeam tot felul de povești despre cît de ciudat era. Însă Salinger era un bun vecin și îi plăceau copiii. Cînd eram mici obișnuiam să mergem la picnic în grădinile lui și niciodată nu s-a supărat". Mulți din cei care l-au cunoscut spun că viața lui Salinger a fost mult prea normală pentru a fi scris un volum de memorii. Cît despre alte scrieri, așteptarea continuă, iar curiozitatea crește.

Bazar

Uită-te pe tine însuți! Iconoclastul François Roustang, omul tuturor rupturilor, a publicat recent un volum în care Socrate este prezentat nu atît ca un înțelept și un filozof, ci mai degrabă ca un mag care le inducea interlocutorilor săi veritabile pase magnetice. În noua carte semnată de François Roustang, *Le secret de Socrate pour changer la vie,* aflăm de un Socrate dacă nu inițiat în practicile șamanice, măcar aflat în legătură strînsă cu practicieni ai artelor șamanice. Recitind dialogul *Charmides,* François Roustang afirmă imposibilitatea de a-i atribui lui Socrate faimosul adagio, săpat pe frontonul templului lui Apollo din Delphi – „Cunoaște-te pe tine însuți!". Contrazicînd o întreagă școală filozofică, scriitorul francez (iezuit plecat din ordin și psihanalist ajuns la hipnoză) conchide că maxima cea mai potrivită *magului* Socrate ar fi fost „Uită-te pe tine însuți!".

Recitind Biblia Editura franceză Labor et Fides a publicat recent o *Introducere la Vechiul Testament* (coord. Thomas Römer, Jean-Daniel Macchi și Christophe Nihan) reunind 22 dintre cei mai importanți specialiști în textele fondatoare ale spiritualității iudeo-creștine. Organizat în cinci secțiuni („Pentateucul", „Profețiile", „Scrierile", „Cărțile deuterocanonice", „Vechiul Testament al Bisericilor Orientului"), acest manual – susține Stéphane Briand într-o recenzie de pe site-ul *nonfiction* – „evită, în mod deliberat, orice apropiere confesională, privilegiind un punct de vedere metodologic bazat pe coerența internă a fiecărei cărți biblice, dar și retrasînd, în măsura posibilului, istoria alcătuirii acesteia și prezentînd contextul socio-istoric în care ea a fost scrisă".

Salon du Livre Organizatorii celei de-a 30-a ediții a Salonului de Carte de la Paris, care va avea loc între 26-31 martie 2010, au anunțat, la conferința de presă din 11 februarie, că se vor concentra pe această aniversare, invitînd peste 90 de scriitori importanți din întreaga lume și renunțînd astfel la invitatul de onoare (care ar fi trebuit să fie, în acest an, Turcia). Cu toate că discuțiile preliminare franco-turce avuseseră deja loc, cu toate că se preconiza ca invitarea editorilor turci să închidă „Sezonul Turciei în Franța" ce a debutat în iulie 2009 și să prefigureze alegerea Istanbul-ului drept capitală culturală europeană în 2010, organizatorii Salonului Cărții au întrerupt avansatele discuții și au schimbat macazul. Sindicatul Național al Editorilor din Franța (SNE) neagă existența vreunei legături între această situație și teama ca prezența Turciei ca invitat de onoare la ediția jubiliară a salonului să nu provoace noi polemici (precum cele iscate nu demult în legătură cu Armenia, Kurdistan-ul sau integrarea europeană). Pe de altă parte, editorii turci au protestat, reamintind importanța și vitalitatea industriei lor, dar și preparativele costisitoare pe care le-au făcut deja în urma lansării invitației franceze. Discuțiile nu au încetat, însă e sigur că va fi o ediție cum rar s-a văzut, chiar dacă locul de desfășurare nu va fi nici în acest an nou renovatul Grand Palais, ci tot halele periferice de la Porte de Versailles, a căror capacitate de a primi (după spusele organizatorilor) peste 220.000 de vizitatori și peste 900 de edituri ar fi, fără îndoială, asigurată.

Noul Proust Colecția Garnier-Flammarion și-a sărbătorit jumătate de secol de existență prin reeditarea primului volum al sagăi proustiene. *À la recherche du temps perdu. Du côté de chez Swann* a apărut însă cu o prefață sub forma unui interviu luat premiantului Goncourt din 2007, Daniel Mendelsohn, autorul unui extraordinar roman (încă netradus în românește) – *The Lost.* Mendelsohn, considerat unul dintre cei mai proustieni scriitori ai vremurilor noastre, povestește în acest interviu șocul cultural pe care l-a avut cînd a citit pentru prima dată *În căutarea timpului pierdut,* analizînd rezonanțele literare, dar și erotice, ale uneia dintre cele mai importante lecturi ale vieții sale. ■

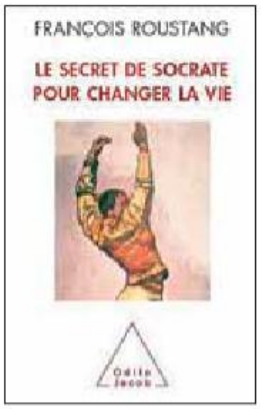

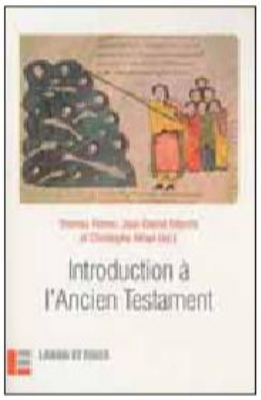

Daniel Mendelsohn

Bazar

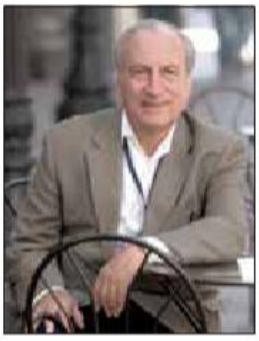

Tomás Eloy Martínez

Scriitorul argentinian Tomás Eloy Martínez a murit Unul dintre cei mai cunoscuți autori argentinieni contemporani a murit, în vîrstă de 75 de ani, la Buenos Aires. Martinez era editorialist al ziarelor *La Nación*, *New York Times* și *El País*.

Premiul Heinrich Mann pentru Michael Maar Eseistul și criticul literar Michael Maar va primi Premiul Heinrich Mann, acordat de Academia de Arte din Berlin, pentru anul 2010. Juriul l-a descris pe Maar ca pe un „detectiv printre eseiști". El a reușit să resusciteze texte „pe care noi le-am depus cu admirație superficial-definitivă în arhivă, fără să le mai consultăm vreodată". Stilul lui Maars ar fi impecabil, firesc, cursiv și captivant pentru cititor, a mai argumentat juriul. Decernarea premiului în valoare de 8000 de euro va avea loc la Berlin, pe 28 martie. Din juriul pe acest an au făcut parte Wolf Lepenies, Ursula März și Hanns Zischler – laureatul pe anul 2009 al aceluiași premiu.

Celălalt Dumas Lumea literară e plină de „negrișori". De multe ori, poveștile cu „negrișori" se dovedesc, pînă la urmă, adevărate. Alteori, sînt doar povești inventate de oameni geloși pe marile succese literare. Despre Alexandre Dumas s-a tot spus (parțial, s-a și dovedit) că n-ar fi unicul autor al romanelor sale. Exact despre asta e vorba și în filmul *Celălalt Dumas* al lui Safy Nebbou: adevăratul autor al romanului *Cei trei muschetari* ar fi, demonstrează filmul, Auguste Maquet. Însă nu aceasta e miza principală a filmului de ficțiune. Pelicula urmărește de fapt relația tumultuoasă dintre Dumas și Maquet și-o intrigă „fierbinte": Maquet se dă drept Dumas pentru a cuceri una dintre admiratoarele scriitorului. Începe o aventură romantică tip „capă și spadă". Astfel că o confruntare între cei doi devine inevitabilă. Identitățile se amestecă și se întrepătrund, conflictele se intercalează pe mai multe niveluri, drama crește. O întrebare rămîne, totuși, fără răspuns: ce-ar fi fost Dumas fără Maquet?

Romane premiate în Franța Cea mai bună carte a anului 2009 a fost, în Franța, o traducere din engleză: romanul lui Colum McCann, *Let the Great World Spin* (*Et que le vaste monde poursuive sa course folle*), o altă saga newyorkeză, considerată de cei de la *Lire* „o cronică socială și un portret al Americii imediat după războiul din Vietnam, o meditație asupra fragilității umane și o punere în scenă a tuturor vertijelor noastre, într-o lume construită pe abisuri. Citim cu sufletul la gură cartea unui scriitor care practică literatura ca pe o căutare spirituală". La secțiunea „roman străin", redacția *Lire* a ales ultima carte a lui Philip Roth, *Exit Ghost*, „un roman teribil de lipsit de iluzii, o reflecție magistrală asupra îmbătrînirii și asupra ravagiilor timpului: lucrarea tenebrelor, în care autorul lui *Portnoy* se arată mai lucid și mai neiertător ca niciodată". Ceilalți concurenți, la această secțiune, au fost Jonathan Coe și Toni Morrison. Cel mai bun roman francez a fost considerat cel al scriitorului de origine haitiană Dany Laferrière, *L'énigme du retour*, o meditație asupra exilului și a dezrădăcinării, ce „evită orice clișeu, reluînd, cu grație și melancolie, eterna dramă a acestor rătăcitori, condamnați să rămînă străini în propria țară". Nominalizații la această categorie au fost Marie Ndiaye cu ultima ei carte, *Trois femmes puissantes*, și Laurent Mauvignier cu romanul *Des hommes*. În fine, cel mai bun roman de debut apărut în Franța este *La solitude des nombres premiers* al italianului Paolo Giordano, un fizician de 27 de ani care a scris o poveste (considerată de unii salingeriană) ce s-a vîndut într-un milion de exemplare în Italia și a primit Premiul Strega.

Bazar

Casanova la Paris Franța a cumpărat de la familia de editori germani Brockhaus memoriile legendarului Giacomo Casanova. Minstrul francez al Culturii, Frédéric Mitterrand, a semnat contractul de vînzare-cumpărare pe 18 februarie, la Paris. „Manuscrisele se aflau în proprietatea noastră și îmi doream să le fac accesibile marelui public" – a spus Hubertus Brockhaus. „Mă bucur să pot oferi această operă a literaturii universale unei biblioteci naționale." Prețul nu este cunoscut, dar experții estimează că ar fi vorba de peste 3,6 milioane de euro. Franța a cumpărat unicul exemplar al memoriilor lui Casanova, datat în secolul al XVIII-lea, cu sprijinul unui mecena anonim – a declarat ministrul Mitterrand.

Herta Müller și Liu Xiaobo Laureata Premiului Nobel pentru literatură Herta Müller îl susține pe Liu Xiaobo, militantul chinez pentru drepturile omului. Herta Müller consideră că Liu Xiaobo, aflat actualmente în arest, s-ar cuveni să primească Premiul Nobel pentru pace. „Liu Xiaobo merită Premiul Nobel pentru pace deoarece și-a riscat viața angajîndu-se în apărarea libertăților individului, în pofida amenințărilor regimului din China" – a scris Herta Müller comisiei Nobel la Stockholm. Ea a trimis scrisoarea, la început de februarie, Fundației Nobel, cu rugămintea ca textul să fie transmis mai departe către Nobel Peace Center, la Oslo/Norvegia. Cu toate acestea, Herta Müller nu are drept de vot pentru această secțiune a premiilor Nobel, nefiind ea însăși laureată a Premiului Nobel pentru pace. „Pot însă" – spune Herta Müller – „să susțin propunerea fostului președinte ceh Václav Havel în favoarea lui Liu Xiaobo." „Premiul Nobel pentru pace ar fi în măsură să-l ajute pe acest om extraordinar. Liu Xiaobo îl merită pe deplin." Guvernul chinez l-a condamnat pe Liu Xiaobo, în decembrie 2009, la 11 ani de închisoare, deoarece s-a angajat, ca unul dintre inițiatorii Cartei 08, în efortul de democratizare a Chinei. Liu este, din 2003, președintele PEN-clubului chinez al autorilor independenți. Cu ocazia recentei sale vizite în China, ministrul de Externe al RFG, Guido Westerwelle, a afirmat că este „foarte îngrijorat" de noul val de arestări și de „pedepsele draconice". Havel se implică în mod special pentru Liu, deoarece Carta 08 are la bază Carta 77 a drepturilor omului, din fosta Cehoslovacie. În SUA, Kwame Anthony Appiah, președintele PEN-clubului american, l-a propus, la rîndul său, pe Liu pentru Premiul Nobel. Acestei inițiative i s-au alăturat și alți autori proeminenți, precum Philip Roth și Salman Rushdie.

Liu Xiaobo

Bazar

Biblioteca-muzeu „Morgan" din Manhattan

Cum citim mai mult, mai repede? În fiecare an, cantitatea de cunoştinţe pe care le dobîndeşte omenirea creşte cu 30%. Pentru a ţine pasul cu imensa cantitate de informaţii care circulă pe toate canalele media trebuie să citeşti mult. Şi repede. Conform unei cercetări, angajaţii „birocraţi" îşi petrec între o oră şi jumătate şi două ore pe zi citind (e-mail-uri, rapoarte, comunicări interne, prezentări etc.). Asta înseamnă că angajatorul plăteşte un sfert din cifra de salarizare pentru citit. Dacă angajaţii şi-ar creşte eficienţa la lectură cu 25%, angajatorul ar putea cîştiga pînă la 14 zile de lucru pe an, se explică, mai departe, în analiză.

O companie americană oferă – de peste douăzeci de ani – training pentru cei care vor să înveţe... cum să înveţe. Improved Reading Training – aşa se numeşte compania – a prezentat recent şi o serie de sfaturi (gratuite) în acest sens. Iată decalogul: 1) Citeşte înainte să citeşti. Cine reuşeşte să încadreze textul înainte de lectura propriu-zisă, citeşte mai eficient. 2) Citeşte din zbor. Cine parcurge elementele esenţiale ale textului, înainte de lectura propriu-zisă, se orientează mai bine. 3) Citeşte grupuri de cuvinte. Creierul reţine mai uşor sensurile, dacă ochiul operează tăieturi semantice. Tempo-ul lecturii e mult mai mare aşa decît dacă citeşti literă cu literă. 4) Citeşte fără să vorbeşti. Vocea interioară consumă o energie care ar putea fi folosită la înţelegerea mesajului. 5) Mai mult curaj pentru lacune! Cine reuşeşte să identifice pasajele critice nu are nevoie să citească textul integral. 6) Repetiţie, dar cu cap! Pentru a reţine conţinutul e nevoie adesea de o revenire. De multe ori, chiar şi relectura primelor cuvinte din fiecare paragraf e suficientă pentru a rememora conţinutul întregului text. 7) Păstrează distanţa. Hîrtia trebuie ţinută la 35-40 cm de ochi, ecranul computerului la 70 de cm. 8) Marker-ul e un instrument util. Dar numai la relectură. Cine colorează rîndurile la prima citire, îşi scade şansele să asimileze textul. 9) Grăbeşte-te încet. După un sfert de oră de lectură intensivă e nevoie de o scurtă pauză de reflecţie. 10) Nu folosiţi aceste sfaturi în cazul beletristicii: instrumentele de lectură rapidă sînt eficiente doar în cazul textelor de informare/documentare.

■ **J.D. Salinger, în intimitate** La numai două săptămîni după moartea autorului, la New York au fost expuse 11 scrisori pe care Salinger le-a scris, între 1951 şi 1993, prietenului său Michael Mitchell. *New York Times* a anunţat că scrisorile vor fi expuse pentru publicul larg, la mica Bibliotecă-muzeu „Morgan" din Manhattan. Mitchell se pare că a vîndut scrisorile unui colecţionar, Carter Burden, care le-a pus, la rîndul său, la dispoziţia Bibliotecii „Morgan". În scrisori, Salinger mărturiseşte cît de mult l-a bucurat, la început, recunoaşterea pe care i-a adus-o romanul său cult *De veghe în lanul de secară,* care i-a oferit, printre altele, ocazia unui dineu privat cu Laurence Olivier şi Vivian Leigh, la Londra. Chiar şi după retragerea sa la New Hampshire, Salinger călătorea adesea la New York, oraşul eroului său Holden Caulfield. Acolo se întîlnea cu prieteni, mînca, cu predilecţie, la chinezi, petrecea ceasuri lungi prin librării şi mergea, spre sfîrşitul zilei, la un spectacol pe Broadway. Cu anii, entuziasmul său pentru agitaţia metropolei s-a stins, spre sfîrşit rămînînd doar fascinaţia pentru „subterana" newyorkeză: Salinger adora metroul, după cum îi declara prietenului său Mitchell. Chiar dacă, prin locul în care a ales să trăiască, s-a aflat departe de lumea dezlănţuită, Salinger a urmărit îndeaproape evoluţia culturii pop şi a politicii – susţine *New York Times*. Deşi s-a opus vehement (ajungînd pînă în instanţă) publicării scrierilor sale, Salinger obişnuia, cel puţin pînă în 1980, să se aşeze la masa de scris zilnic, de la şase dimineaţa, după cum îi mărturisea *buddyroo*-ului său Mitchell într-una dintre scrisori.

■

4 metode să te abonezi

SMS TRIMITE UN SMS DIN REȚEAUA ORANGE SAU VODAFONE LA **7409** CU TEXTUL *DILEMATECA*

- Costul unui SMS este de 9 euro+TVA
- Din rețeaua Orange vei primi un mesaj de confirmare a înregistrării
- Din rețeaua Vodafone vei primi un mesaj prin care ți se cere confirmarea, iar costul SMS-ului de răspuns este de 0,05 euro

6 luni abonament

Dacă trimiți până la data de 20 a lunii în curs, primești abonamentul începând cu data de 1 a lunii următoare. Contravaloarea SMS-ului nu se returnează. Informații la tel: 021.407.54.64

LA TOATE OFICIILE POȘTALE SAU LA CELELALTE FIRME CU CARE ADEVĂRUL HOLDING ARE CONTRACT DE DIFUZARE A ABONAMENTELOR.

TRIMITE TALONUL

Plătește prin ordin de plată sau mandat poștal și trimite talonul de mai jos.

ONLINE
PLĂTEȘTE ONLINE PE WWW.ADEVARUL.RO

Pentru a contracta abonamente cu plata online aveți nevoie de card de credit/debit VISA, MASTERCARD, VISA ELECTRON sau MAESTRO valabil.

DILEMATECA

Nume ..... Prenume ..... Compania* ..... Cod Fiscal* .....
(* Completați numai dacă plătitorul este o firmă)

Str. ..... nr. ..... bloc ..... scara ..... etaj ..... ap. ..... localitate .....

județ/sector ..... cod poștal ..... telefon ..... e-mail .....

Adresa de livrare *(dacă este diferită față de adresa de mai sus)*: Str. ..... nr. ..... bloc ..... scara ..... etaj ..... ap. .....

localitate ..... județ/sector ..... cod poștal .....

Număr abonamente contractate ..... începînd din luna ..... la:

Dilemateca ☐ **3 luni (20 lei)** ☐ **6 luni (40 lei)** ☐ **12 luni (80 lei)**

Cei care se abonează direct la Adevărul Holding vor completa și rândurile de mai jos:

Am expediat către S.C. Adevărul Holding S.R.L., CUI RO 18990288, suma de ..... lei cu mandatul poștal/ordin de plată nr. .....

din data ..... în cont nr. RO81 ABNA 4100 2641 0028 5818 deschis la RBS BANK SA București. Semnătura .....

Pentru ca livrarea abonamentului să înceapă la data de 1 a lunii următoare, plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs. Prin prezenta sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

■ După ce a lăsat urme în culoarea hainelor, a lenjeriei intime, a hîrtiei de ambalaj ș.a.m.d., flacăra violetă lovește pe piața editorială. Panouri imense, în stațiile de metrou din București, fac reclamă unei cărți care se numește *Flacăra violetă,* apărută la o editură specializată în scrieri paranormal-ezoterice. Mă gîndesc că acum era momentul unei relansări, pentru publicul larg, a simboliștilor, în frunte cu Bacovia: „Nu rataţi ocazia! Poetul tristeților violete, într-o nouă ediție!". **M. Ș.**

■ Proteste viguroase în Franța, la decizia de a-l distribui pe Gérard Depardieu în rolul lui Alexandre Dumas din viitorul film *Celălalt Dumas.* Blond și cu ochii albaștri, Depardieu – susțin persoane serioase și de meserie – ar fi cu totul nepotrivit pentru a-l juca pe scriitorul negricios, cu origini africane, nepot al unui sclav haitian. Pînă unde poate merge ficțiunea, de nu chiar discriminarea albă? Președintele Consiliului Asociațiilor Persoanelor de Culoare din Franța a ridicat următoarea problemă: „Peste 150 de ani, rolul lui Barack Obama va putea fi jucat de un alb cu o perucă?". Aveți chef să rămîneți pe gînduri? **R. C.**

■ Un recent studiu Gfk Romania (ianuarie 2010) arată că în timpul deplasărilor zilnice majoritatea românilor vorbesc – la telefon sau cu alte persoane (fizice) – într-un procent de 71%. Există însă și un procent, modest, de 12%, care, în subterana metroului sau la suprafața transportului în comun, citesc. Diferența de procente, de la vorbărie la citit, nu e totuși o revelație, de vreme ce deținem un patrimoniu impresionant de cultură orală. De la *Mioriţa* citire. **S. G.**

■ Recenta ediție, apărută în colecția „Pléiade", a *Operelor complete* ale lui Lautréamont a iscat, imediat după apariție, o intensă polemică în Franța. Cum *La Quinzaine littéraire* a refuzat să publice articolul devastator al unuia dintre colaboratorii săi apropiați, Jean-Jacques Lefrère, acesta a apărut în ediția electronică a revistei *L'Express.* Bref, eseistul acuză de neprofesionalism și lipsă de criterii editoriale echipa de la Gallimard (în principal, amestecul indistinct de comentarii de toată mîna al unor „autori ai casei"), făcînd și o lectură mai mult decît convingătoare a ediţiilor precedente. Se așteaptă o strîngere a rîndurilor echipei (prezentă la lansarea fastuoasă de la Musée d'Orsay), mai ales că prețul ediției a depășit cu mult estimările inițiale și se așteaptă vînzări pe măsură. **S. S.**

■ Bastian Schweinsteiger (Bayern München) a apărut la o conferință de presă cu niște ochelari cu rame groase și pătrățoase, arborînd un zîmbet *intello.* I s-a reproșat că e prea *intello* și prea puțin sportiv. Exact în aceeași perioadă, Hans Magnus Enzensberger (editura Suhrkamp) apare la o conferință de presă purtînd niște ochelari din gama „Pilot", cu rame subțiri și lentile fumurii. I se reproșează că e prea sportiv, prea relaxat. Adevărul e că inadecvările astea nici nu contează: Unseld dă goluri, Schweinsteiger lansează best-seller-uri. Și amîndoi cîștigă salarii cu multe zerouri. **M. M.**

■ *Slide show*-urile, cu imagini și text, cu diverse mesaje și teme care se trimit din mail în mail, cu interdicția de a rupe lanțul, tind să se transforme în literatură. De cele mai multe ori

kitsch și lipsită de valoare, însă, dincolo de trend, e o încercare de a redefini lectura. Iată cîteva mostre de fraze ticluite „cu sens“: „Nu uitați că există oameni atît de săraci încît nu au nimic altceva decît bani“, „Smerenia constă în a trece sub tăcere virtuțile noastre și de a permite altora să le descopere“, „Viața nu înseamnă să supraviețuiești unei furtuni, ci să știi să dansezi în ploaie“, „Ieri a trecut. Mîine este un mister. Astăzi este un dar. De aceea se cheamă prezent (engl. *present* = dar)!“. **A. P.**

■ Există o inițiativă de a aduce în țară arhiva postului de radio Europa Liberă (detalii pe http://100000romani.ro). Sper să se poată realiza, iar apoi să fie valorificată. Mi-ar plăcea, de pildă, să ascult un *audiobook* cu Monica Lovinescu. Și unul cu „al dumneavoastră, Neculai Constantin Munteanu“. **M. V.**

■ „Poeziile moderne scrise în scoțiană sînt publicate împreună cu un glosar menit să explice fraze care ar suna cam așa: «No, mai țîpă oloi un chiculeț în croampele șelea!» («Mai pune puțin ulei în cartofii aceia»). Accentul scoțian variază în limite largi de la un capăt la altul al țării. Rostită de un locuitor din Glasgow, o declarație de dragoste, de pildă, sună ca o amenințare cu moartea. Din partea cuiva din Insulele Hebride, amenințarea cu moartea pare o veritabilă poezie. Ciudat e că toate aceste accente au o sonoritate scoțiană (chiar și al celor din Aberdeen, deși nici scoțienii nu înțeleg ce spun ei). Celor care sînt originari din Glasgow le prinde bine un ghid de conversație în limba vorbită local, iar lucrarea *Parliamo Glasgow,* care oferă explicații ale unor fraze utile precum «Jawannabeeltoanramooth?» («Vrei o curea peste gură?») nu lipsește niciodată din librării“ – din *Ghidul xenofobului. Scoțienii* (Editura Nemira).

P.S. Un romancier la modă primește următoarele rînduri de la un admirator scoțian: „Ultima dvs. carte mi-a plăcut atît de mult, încît era gata-gata s-o cumpăr!“. **M. C.**

■ Știați ceva despre vreun nepot al lui George Coșbuc? Ei bine, îl cheamă Ovidiu Victor Coșbuc, are 47 de ani, s-a specializat (în Orient) în fenomenologia morții, iar din 2006 încoace, după ce și-a construit o realitate extinsă în „zona de tranziție“ (Bardo) – v. *Cartea tibetană a morților* –, cunoaște două lumi și încearcă să țină deschis „pasajul“. De asemenea, conferențiază prin centre municipale din Italia, dar și în București, pe teme ecologice sau de tip „Portalul e în noi“. În noi care, cîndva, voiam pămînt. **C. C.**

■ Între 17 și 21 de milioane de nord-americani – constată Donald Dossey, cercetător în domeniul științelor comportamentale – au, în zilele de vineri 13, diverse ritualuri pe care le practică înainte de a pleca de acasă: anunță la serviciu că sînt bolnavi, își amînă călătoriile cu avionul sau cumpărăturile importante și generează, astfel, anual, pierderi economice de peste 700 de milioane de dolari. Păgubitoarea afecțiune se numește *paraskevidekatriafobie* (teama de vineri 13). **M. P.**

■ Prin grija Academiei Române și a Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu“, a apărut de curînd volumul V (Dobrogea, Muntenia) al unui corpus de documente etnografice intitulat *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român* (Editura Etnologică, 2009), din care am aflat, printre altele, două lucruri interesante. Primul, despre strigoi. În 1980, un informator din satul Uda, județul Argeș, spunea: „Strigoi era mortul roșu și moale“. Al doilea, despre uriași. În 1975 sau în 1980, un informator din satul Cotmeana, județul Argeș, spunea despre ei: „Oameni uriași care au trăit prin acele locuri. S-au găsit oase voinice“. E limpede, știau cei vechi ceva. Cîți dintre noi mai deținem, azi, asemenea informații? **D. S.**

Dodo Niță

Jules Verne în România

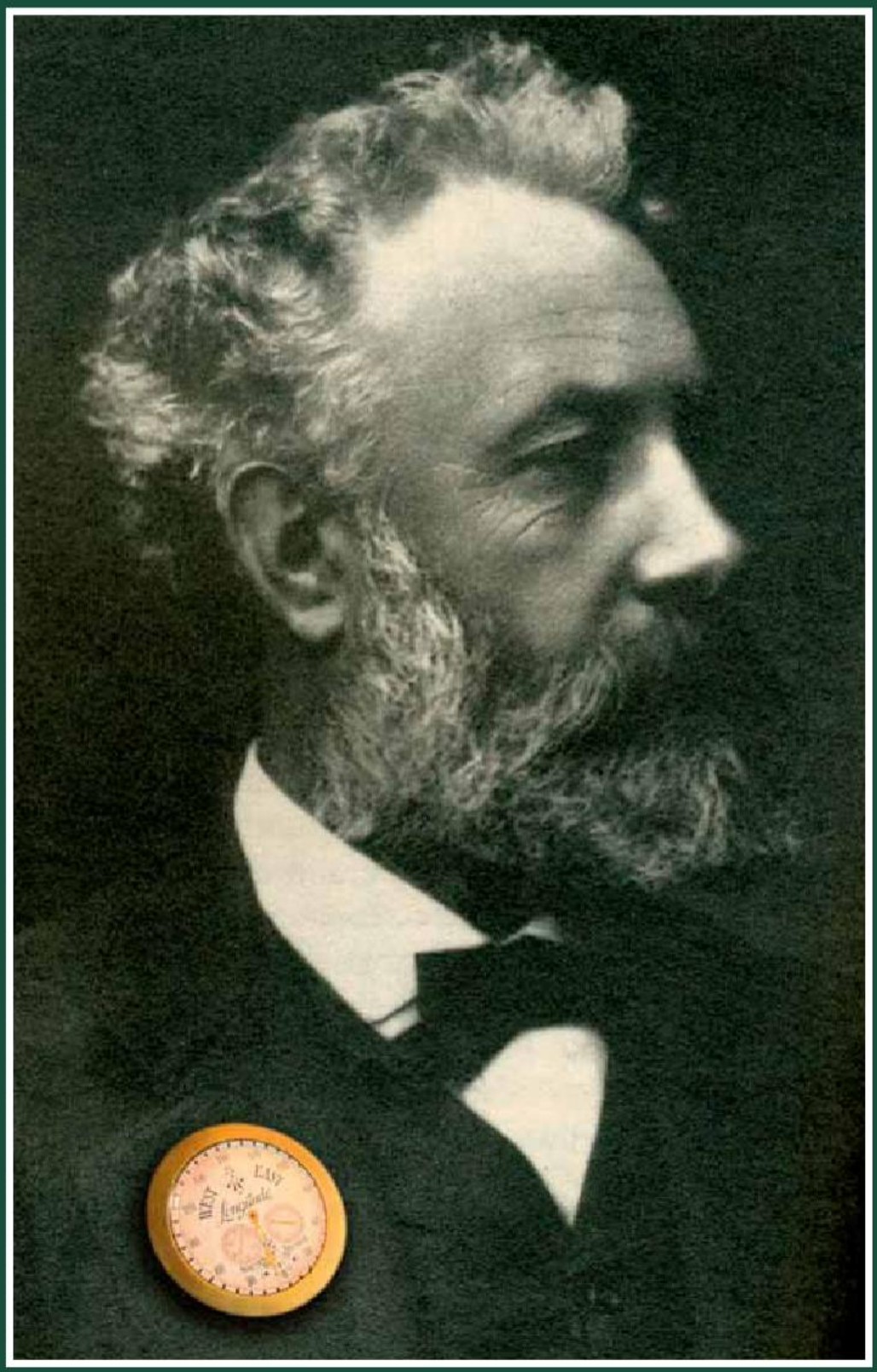

DOSAR

Perioada interbelică

De peste 100 de ani, Jules Verne (08.02. 1828-24.03.1905) rămîne scriitorul cel mai tradus, editat şi citit din România. Începînd cu 1897, cînd romanul său *Castelul din Carpaţi* a fost publicat de o revistă literară din Sibiu, şi pînă astăzi, au fost traduse în româneşte 60 din cele 64 de romane din ciclul „Călătorii extraordinare".[1]

Ţinînd cont de tirajele anunţate în caseta tehnică a romanelor apărute la Editura Ion Creangă – între 45.000 şi 145.000 de exemplare – şi multiplicînd doar cu 2 media dintre cele două cifre, rezultă un total aproximativ de 5.400.000 exemplare, ceea ce, la scara României, este extraordinar! (Şi, fără îndoială, această cifră este mult subevaluată.)

Între 1920-1948 (anul naţionalizării întreprinderilor private din ţara noastră) s-a dat o adevărată „bătălie" între două mari edituri naţionale, Cugetarea şi Socec, care s-au întrecut în a publica cît mai multe romane ale scriitorului francez. Astfel, Cugetarea a editat aproximativ 30 de romane, cele mai cunoscute din opera lui Jules Verne, în două ediţii – una obişnuită, cu coperte suple şi alta „pe hîrtie de lux, legată în pînză", cu cîte două romane într-un volum. Editura Librăriei Socec (care se dorea varianta dîmboviţeană a celebrei edituri franţuzeşti Hachette) a scos şi ea vreo 20 de romane, de cele mai multe ori aceleaşi, uneori doar cu titlurile schimbate.

De ce erau editate şi reeditate cu atîta sîrg romanele lui Jules Verne? Un posibil răspuns ni-l dă Constantin C. Giurescu în volumul său de *Amintiri*[2], unde povesteşte despre editorul P.C. Georgescu-Delafras:

„Plecat de la ţară, de la Frăsinet, pe Mostiştea – de aici «cognomen»-ul său – a fost mai întîi ucenic într-o tipografie bucureşteană, apoi lucrător şi administrator de tipografie pentru ca, în 1920, să întemeieze, în condiţii cu totul modeste, editura sa «Cugetarea». *Succesul i l-a adus editarea traducerilor în româneşte ale romanelor lui Jules Verne* (s.n.) urmate de traducerile altor romane celebre ale literaturii universale. În 1939 (...) Georgescu-Delafras era unul din editorii de seamă ai ţării."

[1] Rămîn de tradus – să sperăm cît mai repede – *L'épave du „Cynthia"*, *Famille sans nom*, *Mistress Branican* şi *Seconde Patrie*.
[2] Editura ALL, 2000.

Volume de exegeză despre Jules Verne şi opera sa

Dinu Moroianu, *Romanul lui Jules Verne şi al călătoriilor sale extraordinare*, Editura Aşezămintele pentru Cultura Poporului, 1947

Idem, *Jules Verne şi „călătoriile sale extraordinare"*, Editura Tineretului, Colecţia „Oameni de seamă", 1962

Ion Hobana, *20.000 de pagini în căutarea lui Jules Verne*, Editura Univers, 1979

Simion Săveanu, *Pe urmele lui Jules Verne în România*, Editura Albatros, 1980

Ion Hobana, *Jules Verne în România?*, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1995

Idem, *Douăzeci de mii de pagini în căutarea lui Jules Verne*, ediţia a II-a (substanţial revăzută şi adăugită), Editura Gramar, 2000

Idem, *Jules Verne – chipuri, obiceiuri şi peisaje româneşti*, Editura Pro, 2005

Lucian Boia, *Jules Verne. Paradoxurile unui mit*, Editura Humanitas, 2005

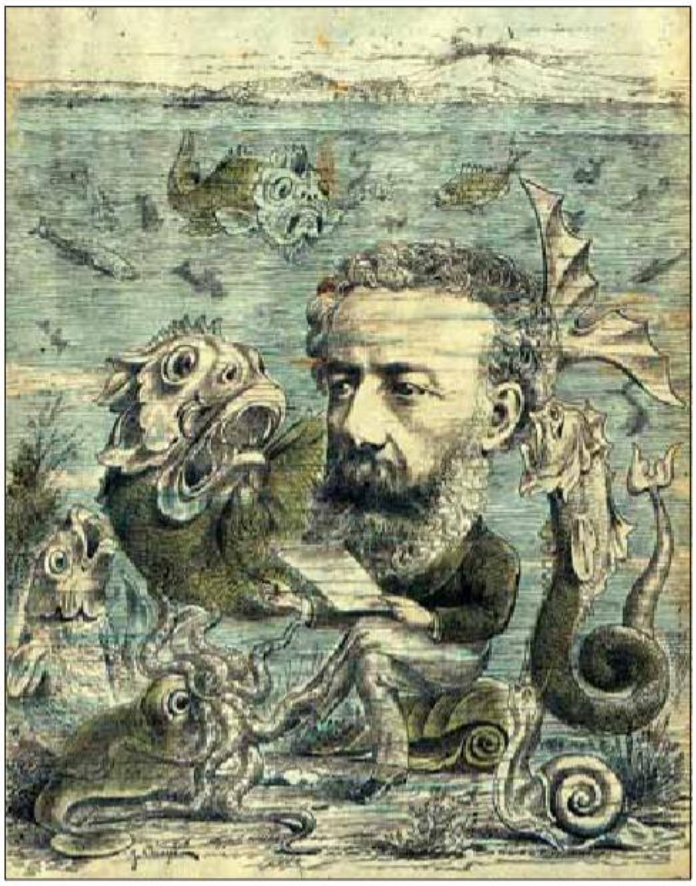

Încurajaţi de acest succes extraordinar de public, şi alte edituri ale vremii au publicat romane ale lui Jules Verne (unele inedite): Leon Alcalay – în colecţia sa „Biblioteca pentru toţi" , I. Negreanu *(Piraţii de la capătul lumii* – în 1926), Cartea Noastră *(Secretul lui Wilhelm Storitz),* Naţionala Ciornei *(Spre centrul Pământului*, *Opt sute leghe pe Amazon, Un căpitan de 15 ani* – în 1938, volume de format mare şi bogat ilustrate de artişti români precum Dem Demetrescu), Cultura Românească *(Printre gheţurile eterne, Doctorul Ox, O dramă în Mexic* – în 1942), Bucur Ciobanu *(Călătorie în fundul pământului* – în 1943).

O parte dintre romanele editate de Cugetarea au fost traduse de Ion Pas, scriitor şi gazetar de stînga (viitor ministru al Artelor, preşedinte al Radiodifuziunii şi membru în Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român) din motive „alimentare". Din aceleaşi motive, dar într-un alt sistem politico-social – regimul comunist îl pusese la index şi-i interzisese să-şi mai publice propriile romane între 1947-1954 –, Radu Tudoran a tradus şi el mai multe romane julesverniene, care vor apărea la noua Editură a Tineretului[3].

Perioada socialistă

Trebuie remarcat că Jules Verne a fost unul dintre puţinii scriitori „capitalişti" care a fost adoptat de la început ca „tovarăş de drum" de către regimul comunist (de la noi, dar şi din toate ţările lagărului socialist), tradus, tipărit şi difuzat în milioane de exemplare.

Editura Tineretului a (re)editat deci cele mai importante romane ale scriitorului francez – şi mai ales *Mathias Sandorf,* în trei ediţii succesive: în 1957, 1959, 1961 (traducere de Ovidiu Drimba). După care, în mod curios, pînă la căderea comunismului, în 1989, acest roman nu a mai fost reeditat. Să fie oare datorită faptului că eroul principal al cărţii era un conte maghiar din Transilvania, răzvrătit contra imperialismului austriac?

Şi încă o ciudăţenie: nici unul dintre traducătorii succesivi ai aventurilor acestui adevărat conte de Monte Cristo ardelean nu a tradus corect numele personajului şi al romanului: *Matyas Sandor* (a se pronunţa *Matiaş Şandor),* preferînd varianta transcrierii fonetice franţuzeşti a numelui maghiar.

În 1969, Editura Tineretului este desfiinţată şi patrimoniul său este preluat de două noi edituri: Ion Creangă, care se adresează copiilor, şi Albatros, pentru cititorii tineri. Jules Verne este încadrat la scriitori pentru copii şi Tiberiu Utan, noul director al Editurii Ion Creangă, cu aprobarea comitetului de partid, ia o hotărîre extraordinară, care va aduce un strop de bucurie în sufletul a milioane de mici cititori din România: înfiinţarea „Bibliotecii Jules Verne".

[3] Înfiinţată în 1945 de Partidul Muncitoresc Român, cu numele complet Editura Tineretului Progresist.

Cărţi non-fiction ale lui Jules Verne traduse în româneşte

Istoria marilor descoperiri, 2 vol., Editura Ştiinţifică, 1963, cuvînt înainte de Ion Hobana

Cristofor Columb, Editura Nemira, 1992 (reeditare în 2006, Editura Paralela 45)

Între 1972 şi 1989 vor apărea în această colecţie 40 de volume, în format mare, cu coperte cartonate şi cu reproduceri ale ilustraţiilor din ediţiile originale franţuzeşti, într-o prezentare grafică unitară realizată de cunoscutul artist plastic Val Munteanu. Cele 40 de volume cuprind 47 de romane din seria „Călătoriilor extraordinare", precum şi mai multe nuvele („O fantezie a doctorului Ox", „O dramă în văzduh", „O iarnă printre gheţari", „Domnul Re-Diez şi domnişoara Mi-Bemol", „Humbug", „Zece ore de vînătoare", „Peripeţiile familiei Ronţ", reunite în volumul *Doctorul Ox).*

De menţionat faptul că zece dintre romane au fost traduse de scriitori consacraţi (Ion Hobana – 4, Gellu Naum – 3, Radu Tudoran – 2, Vladimir Colin – 1), lucru ce a constituit o garanţie a calităţii traducerii.

Ca o curiozitate, să mai notăm şi neglijenţa editorilor, care au publicat două traduceri ale aceluiaşi roman, *Les Histoires de Jean-Marie Cabidoulin,* cu titluri diferite: *Şarpele de mare* (în 1976) şi *Închipuirile lui Jean-Marie Cabidoulin* (în 1986).

Cititorii şi colecţionarii de atunci ai acestei serii de romane au regretat totuşi că ele nu au fost editate în ordinea cronologică a apariţiei lor în Franţa şi, mai ales, faptul că nu aveau trecut titlul romanului pe cotorul cărţii. Iar cei care au avut vreodată în mînă o ediţie franţuzească, pentru comparaţie, ar fi dorit reproduse mai multe ilustraţii originale.

În „Biblioteca Jules Verne" au fost editate cele 4 romane „româneşti" – a căror acţiune se petrece în România sau/şi ale căror personaje principale sînt români: *Castelul din Carpaţi, Pilotul de pe Dunăre, Claudius Bombarnac, Keraban încăpăţînatul.* Lipsesc însă (dintr-o prudenţă excesivă, pentru că ele nu ridicau totuşi probleme politice) romanele aşa-zis „ruseşti" (*Mihail Strogov, O dramă în Livonia, Aventurile a trei ruşi şi trei englezi în Africa Australă),* cel „chinezesc" *(Aventurile unui chinez în China),* precum şi *Mathias Sandorf,* deşi marea majoritate fuseseră traduse şi editate atît în perioada interbelică, cît şi în anii '50.

În paralel, în mod ocazional, apar romane ale lui Jules Verne şi în Colecţia „Biblioteca pentru toţi copiii" a aceleiaşi edituri Ion Creangă *(Căpitan la cincisprezece ani, Copiii căpitanului Grant, Testamentul unui excentric, 800 de leghe pe Amazon)* sau la alte edituri,

■ **Dodo Niţă**
este autor al dosarului „Jules Verne, l'auteur étranger le plus lu en Roumanie", în revista franceză *Les Nouvelles de Roumanie,* nr. 27/2005, precum şi realizator al expoziţiilor: „Jules Verne în banda desenată europeană", Casa Sfatului, Braşov, 1995; „Jules Verne – personaj de benzi desenate", Muzeul de Artă, Constanţa, 1998; „Jules Verne în grafica românească", Institutul Cultural Francez, Bucureşti, 2005.

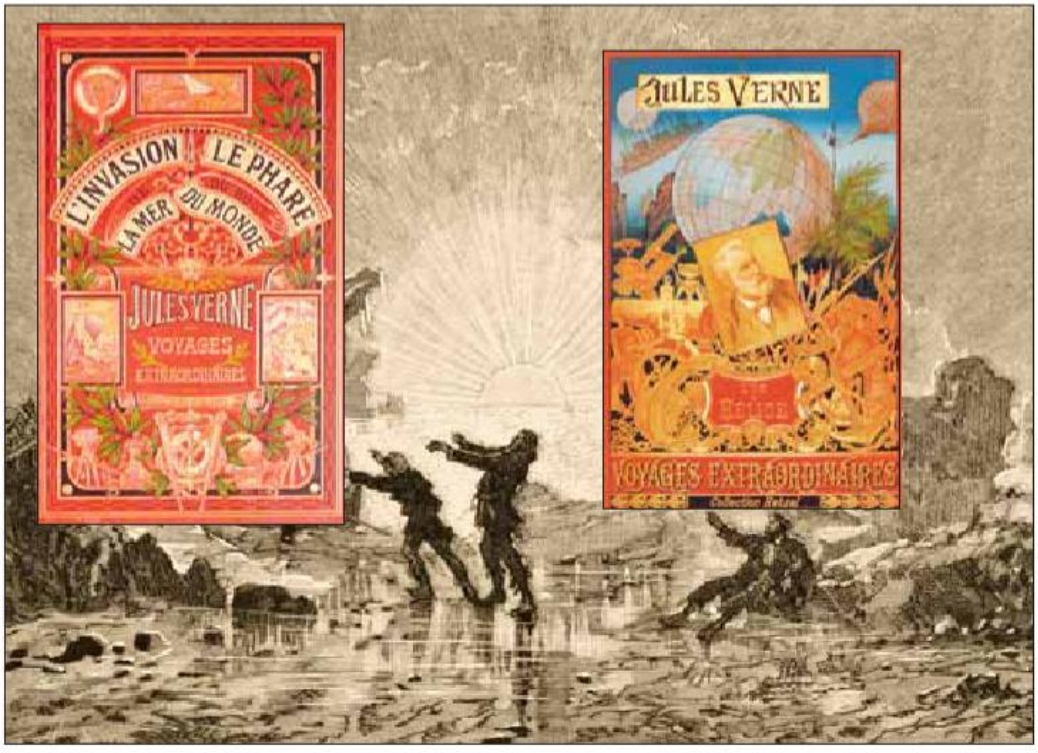

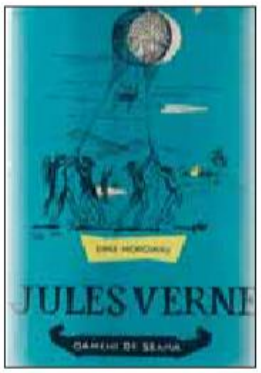

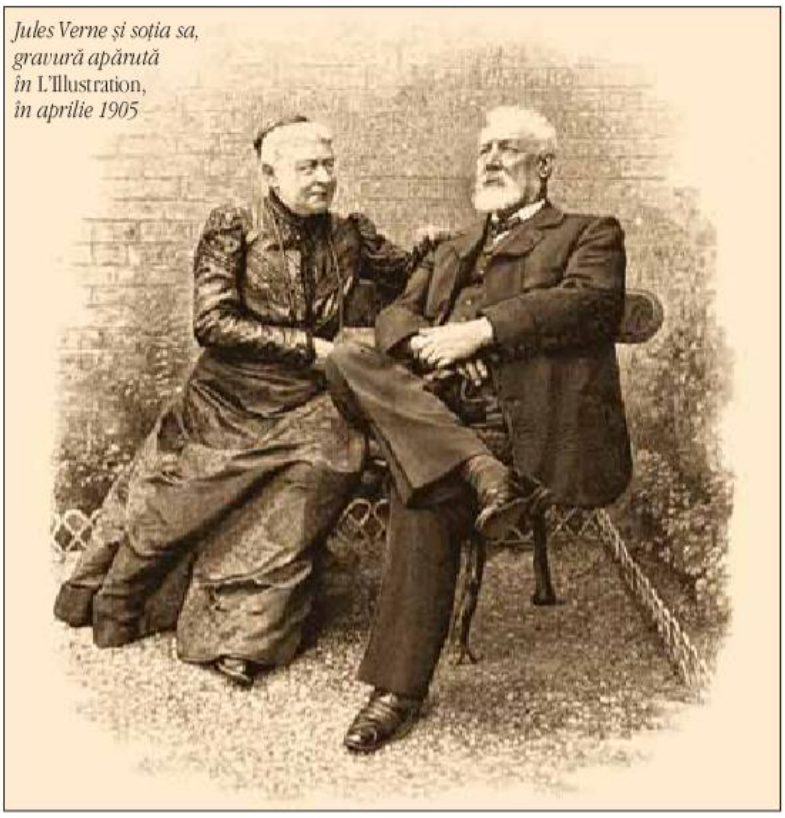

Jules Verne și soția sa, gravură apărută în L'Illustration, *în aprilie 1905*

precum Albatros *(Stăpînul lumii)* ori Junimea *(Ținutul blănurilor),* anterior însă apariției lor în „Biblioteca Jules Verne".

De notat și cele două apariții singulare, dar firești în colecția de broșuri – celebră în epocă – „Povestiri științifico-fantastice": *Insula cu elice,* în 1959 și *În secolul XXIX. O zi din viața unui ziarist american în anul 2889,* în 1961, ambele traduse de Ion Hobana.

„În bagajul sumar cu care descinsesem la București, în toamna anului 1949, se afla și *La Jangada. 800 lieues sur l'Amazone*, într-o superbă ediție policromă. Mi-o dăruiseră părinții mei la o aniversare, parcă pentru a înviora albastrul șters al seriei Jules Verne publicate de Editura Cugetarea. Pe coperta acestui exemplar bibliofil unic în biblioteca mea de adolescent provincial, portretul scriitorului, în semi-profil, cu părul și barba de un alb încă neuniform, purtînd la rever rozeta Legiunii de onoare. Este imaginea care a pătruns în conștiința atîtor generații de cititori, ocultînd tinerețea agitată și dramele ascunse sub însemnele unei seninătăți iluzorii" – mărturisește Ion Hobana în cartea sa *Douăzeci de mii de pagini în căutarea lui Jules Verne.* De peste 50 de ani el este cel mai important promotor și exeget al operei julesverniene din țara noastră. A tradus 10 romane și mai multe povestiri, a semnat patru din cele opt volume de exegeză românească despre opera marelui scriitor și a susținut numeroase conferințe pe acest subiect.

Perioada contemporană

După 1989, editurile au exploatat din plin această „găină cu ouă de aur" care este opera lui Jules Verne, romane îndrăgite de atîția cititori și pentru care copyright-ul este în domeniul public. Astfel, la începutul anilor '90, în timp ce editura de stat Ion Creangă retipărește cele mai importante titluri din „Biblioteca Jules Verne", nou-înființatele edituri private publică titluri nereeditate de peste 60-70 de ani[3]: *Uimitoarele aventuri ale unui chinez* și *Drumul Gloriei (Le chemin de France)* – Editura Agora din Iași; *Aventurile celor trei ruși și trei englezi în Africa Australă* – Editura Cozia; *Mihail Strogoff*

Adaptări în benzi desenate

După cum era și firesc, Jules Verne i-a inspirat și pe artiștii BD români, care au realizat mai multe benzi desenate adaptate după romanele celebrului scriitor francez:

Doi ani de vacanță (Ketevi Vakacio) de Livia Rusz, serial în revista pentru copii *Napsugar* (în limba maghiară) din Cluj, 1968-1969

Căpitan la 15 ani, carte BD desenată de Nicu Russu, Editura Stadion, București, 1972

Eternul Adam de Gabriel Rusu, în revista *Politia clujeană,* 1993

Călătorie spre centrul Pămîntului de Dan Petcan, serial în suplimentul pentru copii *Mini Azi,* 1995

Încăpățînatul Keraban de Călin Stoicănescu, serial în același supliment, 1998

Cinci săptămîni în balon, carte BD desenată de Vali Ivan, Editura Egmont, 2005

Trebuie neapărat menționate aici și cele două minibiografii desenate ale scriitorului vizionar:

Jules Verne de Livia Rusz, în *Napsugar,* 1978

Un certain Monsieur V. de Adrian Barbu, în revista de benzi desenate *Carusel,* 2005

– Editura Junior.

Tipografia Arta Grafică a fost cumpărată de acționari francezi și – scurtă vreme – a funcționat și ca editură. În 1994 a apărut aici, pentru prima dată în România, o piesă de teatru de Jules Verne, *Un voyage à travers l'impossible: Călătorie prin imposibil* – „piesă în trei acte de d-nii d'Ennery și Jules Verne", traducere, comentariu și concepție grafică de Ion Hobana. Un adevărat volum bibliofil, tipărit în condiții bune și bogat ilustrat cu reproduceri după desenele originale franțuzești.

La mijlocul anilor '90, Editura Corint demarează Colecția „Biblioteca școlară. Literatură universală" cu romanul *Cinci săptămîni în balon,* după care va publica peste 40 dintre romanele scriitorului. Dintre acestea, merită menționate cele inedite, apărute după 1945: *Nord contra sud, Arhipelagul în flăcări, Frații Kip, Supraviețuitorii „Cancelarului"* (*Le Chancelor*). De remarcat prezentarea grafică unitară, cu coperte desenate de arhitectul și graficianul Walter Riess, iar ilustrațiile de interior, cînd nu sînt reproduceri după cele franțuzești, sînt desene originale de Dan Petcan, talentat grafician și viitor regizor de televiziune.

După anul 2000, artiștii Valentin Tănase și Albin Stănescu desenează copertele mai multor romane de Jules Verne, apărute la editurile Herra și Tedit FZH. Aceasta din urmă publică în 2004, reunite într-un același volum, două romane de mici dimensiuni (sau, altfel spus, două nuvele mai mari): *Străpungerea blocadei (Les Forceurs de blocus)* și *Paznicul timpului* (prima traducere în românește a nuvelei *Maître Zacharius,* apărută în Franța în 1854).

În anii '80-'90 ai secolului XX, în patria de origine a scriitorului, mai ales datorită pasiunii și entuziasmului membrilor Societății „Jules Verne"[5], opera sa a făcut obiectul unei vaste campanii de reabilitare și revalorizare. Astfel, s-au descoperit și publicat manuscrise inedite ale lui Jules Verne, refuzate la vremea lor de editorul Pierre-Jules Hetzel, precum *Paris au XXe siècle* și *Voyage à reculons en Angleterre et en Écosse,* precum și versiunile originale ale operelor sale postume, modificate și profund schimbate de fiul său Michel Verne, precum *En Magellanie* (devenit *Naufragiații de pe „Jonathan"*), *Le beau Danube jaune* (devenit *Pilotul de pe Dunăre*), *Vulcanul de aur, Goana după meteor, Secretul lui Wilhelm Storitz.* Cu aceeași

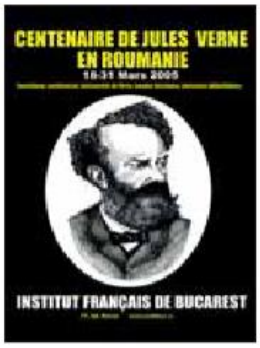

[4] Unele chiar precizînd în caseta redacțională că textele au fost reproduse după edițiile de la Editura Cugetarea.

[5] Înființată în 1935 la Paris și reactivată în 1966, Societatea editează trimestrial un *Buletin* cu studii și articole de exegeză, precum și texte inedite ale lui Jules Verne. Președintele actual al Societății, doctorul Olivier Dumas, a descoperit și publicat mai multe manuscrise inedite ale marelui scriitor.

ocazie s-a mai dezvăluit că anumite romane semnate Jules Verne au fost, de fapt, scrise de Michel: *Agenţia Thompson & Co, Uimitoarea aventură a misiunii Barsac,* precum şi nuvelele *O zi din viaţa unui ziarist american în anul 2889* sau *Eternul Adam.*

Şi în ţara noastră este în curs acest proces de revalorizare a operei verniene, în special datorită neobositului Ion Hobana, prin lucrările sale de exegeză, dar şi prin traducerea şi editarea celor două romane inedite: *Parisul în secolul XX* (Editura Nemira, 2005), volum ilustrat de artistul BD belgian François Schuiten, ca şi ediţia franţuzească[6]; *Călătorie de-a-ndăratelea în Anglia şi Scoţia* (Editura Compania, 1999)[7]. În fine, în 2002, Editura Niculescu va publica *In Magellania,* iar în 2006, Editura Dacia din Cluj – *Dunărea galbenă.*

2005, anul comemorării a o sută de ani de la moartea lui Jules Verne, a fost poate cel mai bogat în manifestări şi noi reeditări ale operei sale. În luna martie, Institutul Cultural Francez din Bucureşti a găzduit o mare expoziţie „Jules Verne în grafica românească", fiind expuse cărţi, benzi desenate, afişe şi timbre cu această tematică. Tot aici s-au lansat: cartea de benzi desenate *Cinci săptămîni în balon* de Vali Ivan, volumul de exegeză *Jules Verne. Paradoxurile unui mit* de Lucian Boia şi o serie de 4 timbre poştale cu peisaje româneşti în opera lui Jules Verne, timbre desenate de Walter Riess şi editate de Romfilatelia.

Centrul Cultural Francez din Cluj-Napoca a organizat un parcurs turistic: „Itinerarul Jules Verne din *Castelul din Carpaţi*". Editura Grai din Tîrgu-Mureş a editat o hartă a României pe verso-ul căreia propune 7 trasee turistice pe urmele personajelor româneşti ale lui Jules Verne.

Editura Minerva a editat – în Colecţia „Ion Hobana prezintă maeştrii anticipaţiei clasice" – volumul *O dramă în văzduh*, reunind nuvelele „O dramă în văzduh", „O fantezie a doctorului Ox", „Un oraş ideal" (inedită), „Ziua unui ziarist american în 2890", „Edom" (titlul original al „Eternului Adam").

Editura Casa Radio a Societăţii Române de Radiodifuziune a lansat la Tîrgul de Carte „Gaudeamus" volumul *Douăzeci de mii de leghe sub mări,* care cuprinde scenariul radiofonic al romanului, scris de Gellu Naum, precum şi un CD cu înregistrarea piesei montate în 1955.

În fine, pe întreg parcursul anului 2005, Editura Corint a publicat primele 5 romane ale lui Jules Verne din ciclul „Călătorii extraordinare", într-o prezentare grafică de excepţie, realizată de Walter Riess – rivalizînd cu cea a ediţiilor Hetzel –, dar şi cu un aparat critic impozant, alcătuit de Traian Finţescu, traducător al mai

Adaptări radiofonice

Prima adaptare radiofonică românească a unui roman de Jules Verne – *Douăzeci de mii de leghe sub mări* – datează din 1955. Scenariul a fost scris de poetul Gellu Naum, traducător de altfel al unor romane din seria „Jules Verne".

Între 1970-1989, Electrecord (singura casă de discuri din perioada socialistă) a editat – pe discuri de vinil – mai multe adaptări radiofonice după romanele julesverniene:

- *Căpitanul Hatteras*
- *Ocolul Pământului în 80 de zile*
- *Căpitan la cincisprezece ani*
- *Copiii căpitanului Grant*
- *Sfinxul gheţarilor*
- *Steaua Sudului*
- *20.000 de leghe sub mări*
- *Pariul Mării Negre (Keraban încăpăţînatul)* – 2 discuri.

După schimbarea de regim, abia în 2001 casa de discuri Roton va realiza cîteva noi adaptări radiofonice, înregistrate şi difuzate sub formă de casete, în Colecţia „Poveşti", dar cam tot după aceleaşi romane:

- *20.000 de leghe sub mări*
- *Insula misterioasă*
- *Copiii căpitanului Grant* – 2 casete
- *Căpitan la cincisprezece ani.*

multor romane verniene.

Ca o curiozitate, să mai amintim și faptul că, în același an, Concursul European de Matematică Aplicată „Cangurul" a fost dedicat – în acord cu Ambasada Franței – scriitorului francez, dar și că, în aceeași perioadă, s-a înființat la București compania mixtă româno-franceză „Jules Verne Imobiliare", având ca profil dezvoltarea imobiliară și construcțiile.

Și înainte, și după 2005 – an jalon al bibliografiei românești a lui Jules Verne – și alte edituri au continuat să publice romanele cele mai cunoscute ale marelui scriitor: Regis, Ștefan, Exigent, Bogdana, Cartex 2000, Aramis, Andreas, Arthur, Cartier, Eduard, Gramar, Grupul Editorial Art, Lucman, Maxim Bit, Național, Paralela 45 (unde, în 2009, a apărut, în premieră, *O dramă în Livonia)* etc.

În 2009, Adevărul Holding a publicat – în colecția sa „100 de romane esențiale" – două romane reunite într-un singur volum, *O călătorie spre centrul Pământului* și *Goana după meteor*. Iar în ianuarie 2010 a început reeditarea celor 40 de volume din „Biblioteca Jules Verne", păstrînd formatul și prezentarea grafică a colecției de la Ion Creangă, dar îmbogățind-o cu mai multe ilustrații originale, spre bucuria numeroșilor cititori și colecționari ai romanelor nemuritorului Jules Verne. ■

Adaptări cinematografice

Din păcate, nu a fost realizată – pînă acum – decît una singură: *Castelul din Carpați*. În regia lui Stere Gulea (1981), filmul a avut o distribuție de excepție: Marcel Iureș, Ion Caramitru, Octavian Cotescu, Ovidiu Iuliu Moldovan, Irina Petrescu, Dorel Vișan.

Scenariul, semnat de scriitorii Nicolae Dragoș și Mihai Stoian, a fost „adaptat" vremurilor, schimbînd pe alocuri biografiile principalilor protagoniști (care acum sînt „un revoluționar ardelean și un conte ungur") și plasînd acțiunea filmului în frămîntatul an 1848.

În ultimii ani, a mai fost redifuzat de unele televiziuni profilate pe filme cu tematică românească.

[6] Cartea a fost lansată cu mult fast în cadrul Salonului Internațional al Benzii Desenate de la Brașov, 1995, în prezența ilustratorului belgian.

[7] În cadrul colecției coordonate de Ion Hobana – „La bord cu Jules Verne" –, unde vor mai fi reeditate *Castelul din Carpați* și *Cele cinci sute de milioane ale Begumei*.

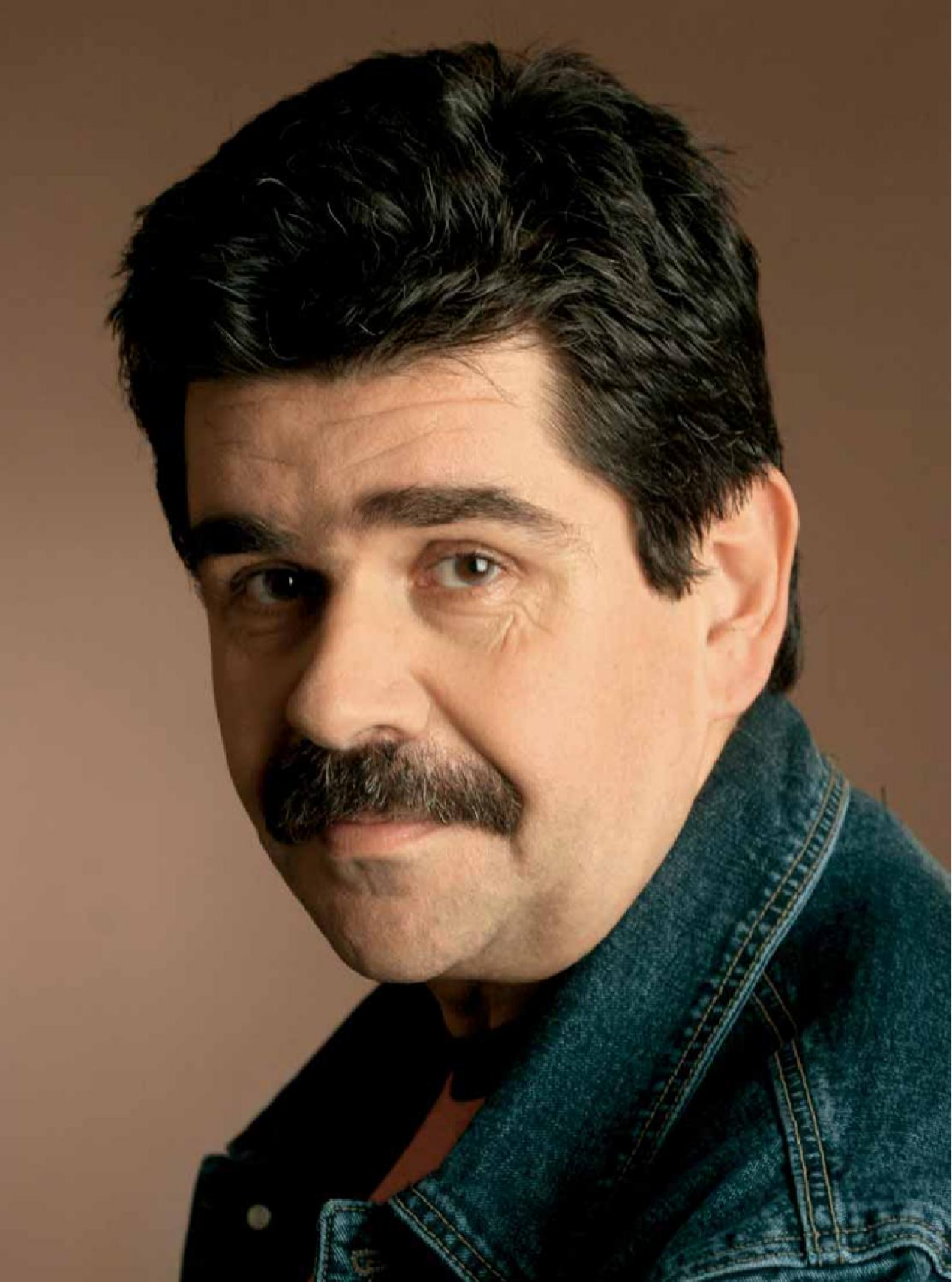

INTERVIU

„Sînt orice, numai moralist nu“

Radu Paraschivescu

De vorbă cu Radu Parschivescu despre limba română astăzi, despre ticurile verbale, limba de lemn și „româna cu fixativ“ și despre cea mai recentă carte a sa, Dintre sute de clișee, *o analiză ironică și spumoasă a clișeelor noastre de zi cu zi...*

Cum este limba română astăzi? Ce este „româna cu fixativ“?

Limba română azi, din punctul meu de vedere, este bolnavă. I se fac niște perfuzii tot mai năstrușnice și nu cred că se va externa prea curînd sau o va face cu mai multe pocinoage decît a avut atunci cînd s-a internat (acum vreo cîteva decenii), de cînd folosirea clișeelor a devenit normă, un fel de gimnastică verbală impusă. Asta se întîmpla prin anii '60-'70, cînd exista un anumit tip de clișeistică, cea de plenară, pe care multă lume a împrumutat-o prin programele de știri. După '90 s-a schimbat esența lemnoasă, dar nu s-a schimbat năravul și-atunci „româna cu fixativ“ este exact deprinderea asta, a tot mai multor oameni, de a vorbi în structuri prestabilite, în formule-cartuș (ca numele faraonilor), care se rostesc doar așa – n-ai voie să amputezi nimic pentru că dispare tot sensul. „Româna cu fixativ“ este româna stropită de lene, lenea este fixativul care încremenește limba în niște structuri amorțite, rigide, iar lenea asta este – înainte de lenea vorbirii – lenea gîndirii. Mi-e greu să cred că un om care gîndește cursiv și elastic poate vorbi blocat, încremenit și fără nuanțe. De la o gîndire șleampătă te aștepți fie la un limbaj șleampăt, fie la o exprimare pur convențională, de multe ori golită de mesaj, ce recirculă niște formule în care cineva se face că vorbește și altcineva se face că aude.

Limba de lemn nu este organică, ea nu se degradează decît foarte lent. Cum putem s-o „reciclăm“?

Cred că prin biblioteci în primul rînd. Dacă am avea cît de cît timp pentru toaleta mentală, ar fi o idee, pentru că așa cum ești grijuliu cu sănătatea ta fizică, s-ar cuveni să fii și cu sănătatea ta mentală și cu mijloacele tale de exprimare, altfel vei avea o colonie de mutanți care va comunica într-un stil șablon și la celălalt capăt vei avea un receptor mutant care va prelua formule automat, pe negîndite și va ști că a trecut prin mișcările obligatorii, dar la sfîrșitul întrevederii, al comuni-

Radu Paraschivescu (n. 1960) este scriitor, traducător și gazetar. A absolvit cursurile Facultății de Filologie din București, a lucrat ca profesor de engleză, bibliotecar și documentarist, apoi ca redactor la editurile Olimp, Elit și RAO. Din 2003, este editor la Humanitas. A publicat două romane *(Efemeriada* și *Balul fantomelor)*, un volum de povestiri *(Bazar Bizar)*, unul de eseuri despre necinstea în sport *(Fanionul roșu)*, a alcătuit un *Ghid al nesimțitului* și o colecție de perle – *Fie-ne tranziția ușoară!* Este traducător și coautor a două lucrări de referință din literatura sportivă *(Enciclopedia Larousse a fotbalului* și *Jocurile Olimpice de la Atena la Atena: 1896-2004)* și a tradus aproape șaizeci de cărți din autori englezi, americani, canadieni și francezi (Salman Rushdie, Julian Barnes, William Burroughs, Kazuo Ishiguro, Jonathan Coe, David Lodge, Virginia Woolf, François Mauriac, Nick Hornby ș.a.). În prezent deține câte o rubrică în *Idei în dialog*, *Evenimentul zilei* și *Gazeta Sporturilor*.

cării, va rămîne cu nimic, cu un soi de praf care s-a așternut pe ceea ce era cîndva organismul viu al limbii și pe care nu va putea să-l scuture indiferent ce va face.

Cine sînt schingiuitorii limbii române? Altădată Eminescu vorbea de „fonfii și flecarii", dvs. vorbiți de gargaragii care se închină la Sfînta Gargara...

Da, așa este și sper să nu fiu pedepsit cu vreo incursiune punitivă de prin Valea Jiului, deși acolo perechile minimale și paronimele n-au trecere. Schingiuitorii sînt toți cei care n-au rușine în momentul în care comunică public și asta înseamnă – eu am dat exemple din presă, dar presa nu este cea mai vinovată, ci cea mai vizibilă – omul de rînd, politicianul, președintele de club, tînărul care a preluat formulele astea de la altă generație și se simte dator să le folosească; înseamnă, din păcate, oameni din industria cărții – aici e tristețea mea cea mai mare pentru că eu funcționez în sistem și constat cu mîhnire că nici aici, unde limba ar trebui slujită cu maximum de competență, nici aici nu dispar clișeele, nu dispare tentația de a merge pe linia minimei rezistențe. Din punctul meu de vedere, folosirea clișeelor este o formă de balet pe minima rezistență.

„Dincolo de fandările spre gaura cheii"

Limbajul este o imagine, o imitație a lumii. Cum arată realitatea românească văzută prin intermediul limbajului?

Da, noi așa știam. Este varianta ei de plastic. O lume cu foarte mult sclipici, o poleială, cu puțin miez, falsă în bună măsură și care, de fapt, asigură o fațadă, pentru că pe noi asta ne interesează. Dincolo de fandările spre gaura cheii pe care le exersăm în fiecare zi, ne interesează ca fațada să arate bine; că în spatele ei cade șandramaua, asta nu contează. Limbajul, la ora asta, reflectă aplecarea pentru aparență, pentru pojghiță. E un limbaj care nu merge în profunzime pentru că nu are el însuși profunzimea necesară.

Horia-Roman Patapievici v-a numit moralist; aș glumi și-aș spune că sînteți un La Rochefoucauld al României. Ridendo castigat mores. *Dar este suficientă privirea bonomă, domnească, însă oarecum îngăduitoare?*

Evident că nu e suficientă, dar eu altceva nu practic la ora asta, nu mă simt în stare. H.-R. Patapievici a vrut să-mi facă – și mi-a și făcut – un compliment numindu-mă moralist, dar mi-a creat un portret cu totul fals. Sînt orice, numai moralist nu și n-am vînă de reformator, de om care asanează, de băiat de la salubrizarea socială care vine și îndreaptă. Nu, nu rectific nimic, ci pur și simplu încerc să scriu lucruri vesele care să aibă în spate o temă la care să te gîndești. La Rochefoucauld avea marea calitate a vorbelor ironice și autoironice în același timp. De la el mi-a rămas o zicere care mă bîntuie: „Bătrînii încep să dea sfaturi bune atunci cînd nu mai pot să dea exemple proaste". Bonomia e necesară, dar nu cred că-ți ajunge; n-aș ști ce trebuie în afară de bonomie și de autoironie, dar autoironia e obligatorie. Cunosc cîțiva oameni care se pot lua singuri în derîdere, evident intrînd într-un joc, într-o convenție, iar oamenii ăștia sînt oameni stăpîni pe mijloacele lor, pe lecturile lor și pe arta bunei conviețuiri. L-am dat întotdeauna exemplu pe Radu Cosașu care este un autoironic spumos, ceea ce înseamnă că are un echilibru lăuntric, o formă de întîmpinare a realității care combină cordialitatea cu umorul, cu floreta. Și el pune la punct, și el spune lucruri care nu-ți cad bine la stomac, dar stilistica îl impune în fața altora. Cred că trebuie să existe o stilistică a umorului și a poantei.

Cît de creativă este limba română? Se mai poate inova, mai există creatori de limbă ca Eminescu, ca Nichita Stănescu?

Mă tem că la ora asta nu, pentru că a dispărut verva întemeietoare; reflexul, acum, este să conservi ce există deja și să mergi pe căi bătătorite. Inventatorii, oamenii noi în limbă sînt foarte puțini astăzi. Nici nu este o limbă care să se preteze gramatical invențiilor, comparativ cu engleza, de exemplu. În română, dacă spui *a moșcrăciuni*, lumea îți aduce un medicament și-un pahar cu apă. Româna are însă o altă calitate, insuficient exploatată: deschiderea spre calambur. Deși calamburgiii au cam dispărut, mai sînt cîțiva buni, cum e Foarță, pe care îl apeși pe un buton și-ți vorbește în calambururi pînă îl apeși pe celălalt

buton ca să se oprească. Henri Stahl era așa, se și prezenta: „Eu sînt Gicu Calamburgicu“. Dar nu mai există ispita de a cutreiera prin limbă și de a descoperi ici-colo un sens nou, o posibilitate de a ramifica limba. Dacă însă mă pui să aleg între o limbă în curs de sofisticare și o limbă în care să nu se mai folosească *decît* în afirmativ, *care* în loc de *pe care,* recunosc că aș prefera varianta sănătoasă. Dacă păstrezi starea de sănătate a limbii, dacă o consolidezi și elimini toți paraziții ăștia care sînt prim-miniștri, șefi de partide, nu doar oameni din fotbal, atunci poți să-ți permiți să umbli și la șurubăriile intime și la rafinamente.

După 1990 am trecut prin diferite perioade în care a existat cîte un tic predominant: perioada „deci“, perioada „ca și“, acum există „o zi bună“, lupta seculară „care“/„pe care“, unul care îmi place mie teribil – „mă duc în *Paris,* în *București“, și mai există și „Mai am* decît *un dor“. Care te enervează cel mai tare și de ce apar periodic altele?*

Depinde de vehiculul care le pune în circulație; dacă el se numește televiziune, atunci partida e pierdută. Cînd eram profesor, am pățit un accident de genul ăsta. Încercam să-i conving pe niște copii de clasa a V-a că numele proprii se scriu cu literă mare și ei au zis: „Ba nu, pentru că noi am văzut la televizor pe generic că se scriu cu literă mică“. Îți pierzi orice argument în fața acestei opoziții. Nu mă enervează unul în mod special, ci perspectiva ca ele să devină normă în viitorul foarte apropiat. În momentul acela, domnii Geoană și Tăriceanu vor fi absolvit, vor deveni mari pedagogi ai limbii române, niște vizionari care, iată, au anticipat bunul mers al limbii. Școala e neputincioasă. Nu știu dacă e vreunul mai nociv decît altul, toate sînt la fel, e de văzut ce bate pînă la urmă – dicționarul sau deprinderea; în jur sînt mai mulți oameni care vorbesc incorect decît care vorbesc corect.

„Pîzdîrcă“

Limba română se degradează în același ritm cu societatea? În ce măsură îi mai reprezintă pe români ceea ce spun?

Da, e bună întrebarea. Într-o măsură, nu pot să cuantific; în orice caz, aparența se impune în fața esenței, ăsta e păcatul mare. Pînă acum, vorbitul cu orice preț era condiție de legitimare, indiferent că avea cine să te asculte, că aveai ce să spui. Se degradează în paralel cu alte lucruri care se degradează în societatea românească, de pildă cu gîndirea. E o lume care gîndește prin împrumut, prin procură și care simte aceeași nevoie de tătuc ca și în politică. De ce să gîndești cu mintea ta? E mai comod să preiei rețete, consumul neuronal e mai mic. Meteahna este gîndirea care se deteriorează și asta se leagă de discursul public, de comportamentul public. Ele se strică împreună, nu separat.

Cum vezi nostalgia neocomunistă care se manifestă de la filme precum Amintiri din Epoca de Aur *la tinerii care poartă din teribilism tricouri cu Che Guevara?*

Îmi aduc aminte că o crainică de la sport l-a prezentat pe Che Guevara drept un mare erou anticomunist. E o vorbă: „Cine regretă comunismul îl merită înapoi“. Dar îl merită înapoi cu tot ce a însemnat el, pentru că aici se produce mișcarea derutantă și greșită. Comunismul e văzut acum ca un lucru demn de nostalgia noastră, pentru că noi stăm și bem cafea și Coca-Cola, fumăm țigări străine și ne uităm la posturi internaționale.

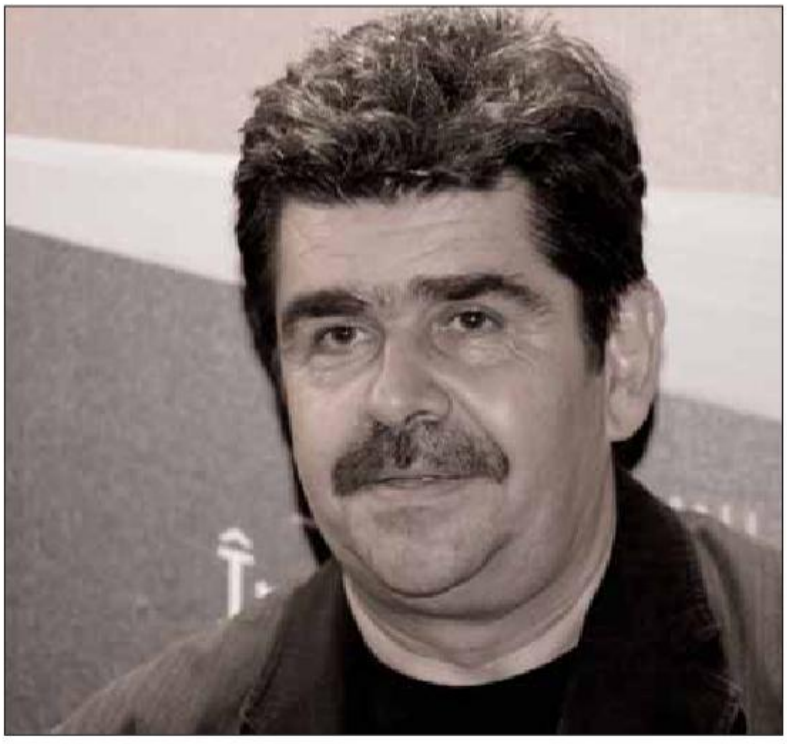

Şi atunci îţi poţi permite să spui: „Comunismul n-a fost aşa...“. În momentul în care îl ai înapoi cu tot ce a însemnat el, îţi dai seama în ce eroare de judecată şi de memorie te aflai. Filmele de genul acesta îşi au rostul lor. Eu sînt dispus să-i bat la cap pe toţi tinerii pe care nu-i interesează ce-a fost atunci; sînt vinovaţi dacă nu-i interesează. Ignorîndu-ţi trecutul, eşti nepregătit pentru ce ar putea să se întîmple la un moment dat. Îi înţeleg pe nostalgicii sinceri şi pe cei care au un set de determinări care să le justifice nostalgia; îi înţeleg, dar nu-i aprob. Dar pseudo-nostalgicii care au tricouri cu Che Guevara pentru că aşa e cool sînt nişte oameni prost informaţi şi prost aşezaţi. Din manualul de istorie nu afli de frica în care ai trăit; nu numai de foame şi frig, ci în primul rînd de frică – astea sînt lucruri pe care noi trebuie să le transmitem mai departe, chiar dacă le transmitem pătimaş, deformat, subiectiv. E mai bine să le transmiţi decît să spui: „Norocul lor, e mai bine că n-au apucat aşa ceva“.

Caragiale avea liste de nume, de cuvinte şi expresii. În „Ţara lui Escu“, el inventase sau găsise nume ca Ampotrofagu, Sublimatin, Scuipici. Ai asemenea liste?

Mai am, da. Îmi dă din cînd în cînd prin cap cîte un nume pe care trebuie să-l fac personaj şi-aici folosesc sunetele sugestive ale limbii române – î-ul şi ă-ul, care sînt nişte sunete foarte bune, mai ales pentru personaje caricaturale. Tatăl meu, cînd îl vedea pe Octav Cozmîncă, îi spunea Pîzdîrcă. Mi se pare un nume fabulos şi cred că o să fac din el un personaj. Expresii mai notez din cînd în cînd, n-am ca Oscar Wilde carneţel de bal (el avea un carnet în care-şi nota replici pe care le folosea apoi şi multă lume credea că sînt ale lui; nu erau toate), dar cînd dau peste o expresie care are suc, o notez pe un plic, pe un colţ de hîrtie şi le ţin într-un sertar în ideea că la un moment dat, cînd o să mai scriu ceva gen *Bazar Bizar,* or să-mi ajute. O sursă foarte bună este multitudinea de forumuri unde găseşti nişte lucruri epocale şi unde apar oameni cu instrucţie precară care folosesc tot felul de lucruri necovenabil şi incorect, dar şi oameni cu pretenţii care spun: „Nu-ştiu-cine a proliferat injective“, ceea ce mi se pare o performanţă.

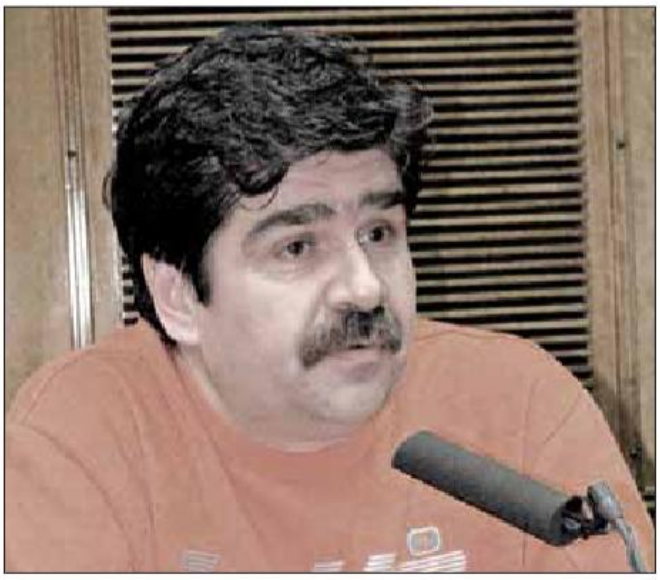

Ce le-ai spune schingiuitorilor limbii române care nu ţin cont de „Româna nu e a mea, nu e a voastră, ci a urmaşilor urmaşilor voştri“? Le mai rămîne ceva urmaşilor din româna frumoasă?

Le rămîne ce-a rămas în cărţi. N-aş putea să le spun ceva pentru că nu m-ar crede şi eu aş părea un diriginte tembel care încearcă să domesticească nedomesticibilul. N-aş putea să mă prezint în faţa lor şi să le spun: „Uitaţi de ce trebuie să faceţi aşa“. Fie nu m-ar crede, fie aş părea un ins ciudat venit de undeva dintr-o zonă tulbure, fie aş fi luat cu pietre. Şi-atunci n-am sfaturi şi sugestii pentru ei, n-are rost să devii ridicol. Iar imperativul nu funcţionează, nu poţi fi jandarm decît dacă vrei conflict cu orice preţ, iar eu nu vreau. Eu pun sub ochi o carte care sper să fie citită în cheia corectă şi mă bazez în continuare pe cele cîteva lumini care există în discursul public şi pe calitatea modelor de a fi mode, adică perisabile. Asta e singura mea nădejde. E mai greu să crezi sau să speri că peste cincisprezece ani vei avea un limbaj degajat, dezinvolt şi dezbărat de toată zgura asta înconjurătoare. Nu cred în reţete, cred pînă la un punct în capacitatea ironiei de a produce nişte efecte, dar dacă ironia nu găseşte un ecou, orice lecţie de dirigenţie, orice imperativ, orice ameninţare devin inoperante. Mi-ar plăcea să spun că speranţa moare ultima, dar n-o să spun. ■

a consemnat Nadine Vlădescu

CINE CE CITEȘTE

Ana-Maria Stan

Pentru afaceri de succes

Cînd am primit invitația *Dilematecii* de a spune ce (mai) citesc, primul meu impuls a fost să răspund așa: citesc ceea ce traduc în acest moment, adică o carte despre Dalai Lama. Cum însă ea face parte, în sens larg, din „fișa postului" meu de istoric, deoarece vorbește detaliat despre istoria și tradițiile Tibetului, Revoluția Culturală, confruntările chino-tibetane și Mao Zedong, această carte „nu se pune".

Așa că am aruncat o privire asupra volumelor care stau la capul patului și fac parte din lectura de plăcere, adică cea din afara lucrurilor indispensabile pentru profesie. Am constatat cu uimire că, și atunci cînd citesc beletristică, multe dintre cărți au un context istoric, lucru pe care l-aș explica mai întîi, fără îndoială, ca pe o inevitabilă deformare profesională, care mă ajută să nu mă îndepărtez prea mult de ceea ce fac zilnic, dar și ca pe o nevoie, umană, de a intra mai ușor în poveste, dincolo de realitatea cotidiană. Se vede treaba că „a fost odată ca niciodată..." e o formulă fără vîrstă.

Dintre cărțile mele de noptieră, nu vă voi vorbi însă despre *Cititorul* lui Bernhard Schlink, nici despre *Surorile Boleyn* de Philippe Gregory (apropo, am văzut că tocmai a apărut și traducerea unui nou volum din serie, *Moștenirea Boleyn,* pe care o aștept în librăriile traseelor mele zilnice), ci despre o altă carte.

Drumul spre casă al Rosei Tremain, volum apărut în traducerea Nicoletei Nedu la Editura Leda în 2008, reprezintă, cum altfel, o alegere subiectivă, un *coup de coeur* (am ales să cumpăr cartea din cauza fascinației mele, de dată recentă, pentru lumea anglo-saxonă). Intriga poate să pară banală – e vorba de un emigrant din Estul Europei, polonez după toate aparențele, care pleacă să muncească la Londra, în căutarea unei vieți mai bune pentru el și familia lui. Pe acest schelet, autoarea reușește să monteze însă un adevărat *Bildungsroman,* care îl poartă pe protagonist din micul său orășel în metropola britanică și... înapoi. Iar întîlnirea dintre Est și Vest lasă urme adînci de ambele părți, fiecare învățînd de la ceilalți și transformîndu-se iremediabil.

M-am regăsit, spre exemplu, în descrierea primei călătorii a lui Lev către Londra, care mi-a reamintit de primul meu drum, de peste 20 de ore, cu autocarul, cînd am plecat spre Vest, acum vreo doisprezece ani, ca student bursier. Pe atunci, era încă nevoie de vize... și coșmarurile esticului erau mult mai multe, de-a lungul drumului celui lung. Am redescoperit, odată cu Lev, stratificarea societății occidentale, care nu ți se dezvăluie decît treptat și, uneori, perfid. Dar, mai mult decît orice, am admirat faptul că autoarea a construit un erou care se dovedește deschis să învețe ceva de la lumea asta nouă; Lev este prototipul omului dornic să se adapteze, să se transforme și nu se izolează printre compatrioții lui, încercînd doar să își transplanteze identitatea în noul context. Pentru mine, Lev este un exemplu de reușită în Occident, și nu, nu pentru că a făcut avere acolo, ci pentru că, după toate experiențele sale londoneze, a reușit să descopere ceea ce vrea: „Asta este, a spus. Asta este Ideea mea. Îmi voi deschide propriul meu restaurant". Iar dacă vă așteptați ca acesta să fie un alt local polonez în Londra, ei bine, nu. Lev se întoarce acasă și, acceptînd și aici schimbarea inevitabilă a vieții, adusă deopotrivă de capitalism și de simpla trecere a timpului, își va deschide un local în „lumea sa cea veche", folosind ceea ce a aflat în „lumea nouă". Mai multe nu vă dezvălui, ca să vă incit să descoperiți singuri. Doar o precizare: dacă nu pentru altceva, citiți *Drumul spre casă* ca să descoperiți cea mai scurtă și mai bună lecție despre cum să faci un plan de afaceri de succes, în domeniul alimentației publice (pp. 440-447). Mai că îmi vine să îl aplic la propria mea, de mult visată, ceainărie...! ■

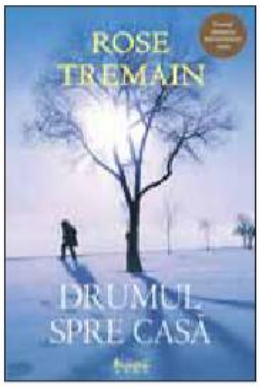

Ana-Maria Stan
este cercetător la Muzeul Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj. A publicat articole și cărți privind relațiile româno-franceze în secolul al XX-lea, istoria culturală și istoria universitară românească, precum și traduceri în domeniul istoriei.

CĂRŢI DE PLASTIC

Ioana Bot

Istoria însiropată a Bucureştilor

Hotărît lucru, Corneliu Şenchea, ziarist şi profesor de istorie, se doreşte un suflet sensibil. În ultima sa carte *(Amor şi galanterie bucureşteană,* Editura Ideea europeană, 2008), scrie despre „oamenii şi istoria oraşului meu, priviţi din unghiul acestui unic sentiment menit să ne facă în egală măsură fericiţi şi nefericiţi şi să ne influenţeze cu atîta cruzime şi ironie viaţa de zi cu zi: dragostea", cu clişee uscate de atîta uzaj, cu retorica pompoasă de album de domnişoare, greoi la sintaxă, fără nuanţe şi fără ezitări. Dacă visaţi, ca şi mine, la cărţi de inspiraţie românească despre istoria moravurilor şi a mentalităţilor, iubiţi cititori dilematici, luaţi-vă gîndul: nu aici veţi găsi răspunsul! Corneliu Şenchea confirmă doar că acolo unde nu e condei, degeaba sînt subiecte, iar o literatură fără scriitori va să zică că nu îi are. Reperele sale literare nu sînt nici clasicii noştri, nici modelul apusean al istoriilor *à la* Georges Duby, ci „...mi-am însuşit cu bună ştiinţă formula reputatului jurnalist şi scriitor Ion Cristoiu, tratînd istoria ca telenovelă, dar, ca şi domnia sa, am luat termenul în sensul bun al acestuia, sens care există pentru cei care cred că se poate scrie scenariul unui serial TV respectînd anumite canoane ale artei şi ale bunului gust".

Aşa cum e, volumul nu ne lasă să ghicim ce canoane ale artei respectă, în schimb ne spune, involuntar, multe despre opţiunile etice şi estetice ale autorului său. Stilul căznit al prozei sentimental-restitutive şi amoros-istorice înăbuşă orice efect de autenticitate a trăirii, în fraze cleioase şi sfătoşenii cu iz de morală superioară: „În cele ce urmează ne vom ocupa numai de Bucureşti, unde averea şi iubirea (dacă putea exista aşa ceva fără prima, vă puteţi întreba, iar noi vă vom dovedi că în Bucureştii vechi a existat) au legat şi au dezlegat idile şi căsătorii întocmai ca într-un roman sau într-o telenovelă (care la noi încă nu s-a produs)". Experienţa de dramaturg (pe care o invocă, narcisiac, în deschidere) nu îl ajută nici ea, de vreme ce accentele teatrale nu depăşesc nivelul unor inserţii interogativ-alarmate, *à la* conu Leonida însuşi: „Cînd, deodată, inexplicabil, Barbul fuge în Transilvania? N-o mai iubea pe fiica lui Mircea? Nici vorbă! Din nou, politica îşi va fi spus cuvîntul". Efigiile eşuează, la rîndu-le, în aceeaşi peltea neinspirată, cu lexic sărac şi vedere dinspre birt spre viaţa vecinilor de bloc: „Ioan Gheorghe Caragea se pare că deţine primul loc în topul domnilor fanarioţi care s-au remarcat nu numai prin patima chiverniselii [...] dar şi prin libidoul dezvoltat care-l făcea să rîvnească la femeia altuia". Profuzia de informaţii despre epoca fanariotă nu suplineşte incultura autorului, care îl face să insiste asupra Capitalei ca oraş „al plăcerilor carnale" (cînd, oriunde, aceasta e imaginea Metropolei) sau să se întrebe, relativ la poeziile Văcăreştilor, dacă „emană oare sinceritate" sau sînt „doar un moft ori adaptarea la gustul timpului?". Incidentul amoros Eminescu – Caragiale – Veronica Micle (unul din capitolele cu greutate...), evocat în termeni de tabloid, mai e şi aşezat la originea „Luceafărului" (o legendă urbană, aceasta, a profesorilor slabi de română: datele manuscriselor o infirmă); şi lista gafelor se tot lungeşte... Favoritele mele privesc felul cum a ajuns Veronica Micle poetă („nesatisfăcută [de soţ] în plan afectiv şi sexual... şi-a căutat refugiul în poezie... prilej cu care s-a produs şi apropierea de Eminescu"), respectiv mirarea autorului că un bărbat scund (Grigore Şuţu) îşi poate „găsi o soţie", ba chiar şi amante (materia unui întreg capitol); ele dezvăluie un personaj pitoresc, telenovelistic, inedit: Corneliu Şenchea însuşi.

interviuri • reportaje • cultură / în fiecare joi.

Andrei Manolescu

Ruxandra Tudor

Mircea Vasilescu

Adina Popescu

Stela Giurgeanu

Iaromira Popovici

„Există un chip tragic al dilemei
(orice am face, iese rău!)
și unul tonic (orice am face
nu mai poate să iasă decît bine)"

Andrei Pleșu / DILEMA VECHE

DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

LITERATURĂ

Fabulele asfințitului

Andrei Cornea
Povești impertinente și apocrife
Editura Humanitas, 2009

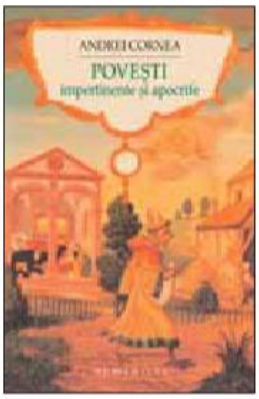

24 lei

Istoric eminent al artelor și al ideilor, clasicist, filozof, eseist și publicist de prim-plan, dar, în fond, umanist și moralist, Andrei Cornea cochetează cu proza într-un exercițiu de *captatio* al unui public mai larg. Deschis printr-un celebru motto „mefistofelic", recent-apărutul său op de 200 de pagini (din care cîteva zeci – albe, cu texte scurte, între cîteva file și cîteva rînduri) e la fel de greu situabil ca și autorul lui. Găsim aici „apocrife" de tot felul, apologuri, pilde, scenarii utopice, de anticipație sau cu tentă SF, fabule și mituri reciclate, anecdote biblice – o întreagă tradiție iudeo-creștină și umanist-clasică recondiționată „impertinent", pentru uzul lumii noastre postmoderne. Universalul e prelucrat individual cu vervă și savoare. Cîteva parabole se inspiră din „cazuri" ale istoriei recente *(Melita);* altele au un caracter confesiv *(Invidia, Doi frați),* la loc de cinste fiind critica malițioasă a postmodernității, a moravurilor politice și a pragmatismului apter. Adam, Eva și ceilalți locuitori ai Paradisului (în frunte cu Atoatele), Noe, Iona, Fiul risipitor, Oedip și Sfinxul, Narcis, corbul și vulpea, motanul încălțat, Șeherezada, Don Quijote și Peter Schlehmil, extratereștri, planete, fire de praf și figuri geometrice, toate acestea și altele asemenea sînt provocate prin medierea ficțiunii la turniruri morale despre condiția umană dintotdeauna. Totul e antropomorfizat, în registru cînd umoristic și mușcător, cînd reflexiv și cu note de lirism melancolic. În această manieră „minimalistă" și populară, de o mare diversitate a subiectelor și formulelor clasice reformulate ludic (unele texte au și variante!), Andrei Cornea își persuadează cititorii întru împăcarea cu lumea „așa cum e" – imperfectă, dar vie. Inventivitatea prelucrărilor este concurată doar de inteligența problematizării. Ceva asemănător a făcut, cu materialele industriei publicitare, Bogdan Dumitrescu în *SMS,* iar ca precursor autohton îmi vine în minte Jacques G. Costin, cu *Exerciții pentru mîna dreaptă și Don Quijotte* (1931). Dar la discipolul avangardist al lui Jules Renard exercițiile fabulistice *en marge des vieux livres* aveau o fantezie inovativă care, deși nu-i lipsește lui Andrei Cornea, nu dă tonul cărticelei sale „de seară" în a cărei introducere autorul *Penumbrei* evocă „poveștile asfințitului" spuse discipolilor de un Socrate condamnat pe nedrept la moarte de atenieni.

Inseparabile de autoritatea eruditului autor, „apocrifele" excelează stilistic prin meșteșugul povestirii sfătoase (cu andrisant la persoana a II-a) și prin oralitatea înscenată cu haz subversiv. Tiparul e „clasic": narațiune exemplară (sabotată fantezist), dezbatere/colocviu de idei cu răsturnări imprevizibile și finaluri cu morală cîteodată previzibilă. Punctul cel mai de sus e atins în istorioarele ce dau frîu liber fanteziei satirice, utopice sau distopice, fără *happy-end: Peștele și Ramura, Istorie biblică contrafactuală (vezi Facerea 25-27), Rostul vieții* (prima variantă) sau antologica *Educaria,* viziune a unei societăți atît de „îmbunătățite" moral încît, prin dispariția tuturor păcatelor, dispar pe rînd profesiile, societatea și (în sfîrșit, fericiți!) oamenii, ultimii „educarieni" fiind cîțiva „profesori de virtute" care mor și ei cînd reușesc să-și eradicheze ultimele „vicii" (ironia, bîrfa, infatuarea). Mai puțin convingătoare, cumva frustrante sînt textele în care moralismul are un caracter prea abrupt, tezist și schematic *(Neascultarea, Crocodilii* ș.a.) sau prea „liric" *(Cele trei fîntîni, Rățușca cea urîtă),* iar facilul banc biblic din *Trei întrebări* (cu un Adam senil care nu-și mai amintește din Paradis decît de Eva – „Uau!") – putea lejer să lipsească.

Cu toată inegalitatea lor, *Poveștile...* sînt un exercițiu ficțional captivant și insolit, un delectabil *chill out* al filozofiei morale.

Paul Cernat

LITERATURĂ

„Prizonier al întunericului“

Radu Petrescu
Pentru buna întrebuințare a timpului. Jurnal 1971-1976
Colecția „Biblioteca românească“
Editura Paralela 45, 2009

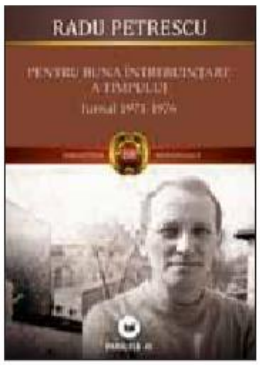

29 lei

ediție îngrijită și tabel cronologic de Adela Petrescu

Nu știu ce l-a determinat pe Ion Bogdan Lefter să afirme că *Jurnalul* lui Radu Petrescu dintre 1971 și 1976 reprezintă „cartea anului 2009“. Deși rămîne o apariție importantă, volumul nu îmi pare atît de valoros. Dacă am considera drept principal criteriu de evaluare a notelor zilnice calitatea construcției autenticității – adică acel proces de transfigurare a vieții prin care autorul încearcă să își convingă cititorii să încheie pactul autobiografic conform căruia eul intim, „pur“ se confesează cu o așa-zisă „liminară sinceritate“ pentru a surprinde „palpitul existențial“, „concretul vital“ –, atunci chiar jurnalele antume ale lui Radu Petrescu *(Ocheanul întors* și *Părul Berenicei)* se plasează pe o treaptă superioară. Dacă latura documentară devine primordială, *Pentru buna întrebuințare a timpului* e surclasat de memorialistica Monicăi Lovinescu (pentru a oferi doar un exemplu). Iar în ceea ce privește valențele de „metajurnal“, de „jurnal de creație“ ori „de lectură“, respectivele aspecte sînt mult mai atenuate decît în celelalte cărți autobiografice ale scriitorului tîrgoviștean (de pildă, *Catalogul mișcărilor mele zilnice* ori *Prizonier al provizoratului).*

În fapt, multe dintre fragmentele diaristice publicate în 2009 par a fi simple rescrieri ale unor însemnări mai vechi ale lui Radu Petrescu: orgoliosul prozator evidențiază obsesiv mutația estetică pe care romanul său, *Matei Iliescu,* o produce la nivelul epicii europene și pe care criticii „dobitoci“ nu vor/pot să o observe; creațiile picturale ale soției Adela („Maestrul“) produc veritabile revelații artistice; obligațiile instituționale/sociale cronofage, bolile polimorfice, sărăcia umilitoare, cenzura și autocenzura, dorința maniacală de a atinge perfecțiunea artistică constituie obstacole insurmontabile pentru un scriitor trăind mereu urgența finalizării proiectelor literare. Senzația de *déjà-vu/déjà-lu* marchează multe dintre trăirile, stările, ideile radupetresciene.

Și totuși, *Pentru buna întrebuințare a timpului* se individualizează prin abordarea explicită a unei problematici care, fără a fi deloc inedită, e adesea evitată de autobiografi din cauza superficialității ei aparente: corpul social-simbolic al scriitorului. Nu e vorba aici nici de inefabilul „trup sufletesc“, nici de teoreticul „pact somatografic“, cît de mult mai banala, în materialitatea sa, dar la fel de obsedanta imagine publică a creatorului. Într-o perioadă în care Marin Preda, Eugen Barbu ori Mircea Horia Simionescu monopolizează, sub lumina reflectoarelor criticii, scena artistică autohtonă, Radu Petrescu – ajuns la maturitatea fizică, intelectuală, creatoare – pare sortit unei plasări marginale. Cu toate că își declară sfidător dezinteresul față de onorurile sociale, diaristul resimte acut anonimatul în care i se pare că trăiește și redă memorabil lupta sa pentru a lua în posesie o realitate exterioară traumatizantă. Aflînd că stilul său narativ le produce unora puseuri de rîs, simțindu-se neglijat/exploatat de prieteni și constant subevaluat de cronicari, Radu Petrescu realizează că judecățile celor din jur îi blochează accesul la interioritate și autoanaliză, așa încît caietele sale de însemnări zilnice se transformă în „agende superficiale“, o „ladă de gunoi“ unde „fraza“ e „mat făinos, ud, voce falsificată“. Chiar de aceea maniera marcat estetă de a scrie jurnal e înlocuită adesea de niște note telegrafice, anticalofile.

În plin regim ceaușist, Radu Petrescu resimte mai puțin presiunea istoriei „mari“, dictatoriale, dramele sale interioare datorîndu-se mai degrabă „întunericului“ social generat de prieteni, critici, cititori.

Cosmin Borza

LITERATURĂ

Întoarcerea „Străinului“

Paul Celan, *Meridianul și alte proze*
Editura Samuel Tastet, 2009

27,25 lei

traducere din limba germană, postfață și note de Andrei Corbea

Apariția antologiei *Meridianul și alte proze* a lui Paul Celan, în traducerea românească a reputatului germanist ieșean Andrei Corbea, constituie un eveniment cultural de prim rang. Ne aflăm în fața unei restituții istorice, imperios necesare. Tragicul poet din *Tangoul morții* (ale cărui scris și biografie sînt marcate, deopotrivă, de momente dramatice), format în atmosfera Cernăuțiului românesc dintre războaie și devenit ulterior unul dintre importanții autori europeni postbelici, reformator al limbajului liric german, se dovedește, în prozele sale alegorice și în articolele estetice, un gînditor modern, care vede arta ca pe o formă (poate singulară) de eliberare din constrîngerile istoriei. Dacă poezia lui punctează ororile și aberațiile timpului istoric, proiectîndu-le într-un tablou al durerii mute, tablou menit să reactualizeze terifiantul în memoria colectivă – prea puțin predispusă la înregistrarea greșelilor trecutului –, proza scriitorului (derivată, în mod special, din textele de direcție și discursurile publice) are, cumva paradoxal, un caracter optimist, afirmativ, invitînd la reconstrucții ideologice și reconfigurări culturale.

„Meridianul“ (la origine, o prelegere) este un astfel de „manifest“ al insurgenței (estetice) reformatoare, ce „percepe“ efortul liric ca pe o posibilitate de unificare – într-un absolut artistic, desigur – a contrariilor (altădată distructive): „Poezia ar putea să însemne o schimbare de suflu. Nu cumva, poate, cine știe, poezia străbate calea – inclusiv calea artei – de dragul acestei schimbări de suflu? Poate va izbuti, dat fiind că Străinul (...) va izbuti să deosebească aici între Străin și Străin (...), în acest scurt și unic moment? Poate că, odată cu Eul – cu Eul înstrăinat, desprins *aici* și *în acest chip* – se desprinde (...) și un Altul?“. Exprimarea (ușor) criptică („obscuritatea“ discursivă a lui Celan a fost, în dese rînduri, exploatată de comentatori!) nu trebuie să deruteze. Scriitorul vede în poezie împlinirea idealului pre-rafaelit al artei ca *summum bonum*. Adică o simbioză fericită a opozițiilor, în absența căreia s-a ajuns, în planul existenței/istoriei imediate, la inimaginabile erupții de intoleranță. Într-o Europă divizată de fascism, Paul Celan însuși și-a „simțit“ evreitatea ca pe o ilustrare a *alterității* refuzate. El e, în ultimă instanță, „Străinul“ (cu identitate maltratată) respins de „Eul“ dominator (supradimensionat identitar).

„Alteritatea“ lui (evreitatea sa, asumată deschis într-un segment istoric al „soluției finale“ și într-o limbă vorbită de necruțătorul inamic) face pasul către „simbioză“ prin *artă*. Din unghiul unei asemenea convingeri, Celan a reușit să fie un mare poet de limbă germană, fără ca faptul să-i creeze complexe de vreun fel. El se lasă chiar impregnat de filozofia nemțească – recognoscibilă în manifestele sale poetice. Heidegger (cu care a avut o întîlnire istorică la Freiburg) – simpatizant, se știe, al național-socialismului – este „asimilat“ în interiorul gîndirii estetice celaniene (mai ales cu distincția faimoasă, a autorului lui *Sein und Zeit,* dintre „imaginație“ și „rațiune“). Pe aceeași filieră estetic-ideologică, problema *străinului* apare și în parabolicul text „Dialog în munte“ (inspirat de o proiectată conversație a scriitorului cu Adorno, ce nu a mai avut totuși loc). Cei doi veri (evrei) – personajele alegoriei construite cu ramificații biblice și mitologice – visează să vorbească o limbă neutră, „fără de Eu și de Tu, doar cu El, doar cu Acela“ *(acela,* ne mărturisește traducătorul într-o notă, reprezintă echivalentul românesc pentru pronumele german al neutralității *Es,* un fel de *it* englezesc sau de *id* latin – de remarcat aici înaltul profesionalism al tălmăcirii lui Andrei Corbea, precum și minuțiosul aparat critic și istoric pus la dispoziție de acesta!). O „limbă“ în care *străinul/celălalt* să fie, finalmente, acceptat.

Codrin Liviu Cuțitaru

LITERATURĂ

Scriitorul față cu primul cititor al țării

Daniel Bănulescu
Fugi din viața ta, revoltătoare și slută, în cartea mea
Editura Cartea Românească, 2009

Organizatoric vorbind, devine din ce în ce mai greu să te orientezi în hățișul de serii, clasificări și subclasificări în care apar, sub nume șarjant-megalomane, romanele lui Daniel Bănulescu. Am avut pînă acum de-a face cu trilogia „Danielissima" în care au apărut romanele *Cei șapte regi ai orașului București*, *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor* și *Te pup în fund, conducător iubit!*. Trilogiei i-a luat însă locul o categorie cu iz mafiot, „clanul de romane" – intitulat „Am văzut, lucrînd, degetul lui Dumnezeu" – în care s-au regrupat *Cel mai bun roman...* și o rescriere a lui *Te pup în fund, conducător iubit!*, intitulată *Fugi din viața ta, revoltătoare și slută, în cartea mea*.

Această tendință se poate citi ca o replică la nivel formal a intenției estetice care structurează universul fictiv serial: e vorba de construirea universului dictatorial ca o lume replicată la nesfîrșit în mii de oglinzi narative, pînă cînd își devine ei înseși prizonieră. Mecanismul de articulare al dictaturii este văzut ca o sursă nesfîrșită de ficțiuni suprapuse. Nevoită să inventeze structuri concentrice de protecție, dictatura ajunge, prin rafinare, justificare și explicare continuă, să-și spună o poveste despre ea însăși.

O lume în care Securitatea și contra-Securitatea sînt orchestrate de aceiași oameni, în care există mereu, gata pregătit, un pluton de falși vinovați pentru orice acțiune destabilizatoare – vinovați care se supun apoi unor false anchete (cum este povestea fotbalistului Grigore Iulian, zis Marco, din romanul de față), rănile fiind, la rîndul lor, desenate cu farduri de machiori – nu poate fi decît o lume eminamente fictivă.

Pentru a-l proteja pe *primul fiu* al țării, fiecare pion, așezat într-o ireproșabilă structură ierarhică, trebuie să-și îndeplinească rolul, protejîndu-se în același timp cu ajutorul pionilor de dedesubtul său, care îi trimit înapoi o variantă de fictivă interpretare a faptelor reacționare. Astfel, ficțiunea este circulată și recirculată la toate nivelurile. Reacționarii au puține șanse de reușită, nu doar din cauza dificultăților concrete de a se înarma și a se organiza, ci tocmai pentru că au deja locul lor în poveste, iar sensul faptelor lor primește, pentru *primul cititor* al țării, o altă turnură: cînd Iarba Fiarelor incendiază Arcul de Triumf, lui Nicolae Ceaușescu i se spune că niște tineri l-au aprins din neatenție, în timp ce sărbătoreau, în martie, ziua sa de naștere.

Personajul Nicolae Ceaușescu nu este nicidecum fantoșa incultă și primitivă care a devenit *icon*-ul reprezentărilor populare, ci un consumator atent de versiuni ficționalizate ale unei realități la care nimeni nu mai ajunge. Cu un mecanism estetic construit pe astfel de premise, această reprezentare a dictaturii poate fi decorată în egală măsură cu elemente de realism magic, folclor și mituri urbane care au sucul enta expresivă a mahalalei și structura funcțională a literaturii absurdului. Într-o lume atît de generos și divers fictivă este loc și pentru însoțitorul-Duh, prieten din copilărie al tovarășului, care se transformă în labrador negru și emite un discurs hîtru și persiflant, și pentru Madian, propovăduitorul care îi arde, la propriu, cu privirea pe activiștii de partid, și pentru Buzafé, temutul deținut care are în celula 13 din închisoare un magazin.

În mijlocul acestui univers care se autoficționalizează, era de așteptat să apară nimeni altul decît scriitorul, nimeni altul decît Daniel Bănulescu însuși. Personajul-scriitor Daniel Bănulescu se învîrte abulic prin această lume suprasaturată de ficțiune, pînă cînd se întîlnește față în față cu însuși *primul cititor*, care-i lansează provocarea de a scrie cea mai bună carte posibilă. De la sine înțeles că, în aceste condiții, scriitorul nu poate scrie nimic.

Ștefania Mihalache

LITERATURĂ

Capitalismul metaforic al lui Caius Dobrescu

Caius Dobrescu
Odă liberei întreprinderi
Colecția „Neo", Editura Tracus Arte, 2009

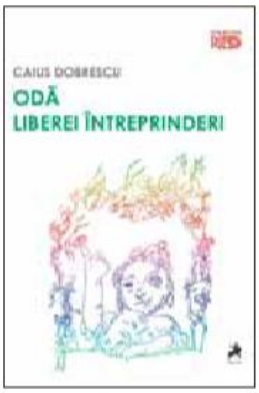

preț neprecizat

Voi începe cu un *reminder*: „există o poetică a capitalismului, fie la vedere, care-și cere subversiunea, fie ascunsă, care-și cere afișarea". Am vorbit luna trecută despre volumul Elenei Vlădăreanu, *Spațiu privat*: o poezie pop bricolată perfect din cuvintele și sintagmele de carton ale societății de consum și de control în care trăim. *Odă liberei întreprinderi* – ultima carte de poeme a eseistului, profesorului și poetului Caius Dobrescu – afișează o poetică a capitalismului diferită, mai subtilă, dar, astfel, și mai greu de perceput și cu un potențial estetic mai discret.

Poemele au un caracter pronunțat discursiv. Versurile se articulează mai degrabă argumentativ decît imagistic. De aceea, figura – fiind mai rară – e mai bine pusă în evidență. De altfel, fiecare poem e un argument. În fiecare poem, un concept (sau o sintagmă) este explicat(ă) și ilustrat(ă), sau măcar sugerat(ă). Dar valoarea poemelor nu vine, desigur, doar din acest contrast dintre un argument formulat inteligent și o suită de imagini care-l insolitează, ci, în primul rînd, dintr-un aer augural, la care mă opresc acum. Să comparăm. La Elena Vlădăreanu, poetica aceasta a capitalismului se formulează escatologic. În orice discurs artistic reciclator, derulat cu intenția de a resemnifica un sistem considerat închis, monoton și constrîngător, opera astfel apărută, ca parazit al unei realități ea însăși – și doar ea într-adevăr – infernală, este una a sfîrșitului. O artă escatologică e astăzi un loc comun al modernității. Rămîne singur să juiseze orgoliul vizionar al artistului care știe că ultima viziune îi aparține lui. Și că e vorba, într-adevăr, despre o viziune ultimă. Lumea poeziilor lui Caius Dobrescu este însă incoativă, augurală, iar poezia lui se scrie ca o mistică a libertății și rațională realizate în ceea ce se numește „piața liberă". Noțiunile acesteia capătă deodată anvergură figurală și se transfigurează, magic, în niște „globuri de foc, rotindu-se / trufaș, superb, aproape-ntunecînd / lumina firmamentului, cam ca îngerii / din gravurile lui Blake" (este vorba aici despre „Antreprenori"). Imaginea hypermarketului ca teren al unui joc sublim insolitează mai mult un semnificat binecunoscut al oricărei descrieri de spațiu urban contemporan decît reprezentarea lui ca minciună a prosperității. Există două poeme polemic-nodale ale acestei pledoarii pentru libertatea „mîinii invizibile": unul care acuză mizerabilismul dominant în arta contemporană, cu o terminație nervoasă brută („ați devenit astăzi / niște tîmpiți / complet lipsiți de Forța Imaginației") și unul, lung, în care sînt incriminați niște francezi care prezentaseră poeme din acest volum în cheie anticapitalistă. Cine să fie anticapitalist – „Eu, cel mai bun prieten / al Pieței Libere, al Competiției, al ideii / de Autoreglare și Dereglementare, de Stat / mic, mic de tot?"

Poemele lui Caius Dobrescu sînt așadar niște elogii ale lumii pe care îndeobște artiștii o acuză ca fiind alienantă și absurdă. Dar este vorba de un elogiu care reușește să se păstreze aproape fără fisură la nivelul figurii, al unei metafore a dinamicii vitale în toată materialitatea dovezilor ei: banii, produsele, transportul lor, consumul, excreția – totul fiind absorbit de și redat printr-o viziune mistică. Toate aceste procese vădesc viața în esența ei volitivă și în tendința ei de schimbare permanentă. Viața este, de altfel, o metaforă: un mijloc de transport.

Poezia devine așadar un limbaj metaforic în măsura în care rolul ei este să preschimbe semnificate, să păstreze – s-ar putea spune arogant – „puritatea semnificantului", să nu lase nimic la locul lui și nici chiar locul însuși: „Gloria Imperiului e-o Statuie de aer". Volumul lui Caius Dobrescu este un autentic act poetic și o referință absolută a poeticii capitalismului așa cum se scrie și este ilustrată ea în poezia românească de după 2000.

Alexandru Matei

LITERATURĂ

Talent și încredere

Antologia Granta. Cei mai buni tineri romancieri americani 2007
Editura Leda, 2009

În 2007, Editura Curtea Veche publica traducerea *Antologiei Granta. Cei mai buni tineri romancieri britanici 2003.* Leda nu s-a lăsat mai prejos și, la sfîrșitul lui 2009, i-a scos pe piață pe *Cei mai buni tineri romancieri americani* așa cum au fost desemnați de *Granta* în 2007. Ambele volume merită toți banii, dar pentru moment mă voi opri doar asupra americanilor.

În *Granta* americană, sînt prezenți douăzeci și unu de scriitori. De cei mai mulți nu auzisem pînă acum (fac excepție Gary Shteyngart, autorul *Absurdistan*-ului, și Jonathan Safran Foer, semnatarul cunoscutului *Totul este iluminat),* dar tocmai acesta e scopul *Antologiilor Granta,* să propună cititorilor permanent nume noi *(The Magazine of New Writing* este logo-ul revistei) care, în următoarea decadă, au toate șansele să se impună pe scena literaturii americane de calitate.

S-a vorbit deja pe seama vîrstei autorilor, toți sub treizeci și cinci de ani, o vîrstă „fragedă" pentru literatură, dacă ar fi să ne luăm după standardele anilor 1980, nu însă și pentru vremurile noastre, cum precizează în „Introducere" însuși Ian Jack, editorul revistei *Granta;* s-a vorbit și despre marea diversitate etnică a autorilor care, deși actualmente americani, nu s-au născut sau n-au copilărit toți în America; s-a vorbit și despre faptul că cei mai mulți au absolvit prestigioase universități americane și că au frecventat cursuri serioase de *creative writing.* Tocmai de aceea m-am gîndit să semnalez un aspect despre care nu numai că nu s-a vorbit, dar care poate părea, cel puțin la prima vedere, foarte bizar.

Deși în titlu e vorba de romancieri, din cele douăzeci și unu de texte cîte conține antologia, doar opt sînt fragmente de roman, restul de treisprezece fiind povestiri; iar jumătate din autorii lor, atenție, fie nu-și publicaseră primul roman la momentul apariției volumului (Yiyun Li, de pildă, care debutează ca romancieră în 2009), fie n-au debutat ca romancieri nici pînă în prezent! Este vorba de Christopher Coake cu a sa *Pentru prima oară*, una dintre cele mai bune povestiri din întreaga antologie, de Rattawut Lapcharoensap, de Gabe Hudson, care se pare că încă lucrează la al său *American Buddha,* de ZZ Packer care, deocamdată, nu a publicat *The Thousands* (din care am putut citi aici un scurt, dar promițător fragment), de mezina volumului, Karen Russell, născută în 1981, cu savuroasa ei povestire *Grajdul de la sfîrșitul mandatului nostru,* dar și de Jess Row care, pînă la momentul scrierii acestui articol, nu publicase decît un foarte apreciat volum de proză scurtă. Așadar, cum se explică acest paradox? Care este codul descifrării sale? Explicația stă, evident, în talent și încredere. E vorba de talentul celor selectați și de încrederea juriului că autorii de proză scurtă vor deveni la un moment dat romancieri. Aș vrea să văd așa ceva întîmplîndu-se și în România, țara care veșnic se plînge că-i lipsește ceva, dar care nu dă doi bani pe ceea ce are. Aș vrea să apuc nu neapărat ziua cînd tinerii prozatori români vor fi văzuți drept viitori romancieri, ci măcar pe aceea cînd vor fi considerați demni de luat în seamă. Aveți impresia că exagerez? Atunci luați și citiți prezenta antologie, iar apoi apucați-vă de scris exact ca acolo. Credeți că veți stîrni interesul vreunui editor? Că veți primi o ofertă? Sau, în cel mai bun caz, că veți publica un volum altfel decît pe banii voștri? O veste bună totuși, apropo de ce spuneam mai sus: cinci scriitori din cei douăzeci și unu nu s-au născut americani. Numărul nu e mare, dar tot e ceva. Poate că în viitor vom citi și de un oarecare X-ulescu care a părăsit România la cincisprezece ani, iar la douăzeci și cinci, povestirea sa a fost inclusă în *Antologia Granta.* Greu de imaginat? Poate. Dar nu mai greu decît o Românie în care, peste zece ani, încă se va mai scrie.

Florin Irimia

49,90 lei

traducere din limba engleză de Cornelia Bucur, Ondine-Cristina Dăscălița, Mihnea Gafița, Irina Horea, Irina Negrea, Radu Paraschivescu, Livia Szász, Irina Vainovski-Mihai, Nadine Vlădescu

LITERATURĂ

Amintiri din menajeria de sticlă

Tennessee Williams
Memorii ale unui bătrîn crocodil
Editura Minerva, 2009

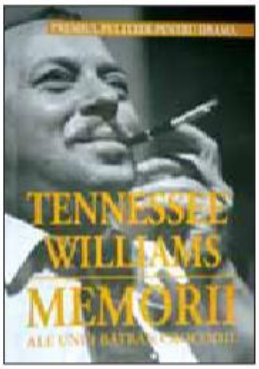

33 lei

traducere din limba engleză de Antoaneta Ralian

Am să încep cu un avertisment: nu căutaţi cartea, despre care vorbesc, în librării, nu vă agitaţi aşa cum am făcut-o eu. Editura Minerva nu distribuie cartea. Nu, poate aveţi o şansă la tîrgul din vară sau poate faceţi într-o seară, după serviciu, un drum pe Bulevardul Metalurgiei, cum mi s-a indicat mie telefonic. Nu distribuim, dar veniţi dvs. la sediul editurii...

Mă rog, n-aş face atîta tam-tam dacă ar fi vorba despre vreun manual de acvaristică, însă aici mă refer la memoriile lui Tennesseee Williams, în traducerea Antoanetei Ralian. Adică, dacă nici asta nu e o carte pe care s-o scoţi în faţă, nu ştiu ce ar mai fi. A, şi încă o treabă, după care trec la cronica propriu-zisă: editorul, deşi nu distribuie cartea, a ţinut să marketeze coperta I în mod corespunzător. Şi nu oricum, ci scriind cu litere de-o şchioapă: Premiul Pulitzer pentru... dramă!!!!!

Surprinzător, pentru mine, acest volum autobiografic, numit, foarte simpatic, *Memorii ale unui bătrîn crocodil*. Surprinzător, în primul rînd, prin caracterul lui absolut sincer (cînd trebuie să ascundă numele real al unui personaj, Williams îşi cere scuze, menţionînd în mod repetat faptul că personajul e cel ce i-a interzis folosirea numelui real): de la bun început, într-un mod aproape agresiv, memorialistul abordează problema propriei sexualităţi invertite. E subiectul principal al memoriilor, alături de scris şi de chinurile provocate de cronicari.

Organizate oarecum haotic, memoriile sar adeseori dintr-o perioadă de timp în alta, lăsîndu-se în voia unui spirit auctorial tiranic şi jucăuş. Bătrînul crocodil nu dă niciodată semnele unei reale oboseli, ci pare mai degrabă pus pe joacă, chiar atunci cînd povesteşte episoade destul de jenante sau triste.

Nu exagerăm prea mult dacă spunem că scriitorul, născut în Columbus, Mississippi, şi-a adunat cam tot materialul prelucrat ulterior în piese şi nuvele din copilăria fericită petrecută alături de comis-voiajorul alcoolic şi agresiv care-i era tată şi de isterica de mamă, Doamna Edwina, irlandeză catolică. A contribuit la popularea menajeriei şi sora Rose, căreia o minunată instituţie dedicată bolilor nervoase îi va efectua o lobotomie ce o va transforma în legumă pentru restul vieţii. În aceeaşi perioadă, Tennessee Williams devine un alcoolic înveterat, asezonînd beţiile cu ceva barbiturice sau amfetamine procurate de la doctorul *Feelgood*.

Totuşi, cititorul trebuie să fie cu adevărat atent pentru a simţi vreun resentiment al autorului faţă de aceste specimene ale menajeriei personale. Poate doar – şi aici e unul dintre cele mai frumoase pasaje ale cărţii – o amintire plină de remuşcări, legată de cîteva vorbe usturătoare spuse bietei Rose.

În rest, amatorii de cancan-uri ale vieţii literare din anii '30-'40-'50, dar şi legate de lumea Hollywood-ului ori a Broadway-ului, au aici material din plin. La fel cititorul pasionat de literatura diaristică: Williams dă dovadă, în memoriile sale, de mai multă libertate şi lipsă de autocenzură decît o fac mulţi prozatori în ficţiunile lor. Nu lipsesc din menajeria extinsă a cărţii personaje ca Truman Capote, Gore Vidal, Elia Kazan, Anna Magnani, Christopher Isherwood, fiecare dintre ei atins de sinceritatea memorialistului. Sinceritate însoţită de o... eleganţă greu de descris. Un cocktail de discreţie (în ceea ce-i priveşte pe ceilalţi), lipsă de ranchiună, pe alocuri melancolie. În fond – aşa cum o spune chiar autorul –, „o înaltă poziţie în viaţă nu poate fi dobîndită decît prin puterea de a supravieţui experienţelor odioase ale existenţei, cu calm şi eleganţă".

Şi nu vreau să închei altfel decît repetînd: o astfel de carte trebuie citită. Altminteri, se cheamă că am ţipat în peşteră. ■

Bogdan-Alexandru Stănescu

CRITICĂ LITERARĂ

Un Midas al literaturii

Eugen Negrici
Imanența literaturii
Colecția „Critică și istorie literară"
Editura Cartea Românească, 2009

În contextul actual al unei postmodernități fluide și permisive, în care aproape orice fel de text este sau poate deveni literatură, un studiu ca *Imanența literaturii* se înscrie firesc în orizontul general de așteptări. La aproape trei decenii de la apariție, cartea lui Eugen Negrici, reeditată fără revizuiri, nu numai că nu se arată desuetă, dar nici măcar ușor fanată. Privind retrospectiv, fața ei proaspătă de-acum are însă ca revers subcutanat un soi de „vizionarism" critic, prin excelență lăudabil.

În vremea cînoasă a ceaușismului, *Imanența literaturii* – și, de altfel, trilogia *Expresivității involuntare* în întregul ei – deschidea un nou și neașteptat culoar de cercetare. Iar de această binevenită oxigenare a criticii și a istoriei literare nu era responsabilă doar „credința orgolioasă că literatura este o fatalitate a limbajului", ci și „neliniștea celui care se pregătește să afle o cale de supraviețuire a literaturii". Inutil să mai spunem ce anume primejduia atunci ființa fragilă și parțial desfigurată a literaturii române. Dacă viața se găsea în „altă parte", în afara cotidianului cenușiu și mizer (cînd nu terifiant) al comunismului, literatura trebuia căutată (mai ales) în alte timpuri și în zonele marginale ale scrisului, altele decît cele canonice și oficiale. Resuscitarea și activizarea *secundarului* (înțelese și ca atitudine în răspăr) reprezentau, așadar, o necesitate vitală, și nu un joc gratuit/teribilist. Efortul deschiderii obiectului literaturii venea, de fapt, după o dublă închidere – cea politică (inițiată în '71) și cea strict epistemologică, redevabilă structuralismului, încă în mare vogă la noi în acei ani. Cu sugestii din formaliștii ruși, din teoria „actelor de vorbire" și, îndeosebi, din estetica receptării, Eugen Negrici oferă o lectură *revelatoare,* în spirit estetic, și de *convertire expresivă* a unor scrieri nonliterare sau fără intenție literară explicită. Rolul esențial și dinamic în procesul de semnificare nu-i mai revine aici enunțului/textului – stimul inert ori foarte slab –, ci receptorului, *i.e.* interpretului. Imaginația asociativă a acestuia și bogăția *codurilor* sale *de referință,* structurate în sens artistic, trezesc la viață „lumea de minuni adormite" din cărțile vechi și luminează, prin *uzul emotiv al referințelor,* expresivitatea și plasticitatea limbajelor specializate/pragmatice de odinioară sau contemporane. Sub privirea iscoditoare a criticului – în postura fericită a unui Midas –, o considerabilă materie lingvistică, vetustă ori anodină, se reînsuflețește surprinzător, îmbrăcînd straiele de sărbătoare ale literarului. Fiind vorba mai mult despre fragmente de scrieri, majoritatea n-are cum să intre într-o istorie propriu-zisă a literaturii, însă importante rămîn „instructajul" perceptiv și modul în care concepe Eugen Negrici *literaturitatea,* confirmat ulterior și de alți teoreticieni.

Cum ne raportăm totuși la această carte / la autorul ei după *Iluziile literaturii române?* Se împacă demersul recuperator și constructiv cu recentul *decrementum* al literaturii române? Deși cu sens contrar, ambele acțiuni au la bază un imbold etic și sînt emanația aceluiași spirit neliniștit și neliniștitor, care într-un caz deconstruiește mistificările și iluziile criticii, iar în celălalt destramă habitudini și inerții de lectură. Meritul lui Eugen Negrici rezidă, prin urmare, nu numai în ocolirea cărărilor bătătorite, ci și în livrarea constantă (și generoasă, pînă la urmă) a unui daimon al îndoielii, care nu dă voie gîndirii să lîncezească. La acestea se adaugă coerența metodică a analizei, tandrețea comprehensivă și, nu în ultimul rînd, expresivitatea stilului, calități care s-ar cuveni să fie *imanente* oricărui critic serios.

Gabriela Gheorghișor

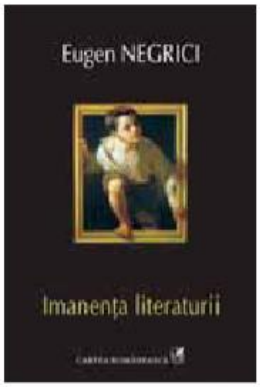

24,95 lei

ediția a doua

ESEU

Ce sens (mai) are doliul?

Mircea Mihăieș
Despre doliu.
Un an din viața lui Leon W.
Colecția „Plural", Editura Polirom, 2009

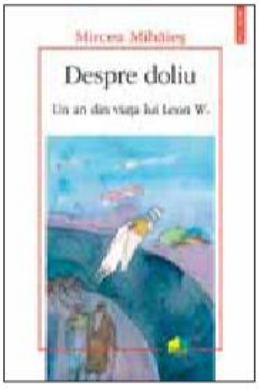

32,95 lei

Subiectele celor mai recente cărți ale lui Mircea Mihăieș ? esența poetică a pieselor lui Cohen și deconstrucția emoției pe care acestea le produc *(Viața, patimile și cîntecele lui Leonard Cohen)* și „metafizica" unui gen considerat altminteri minor, cel polițist *(Metafizica detectivului Marlowe)* ? m-au convins că mobilitatea intelectuală și talentul de hermeneut ale autorului sînt departe de momentul epuizării. Peste toate aceste calități, condeiul sigur și cuceritor (îmi vine să zic molipsitor) și baletul grațios (sau turnirul feroce) al ideilor fac din orice carte semnată de el o lectură plină de bucurii. Cea mai bună dovadă că așa stau lucrurile este recentul său *Despre doliu. Un an din viața lui Leon W.*, o carte despre un subiect grav și dificil: semnificația rugăciunii evreiești a *kaddish*-ului și a doliului, în general, punînd, de fapt, problema diluării tradiției și a mutațiilor religiosului în lumea actuală. Cartea e structurată în două părți: „Al zecelea om" (cea mai amplă), un comentariu inteligent și „afectuos" (în toate sensurile posibile) pe marginea cărții celebre a jurnalistului american Leon Wieseltier, *Kaddish,* și „Doliul. Mod de întrebuințare", o demistificare și o interpretare destul de critică a „instituției" doliului.

Prima parte e un adevărat manual de hermeneutică, însă unul care – surprinzător, pentru un subiect relativ specializat (din zona etnologică, antropologică, a studiilor iudaice etc.) – se citește cu destulă plăcere și curiozitate: cartea semiconfesivă a jurnalistului de la *The New Republic* este disecată și comentată pas cu pas, analiza lucidă (literară, filozofică, antropologică) se amestecă inspirat cu notația literar-aforistică. Este, de fapt, povestea tulburătoare a unei reconvertiri, dar și a conflictului între obligația impusă de tradiție și discernămîntul intelectualului („nu mă simt moștenitorul tradiției, ci marioneta ei"). Leon Wieseltier pierde într-un interval scurt doi tați: pe cel biologic, pe care-l onorează recitînd *kaddish*-ul de trei ori pe zi, vreme de unsprezece luni, așa cum cerea tradiția, și un altul spiritual ? pe Isaiah Berlin, maestrul care i-a influențat în mod dramatic parcursul intelectual. Între intelectual și fiu („mai întîi fiu și abia apoi intelectual") se țese un drum și se recreionează – cu pași mici, cu noi repere – un destin cu totul nou. Miza dramei intelectuale și personale, expuse de Leon W. în *Kaddish* și analizate cu atîta pasiune de Mircea Mihăieș este însă mult mai adîncă: „Poate că pînda încordată, vînarea și expunerea istoriei atît de contradictorii a *kaddish*-ului vor explica, măcar în parte, tragedia contemporană a religiei iudaice". Care, în fond, într-o lume tot mai desacralizată, devine tragedia tuturor religiilor la un loc. „Al zecelea om" (pentru că orice rugăciune iudaică se desfășoară numai dacă există zece credincioși în sinagogă) nu e doar o glosă plină de savoare (cu splendide acrobații stilistice), ci și o sursă prețioasă de cunoaștere (profundă, aplicată) a unuia dintre cele mai interesante aspecte ale iudaismului – rugăciunea *kaddish*-ului.

Fii sau, pur și simplu, „rude", noi cei care am trăit „experiența durerii" ne încăpățînăm să citim despre moarte, căutînd mereu ceva. Liniștea – poate mai mult a noastră decît a celor pomeniți în acest ritual protocolar și mecanic („mecanica datoriei") și, adesea, lipsit de interioritate. „La ce bun filozofia dacă există durere?" – se întreabă jurnalistul american evreu, devenit peste noapte un simplu orfan în căutarea vechii sale noi identități. Nu știu dacă eseul semnat de Mircea Mihăieș poate răspunde la o întrebare atît crudă și de adevărată, însă cu siguranță te duce în preajma altor glasuri, din alte încăperi. De unde s-ar putea ivi, într-o zi, liniștea, împăcarea. Sfîrșitul doliului, altfel spus. ■

Florina Pîrjol

ESEU

Sufletul în vremea deconstrucției

Alexandru Budac

Byron în rețea sau Cum a rămas liberă canapeaua doctorului Freud

Editura Humanitas, 2009

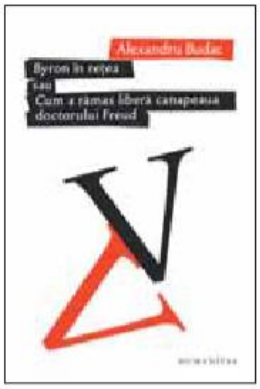

22 lei

Punînd la bătaie un titlu foarte occidental și o armată de note de subsol, Alexandru Budac aduce vești bune pentru cei ce se temeau că, după valuri succesive de modernizări, literatura nu mai are cum să vorbească despre „suflet". De formație intelectuală complexă, eseistul timișorean caută să explice, în cartea sa de debut, modelul dezontologizat, dar prolific imaginativ al prozei postmoderne prin prisma filozofiilor cognitive de la finele secolului XX, semnificative pentru răsturnarea vechiului raport cartezian rațiune-imaginație. Dintr-un unghi pe cît de ambițios pe atît de rar în studiile de la noi, autorul promite să atace în manieră updatată concepte precum „conștiință de sine" sau „creativitate literară", pe terenul deci al unui postmodernism ce face inoperante interpretările tradiționale ale narațiunii și personajului în termeni de etică, metafizică, interioritate. Viziunea „omului-puzzle", dezasamblat, din prozele lui Pynchon, Cărtărescu, Crowley și Oțoiu, reface pe terenul figurației literare concluziile unor Douglas Hofstadter, Daniel Dennet sau Antonio Damasio, cu privire la dislocarea conceptului de „eu", hazardul neuronal de la baza conștiinței sau similaritatea „programului" minții cu *pattern*-uri non-umane (din matematică, de pildă), de unde și speculațiile distopice asupra inteligenței artificiale.

Legăturile dintre literatură și științe în cadrul epistemei postmoderne sînt, desigur, mai adînci decît simplul transfer tematic sau lexical, Ion Manolescu explorînd – printre singurii la noi – intimitatea tehnologiilor computaționale cu tipul de narațiune numit „fractalică". Alexandru Budac, la rîndul său, le-ar fi putut găsi teoriilor neurologice un sol fertil de aterizare în chestiuni de poetică, de vreme ce mecanismul gîndirii, descris prin „fluiditate conceptuală", labilitate browniană de analogizare și „autoreferențialitate", se vădește a funcționa – așa-zicînd – „estetic".

Relevanța descrierii cognitiviste a personalității pentru geneza și interpretarea literaturii descentrate a postmodernismului rămîne însă, de cele mai multe ori, neclară. Cititor pasionat pînă la imersiune de teoriile pe care le desfășoară cu lux de citate, Alexandru Budac evită cu grație, pe de altă parte, să limpezească apele conceptuale sau să explice la ce nivel – antropologic, procedural, pur... metaforic? – înțelege aerul de familie paradigmatic în care cognitivul și esteticul își corespund. Tonuri nodale ale discuției (anticipate, unele, în introducere) se estompează, din păcate, pe fondul simfoniei vocilor (critice sau filozofice) de autoritate. Eseistul menționează, de exemplu, diferența de finalități între demersul științific, orientat, chiar și în era dispersiei, spre o raționalitate intrinsecă, deci spre „adevăr", și cel artistic, consumat (în postmodernism, mai cu seamă) în zona „retoricii și a tropilor". Problema – care e, de fapt, una de coerență teoretică a studiului – nu e totuși tranșată, mai ales că uneori autorul pare să găsească în literatură doar confirmarea ipotezelor filozofice, pe cînd alteori el admite incomensurabilitatea esteticului („de cîte ori se apropie de produsele cu adevărat valoroase ale imaginației, șteoria lui Hofstadterț lasă impresia că a ajuns prea tîrziu").

Două discursuri distincte merg, de fapt, unul lîngă celălalt, în măsura în care literatura se revelează, cu toată încercuirea filozofică la care e supusă, (tot) un „mister" (în sensul stimulator al cuvîntului). Astfel că, dacă prima sută de pagini va face deliciul chițibușar al amatorilor de gadget-uri teoretice anglo-saxone, cea de-a doua parte a volumului va oferi analize literare mai degrabă de sine stătătoare, neîndoielnic însă eflorescente în observații și referințe. Doar patru autori în focus, insuficienți pentru a susține o „paradigmă", dar îndeajuns de greu epuizabili pentru a îndreptăți lecturi complexe, vii, stratificate. ■

Adriana Stan

ESEU

Un spiritual

Miguel de Unamuno
Secretul vieții și alte eseuri
Editura Humanitas, 2009

40,90 lei

traducere din limba spaniolă și note de Grigore Dima

M-am întîlnit cu *Agonia creștinismului* în facultate. Unii îl consideră pe Unamuno un catolic fervent. Ar fi fost simplu dacă, citind acum *Secretul vieții și alte eseuri,* aș fi putut subscrie nesmintit la această definiție. E cam greu de înțeles cum poate fi etichetat astfel, cînd el însuși avertizează în privința celor ce vor să-l cuprindă într-o formulă: „caută să mă clasifice și să mă vîre într-una dintre rubricile în care așază spiritele, zicînd despre mine: «E luteran, e calvinist, e catolic, e ateu, e raționalist, e mistic» sau oricare alta dintre aceste sentințe, al căror sens deplin nu-l înțeleg, dar care-i scutește să mai gîndească. Iar eu nu vreau să mă las clasificat, căci eu, Miguel de Unamuno, ca orice om care aspiră la o conștiință deplină, sînt specie unică". Este poate unul dintre cei mai înțelepți și vii rebeli ai creștinismului, care transcende, prin anvergura înțelegerii sale spirituale, limitele dogmei religioase, ale acestui „ism" căruia îi preferă numele de *creștinătate,* prin asemănarea cu cel de *umanitate.* Îl iubește pe Hristos, reașezîndu-l în poziție de anterioritate și prioritate față de înțelegerea moartă și adesea în eroare a Bisericii. Nu ar fi fost de mirare ca, trăind în Evul Mediu, să fi fost ars pe rug împreună cu opera sa, fără nici o urmă de regret cultural sau uman. Însă pentru că ne-a fost dat abia peste cîteva secole, ne grăbim să-i aplaudăm filozofia, opera, intelectul. Este un *filozof,* un *scriitor* și *eseist.* Excelent, în acest caz să ni-l însușim, nu să-l declarăm eretic.

„Religia mea este căutarea adevărului în viață și a vieții în adevăr, chiar știind că nu le voi afla cît timp trăiesc..." este celebra definiție unamuniană a religiei. Călăuza acestei căutări a adevărului este scepticismul în sensul său etimologic și filozofic, „căci sceptic nu vrea să spună cel care se îndoiește, ci cel care cercetează și caută cu de-amănuntul"; și: „Trîndăvia spirituală fuge de poziția critică sau sceptică".

Secretul vieții și alte eseuri nu este o carte confortabilă, ea cere alternanțe meditative și de spirit. Îți trebuie un fel de a citi *Sminteala doctorului Montarco* și un altul pentru *Ideocrație, intelectualitate și spiritualitate, Singurătate* sau *Înăuntru!.* Unele sînt dramatizate, cu dialoguri aproape socratice, altele iau forma unor scrisori, în timp ce cele mai multe poartă pecetea confesiunii.

În descrierea pe care Unamuno o face indivizilor, inspirîndu-se din clasificarea Sfîntului Pavel în *carnali, intelectuali* (sau *psihici)* și *spirituali (pneumatikos),* scriitorul pledează net în favoarea celor din urmă și critică sminteala celor de mijloc, pînă într-acolo încît chiar și *sarkinos* (carnalii), în starea lor profund animală, mai au o șansă în înțelegerea lui Dumnezeu, în contrast cu intelectualul, care „nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sînt sminteală și nu le poate înțelege, pentru că ele trebuie judecate duhovnicește". Frumoasă luciditate a unui gînditor luat drept filozof, dar care era, în fapt, un *spiritual,* un visător, un mistic „care nu tolerează tirania minții, și nici chiar pe cea a logicii", cel ce vedea creștinismul nicidecum altfel decît ca pe o agonie, ca pe o luptă solidară cu viața, ca pe un individualism absolut și, prin urmare, tot ce poate fi mai universal, cel care simțea consistența tactilă a spiritului...

Și atunci, spuneți-mi, nu este aceasta esența zonei divine, granița aceasta subtilă, care nici nu ar trebui să existe, între individualitate și universal, între creștinism și spiritualitate? De ce aproape toate celelalte religii îi confiscă omului demnitatea individualității, iar creștinismul i-o acordă doar cu condiția sclaviei față de obtuzitate? Citiți în cartea lui Unamuno cea mai frumoasă înțelegere a eului...

Alice Popescu

MEMORIALISTICĂ

Trecute vieți de doctori bucureșteni

C. D.-Severeanu
Din amintirile mele (1853-1929)
Editura Fundația Culturală „Gheorghe Marin Speteanu", 2008

Pentru amatorii de istorii inedite bucureștene, cu parfumul scrierilor lui Ionescu-Gion, cartea doctorului Constantin Dimitrescu Severeanu (1840-1930) este o adevărată cronică a urbei noastre scrisă „la firul ierbii".

Severeanu a început școala primară abia la 13 ani, cînd unul din frații săi mai mari l-a susținut material să stea la Turnu Severin. A plecat apoi la București, unde a intrat elev la Școala de Medicină și Farmacie. În timp ce urma cursurile Școlii de Medicină, a terminat la Liceul „Sfîntul Sava" și cele patru clase gimnaziale, trecînd concomitent examenul de bacalaureat și concursul de internat în spitale.

După concursul desfășurat la ieșirea din internat, obține o bursă pentru continuarea studiilor la Paris. Ajuns aici (în 1862), își susține, după numai doi ani, doctoratul la Facultatea de Medicină din Paris. Întors în țară, este numit medic secundar la Spitalul Colentina și devine profesor suplinitor la Facultatea de Medicină bucureșteană, unde ține cursul de bandaje și mică chirurgie. Între 1867-1910, funcționează ca profesor de chirurgie la Spitalul Colțea, după pensionarea profesorului Nicolae Turnescu. Între 1881-1885, a condus catedra de Medicină Operatorie de la Facultatea de Medicină din București, iar între 1885-1910, catedra de clinică chirurgicală.

Severeanu a fost un veritabil deschizător de drum în învățămîntul superior de chirurgie de la noi. În 1873, Severeanu introduce metoda antiseptică și face prima anestezie rahidiană în 1900, la numai un an după elaborarea acestei tehnici. A făcut și o serie de modificări și adaptări de instrumente chirurgicale. A publicat un *Tratat de chirurgie* (în 1900), iar la numai un an după descoperirea razelor X de către Conrad Röntgen (1895), instalează în clinica chirurgicală de la Spitalul Colțea cel dintîi aparat de radiologie din România. Severeanu a fost primul președinte al Societății Române de Chirurgie (1898-1899), funcție pe care a mai deținut-o și între 1908-1909.

Ediția de față o reproduce pe cea din 1929, fiind îngrijită și completată cu un aparat critic și imagistic de Constantin Rezachevici. De la amintirile copilăriei și evoluția sa ca medic, autorul ne plimbă apoi prin viața bucureșteană de sfîrșit de secol XIX: cum se luminau locuințele, cum erau viața studenților, petrecerile boierești de altădată, inundațiile din Capitală, curățenia „privatelor" (a toaletelor), barierele orașului sau măturatul străzilor.

Multe dintre problemele sociale, sanitare și economice românești de acum mai bine de un secol le regăsim aproape identice (doar că la o altă scară), transferate parcă printr-un tunel al timpului, în societatea românească de azi... Iar cînd apar deosebiri și nuanțe, atunci ele se plasează în avantajul celor care, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, se străduiau să creeze o națiune, să modernizeze o societate și să împlinească o țară.

De exemplu, Severeanu, care remarcase de multe ori cum se fură mîncarea în armată, constată uimit că se poate fura pînă și drumul de sub picioare: „În caietul de sarcini se spunea cum să fie nivelat pămîntul, să pună un strat de nisip de 10 centimetri, pietrele să se pună cu partea mai ascuțită în jos, ca să nu înțepe picioarele pietonilor, să toarne apă peste ele și să le bată cu maiul. Cinstiții antreprenori puneau nisip puțin, 2 centimetri, pietrele le puneau cu vîrful în sus". Apoi „se înțelegeau cu inginerii și tașeronii, și, prin bacșișuri, se făcea agurida miere". Cînd s-a schimbat regimul, noua administrație a început să-i strîngă cu ușa – sau „în chingi", cum spune doctorul – pe vechii antreprenori. Scăparea lor este în bacșișuri împărțite generos: vinovații rămîn astfel și cu cîștigul, și cu „obrazul curat"... Fără comentarii!

Octavian Buda

78 lei

SF

O carte despre oameni

Ray Bradbury
Cronicile marţiene
Colecţia „Science Fiction"
Editura Leda, 2009

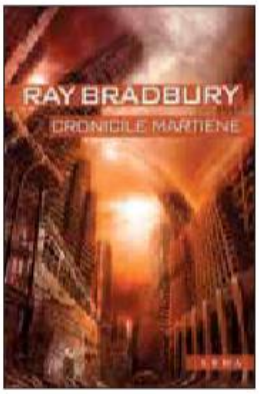

35,90 lei

traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu

„La 40 de ani după ce omul a păşit pe Lună nu mai rămîne de făcut decît să colonizăm planeta Marte. Marte este destinul nostru", spunea Ray Bradbury în decembrie 2009, la şaizeci de ani de la publicarea volumului *Cronicile marţiene*.

Votată, la un sondaj organizat de revista americană *Locus* în 1999, drept cea mai bună culegere de povestiri care s-a scris vreodată, *Cronicile marţiene* a fost o provocare, de-a lungul timpului, şi pentru editori, care şi-au încercat şi ei mîna, adăugînd sau eliminînd texte, pentru a aduce în faţa publicului ediţia perfectă. Se pare că cea mai completă variantă va apărea în acest an la Subterranean Press, într-o ediţie limitată (de 500 de exemplare, la preţul de 300 USD) şi una de lux (de numai 26 de exemplare, la 900 USD). Printre cele cincizeci de texte din această ediţie figurează şi unele nepublicate pînă în prezent.

Cronicile marţiene este o carte născută, iar nu făcută, părţile componente fiind scrise şi publicate una cîte una în diverse reviste, pînă în 1950, cînd a apărut prima ediţie. Deschizi cartea şi citeşti pagină după pagină, poveste după poveste, iar tabloul planetei Marte – cu peisajul ei, cu marţienii ei, cu primele expediţii umane, cu invazia pămîntenilor, cu bolile şi obiceiurile (bune şi rele) aduse de aceştia, cu visele lor şi dezamăgirile lor – se formează ca un puzzle, unul făcut fără vreo urmă de strategie, la marea inspiraţie, cum se zice. Fără să urmeze vreo logică anume, păstrînd doar cronologia.

Nu este un roman despre istoria cuceririi planetei Marte de către pămînteni, nu este o saga, nici o carte de aventuri, ci una despre planeta Marte. Despre ce se aşteaptă de la ea şi despre ce se găseşte acolo. Despre ce e omul pe Pămînt, privind spre Marte, şi ce e omul pe Marte, privind spre Pămînt.

Iar poveştile care compun acest puzzle sînt despre marţienii arămii cu ochii galbeni, pentru care un pămîntean de 1,85 m este un gigant, despre dragostea şi gelozia unui marţian a cărui soţie are vise cu un pămîntean (tare frumoasă povestea „Ylla"!), despre marţienii care se apără în faţa invadatorilor pămînteni (primii sînt împuşcaţi, membrii celei de-a doua expediţii sînt închişi într-un azil de nebuni – susţin că vin de pe o altă planetă!), despre marţienii care sînt, de fapt, ceea ce vor pămîntenii să vadă (luînd chipurile rudelor moarte), despre a patra expediţie, cea care va reuşi pentru că, între timp, marţienii au murit de vărsat de vînt (una dintre binefacerile „civilizaţiei" pămîntene!), despre terraformarea planetei Marte (un proces mai mult fantastic decît ştiinţifico-fantastic, dar ce vreţi, era 1950, Kim Stanley Robinson cu a sa trilogie marţiană a venit abia în anii '90), despre cum au fugit negrii spre Marte sau despre Casa Usher II, construită pe Marte, ca un loc al libertăţii de gîndire şi creaţie, dar în care s-au înfiinţat funcţionarii de la Climate Morale şi membrii Societăţii pentru Prevenirea Fanteziilor, după ce în 1975 au dat foc cărţilor de literatură fantastică (după trei ani, Bradbury avea să publice romanul *Fahrenheit 451°*) – şi să nu uităm că e vorba de o carte publicată în 1950! –, despre războiul izbucnit pe Pămînt în 2007 şi despre refugiul pe care oamenii l-au găsit pe Marte, despre oraşele tăcute în care n-a mai rămas nimeni, ca nişte ultime ţărmuri, sau despre anii lungi petrecuţi în compania unor simulacre, despre singurătate şi despre supravieţuire, despre case care funcţionează în gol, fără nici o fiinţă vie care să le locuiască. Ultima povestire ni-i arată pe adevăraţii marţieni, care sînt, de fapt, pămînteni privindu-se în apa din canale...

O carte de povestiri? Un roman? O carte de poeme? Un eseu despre fiinţa umană? Toate la un loc?

O carte uimitoare, o carte despre oameni, de fapt, aşa cum sînt toate sefeurile bune...

Michael Haulică

POLITOLOGIE

Greaua moştenire

Catherine Durandin
Statele Unite şi lumea moştenite de Obama
Colecţia „Cartier Istoric"
Editura Cartier, 2009

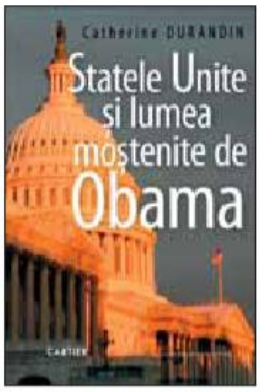

26 lei

traducere din limba franceză de Corina Iftimia

„Statele Unite n-o duc bine", observă Catherine Durandin în finalul cărţii discutate aici, după care se întreabă retoric ce se va întîmpla cu SUA şi cu lumea, în era Obama. Va fi capabil noul preşedinte să imprime o altă direcţie Americii, una care să o poziţioneze avantajos pe termen lung, atît în interesul naţiunii americane cît şi al stabilităţii globale? Semnalele sînt încurajatoare – consideră autoarea –, examinînd discursul de inaugurare al lui Barack Obama, al cărui conţinut îi apare „lucid şi plin de hotărîre". Viziunea reînnoită asupra identităţii naţionale americane, în linie cu tradiţia părinţilor fondatori, absenţa retoricii războinice, a doctrinei loviturilor preemptive, mîna întinsă tuturor naţiunilor lumii, toate acestea sună bine şi aduc lumii, după părerea autoarei, „un mesaj de umanism occidental".

Toate bune şi frumoase, dar realitatea se dovedeşte mai puţin amabilă cu idealurile nobile ale lui Barack Obama, schimbările fiind mult mai lente decît se aşteptau susţinătorii săi americani şi mondiali. E şi criza economică de vină, fără îndoială, dar principala cauză a acestei lentori o poartă, în viziunea Catherinei Durandin, povara trecutului. Un argument care nouă, românilor, ne sună foarte cunoscut – „greaua moştenire" – devine însăşi miza cărţii autoarei franceze.

Cartea este structurată în opt capitole care reprezintă tot atîtea exerciţii de întoarcere în timp, cu scopul de a examina episoade ale istoriei recente relevante pentru ceea ce înseamnă astăzi puterea americană: mijloacele prin care SUA şi-au asigurat victoria în Războiul Rece, felul în care a fost gestionată căderea comunismului în prima parte a anilor '90, remodelarea NATO, deschiderea Alianţei spre ţările ex-comuniste şi rolul acesteia în fosta Iugoslavie, 11 septembrie 2001 şi declanşarea războiului împotriva terorismului, desemnarea lui Osama Bin Laden şi a lui Saddam Hussein ca duşmani absoluţi ai Americii, războaiele din Afganistan şi Irak.

Pe măsură ce ne apropiem de prezent, lucrurile se schimbă în rău – pare a sugera autoarea. Dacă filonul umanist şi idealist al politicilor lui Jimmy Carter, viguroasa campanie anticomunistă a lui Ronald Reagan, siguranţa cu care George Bush senior a gestionat căderea comunismului şi chiar implicarea lui Bill Clinton în Balcani sînt prezentate pozitiv, nu acelaşi lucru poate fi spus despre analiza erei Bush junior. Înconjurat de un grup de politicieni şi intelectuali neoconservatori interesaţi atît ideologic cît şi economic de instaurarea unei noi ere „războinice", Bush a folosit din plin momentul 9/11 pentru a implica SUA într-o nouă epopee marţială cu uriaşe costuri în bani, vieţi omeneşti şi capital de simpatie, situaţie care a adus America în situaţia dificilă cu care se confruntă astăzi.

Cartea mai include, pe lîngă capitolele propriu-zise, două scurte eseuri în care autoarea trage concluzii tranşante: americanii sînt în Irak pentru petrol, şi războiul împotriva terorismului nu poate fi cîştigat atîta vreme cît scopurile sale nu sînt definite cu precizie. Revenind la Obama, misiunea sa istorică, îngreunată de direcţia pe care epoca Bush a imprimat-o Americii este, potrivit autoarei, aceea de a da Statelor Unite o identitate reînnoită, care să adauge imaginii unicităţii americane, a Cetăţii de pe Colină, pe aceea a recunoaşterii alterităţii, a lumii „de dincolo". Cu un preşedinte al cărui tată a fost kenyan, care a petrecut cîţiva ani în Indonezia şi care are rude de religie musulmană, Statele Unite par mai pregătite ca oricînd pentru o astfel de mutaţie identitară. Asta dacă nu se va întîmpla ca „greaua moştenire" să încline balanţa în favoarea revenirii la vechiul model, cel al cowboy-ului global, promovat după 11 septembrie 2001.

Bogdan Barbu

ISTORIE

Două opinii despre o carte

La fel de intelectuali, *la fel de* români

Lucian Boia
„Germanofilii". Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial
Editura Humanitas, 2009

36 lei

Mai cad ceva steaguri printre cei ce-l acuză pe Boia că scrie istorii „neştiinţifice", „pentru străinătate": volumul *„Germanofilii"* este o veritabilă anchetă, construită după standardul calităţii istoriografice. Subiectul e inedit, teza e curajoasă şi provocatoare, argumentarea se susţine printr-o logică fără cusur, stilul este admirabil, iar demonstraţia convinge.

Cum a făcut-o şi-n alte cărţi, Boia pleacă în căutarea *alterităţii* – printre intelectualii români care, în anii de graţie 1914-1916, au fost obligaţi (de statutul lor şi de Istorie) să ia poziţie într-o dilemă fierbinte: România să meargă în război cu Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria) sau cu Antanta (Franţa, Britania, Rusia)? La mai bine de 90 de ani de la Marele Război, discursul istoriografic dominant la noi (şi perpetuat din inerţie) spune că antantiştii au acţionat în spiritul *interesului naţional,* pe cînd ceilalţi („germanofilii") au fost cîţiva rătăciţi repede contrazişi de Istorie. Cei ce se încăpăţînează în acest clişeu comit un dublu păcat: 1) faţă de logica faptelor, care spune, totuşi, că pînă în 1918 Puterile Centrale au fost mereu aproape de a cîştiga (şi) ele războiul; 2) faţă de nume „grele" ale culturii române, a căror preţuire faţă de Transilvania era înfrînată de o reală şi cu temeiuri teamă de Rusia. Aşadar: printre partizanii Puterilor Centrale de la noi se găseau, bineînţeles, *germanofili* veritabili, dar mai ales se găsea un contingent masiv de *rusofobi,* al căror argument de bază (corect) era că românii din Basarabia guvernată de Sankt Petersburg erau într-o situaţie mai proastă (materială, spirituală şi naţională) decît românii din Transilvania guvernată de Viena.

Volumul cuprinde trei părţi: prima, o excelentă analiză a situaţiei (intelectuale, politice, geopolitice) a României în preajma războiului, completată cu o decodare a istoriografiei subiectului din anii '20 şi pînă azi. Dezbărată de clişeele „visului de veacuri" etc., dar şi imună la tentaţia opusă a lamentaţiilor ce brodează variaţiuni pe tema „ca la noi la nimeni", fraza lui Boia este clară, lucidă şi adesea cu o doză agreabilă de fină ironie. Aceste prime capitole discută ce scriau ziarele, ce făcea elita (jurnalistică, culturală, universitară), ce înţelegea ţărănimea; care erau miza & raţiunea antantofililor sau rusofobilor. Nuanţele, şi nu sentinţele domină. Microstudii de caz alcătuiesc partea a II-a: peste 60 de intelectuali, diferiţi între ei, dar fiecare cu unghiul său de înclinare progermană – de la Tudor Arghezi la Ioan Slavici, de la Martha Bibescu la pictorul Tonitza, istoricul Ioan Bogdan, sociologul Dimitrie Gusti, socialist-liberalul Constantin Stere, conservator-junimistul Simion Mehedinţi, naturalistul Grigore Antipa, romancierul Rebreanu, sobrul Dimitrie Onciul şi ludicul George Topîrceanu ş.a.m.d., ei au crezut, în acel moment istoric, în alianţa cu Germania contra Rusiei. E drept, „Istoria nu i-a confirmat" – dar oare cît e necesitate şi cît e şansă în faptul că România învinsă şi micşorată, din martie 1918, avea să devină învingătoare şi mare în decembrie acelaşi an? În fine, un „Epilog" discută soarta „germanofililor" după 1918: unii şi-au frînt brusc cariera, alţii s-au ridicat imperturbabili (vezi Arghezi, care avea să-i mai cînte şi pe Carol al II-lea, şi pe Gheorghiu-Dej!). De reţinut fraza lui Ioan Slavici la procesul intentat în 1919: „Astăzi sîntem prieteni cu slavii, şdarţ cine poate şti ce se va întîmpla peste un an sau doi?". Peste 20 de ani, Istoria i-a dat lui dreptate.

Pe scurt: un volum pentru lectură şi pentru reflecţie. *„Germanofilii"* va rămîne, cred, una dintre cărţile majore ale profesorului Lucian Boia.

Adrian Cioroianu

ISTORIE

„Diversele chipuri ale dreptății“

Lucian Boia
„Germanofilii“.
Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial
Editura Humanitas, 2009

Lucian Boia este istoricul care a marcat cel mai mult dezbaterile publice din România ultimelor două decenii. Demersul său de deconstruire a miturilor istoriografice ce au populat cultura română a stîrnit atît aprecieri entuziaste cît și reacții critice și chiar acuze de trădare a intereselor naționale, care îi descalifică pe cei ce le-au lansat.

În noua sa carte, Lucian Boia abordează mitul adeziunii cvasiunanime a societății românești la idealul realizării unității naționale prin participarea la Primul Război Mondial alături de Antantă împotriva Puterilor Centrale. El pornește de la distincția – esențială – între majoritatea tăcută a populației (peste trei sferturi dintre cetățenii Vechiului Regat locuiau la sate, iar majoritatea erau analfabeți), „opinia publică“ (cei care citeau ziare și își dădeau cu părerea despre chestiunile la ordinea zilei – cel mult cîteva sute de mii de oameni, adică puține procente din populația țării) și elitele intelectuale (ziariști, scriitori, universitari – în total cîteva sute de oameni, care în mare măsură se suprapuneau și cu elita politică). Potrivit lui Lucian Boia, majoritatea tăcută avea în perioada neutralității alte preocupări existențiale decît idealul național, iar „opinia publică“ s-a manifestat majoritar în favoarea intrării în război de partea Antantei, invocînd Transilvania și solidaritatea cu Franța. Elementul central al analizei îl reprezintă însă atitudinile foarte împărțite ale membrilor elitei intelectuale, foarte mulți susținînd opțiuni diferite de cele ale „opiniei publice“. Termenul „germanofili“ este comod, dar totodată înșelător, pentru că sugerează o unitate de vederi – care, evident, lipsea – printre oponenții intrării în război alături de Antantă. Deși nu ne lămurește asupra momentului în care a fost lansat termenul polemic „germanofili“ și asupra avatarurilor folosirii sale, autorul atenționează că acest termen a fost utilizat în sens peiorativ, vizînd diabolizarea paușală a tuturor oponenților politico-ideologici ai „antantiștilor“, și că în categoria „germanofililor“ intră persoane cu motivații, convingeri și opțiuni extrem de diverse: adepți ai neutralității, adversari ai Rusiei și/sau admiratori ai Germaniei. Analiza sistematică, pe cîmpuri socio-profesionale, este completată cu 65 de mini-medalioane ce prezintă sintetic și clar atitudinile și comportamentele unor „germanofili“ mai mult sau mai puțin cunoscuți pentru opțiunile lor din timpul războiului. Remarcăm aici, pe lîngă destui intelectuali dezorientați de evenimente, personalități care au știut să-și mențină verticalitatea pînă la capăt (cum a fost Traian Bratu, ardelean, conferențiar și apoi profesor de germanistică la Universitatea din Iași, care a susținut în timpul neutralității nevoia de a elibera Basarabia și a luptat apoi exemplar pe front în 1916-1918), cît și oportuniști (precum Alexandru Macedonski care, în 1918, mai întîi i-a lăudat excesiv pe Mackensen și pe împăratul Wilhelm al II-lea, pentru ca apoi să-i salute cu aceeași lipsă de măsură pe frații Brătianu și pe Take Ionescu). În judecata sa asupra „germanofililor“ care au colaborat cu Puterile Centrale după 1916, Lucian Boia este nuanțat, dar tranșant. El acceptă că „față de conștiința lor, Slavici și Stere au procedat drept“, recunoaște că „față de o anumită istorie au greșit, dar puteau la fel de bine să nu greșească“, însă atenționează totodată că, din punct de vedere legal, aceștia „au făcut jocul inamicului, împotriva guvernului legal al țării și al armatei române care rezista cu mari jertfe pe frontul din Moldova“ și subliniază că „diversele chipuri ale dreptății nu se exclud neapărat, dar nici nu se identifică în mod obligatoriu“. În esență, o pledoarie pentru legitimitatea pluralismului de opinii, necesar atît în înțelegerea trecutului cît și în structurarea democratică a prezentului.

Bogdan Murgescu

Două opinii despre o carte

36 lei

FILOZOFIE

Cuvîntul care ne spune pe toți

Timotei Nădășan (coord.),
Comunicarea construiește realitatea. Aurel Codoban la 60 de ani
Editura Idea Design Print, 2009

20 lei

Cînd eram student, am fost fascinat de profesorul Aurel Codoban, fiindcă l-am auzit susținînd o idee care mi-a tulburat anii studenției, care m-a îndreptat spre lecturi menite să o răstoarne cu gesturi de contestare de adolescent, lecturi ce îmi așezau în fața ochilor și a judecății propria mea mirare și rezistență în fața a ceea ce auzisem. Profesorul Codoban ne spunea că istoria culturii noastre poate cunoaște trei etape, asimilabile celor trei pași ai trilemei lui Gorgias: prima, corespondentă gîndirii antice și medievale, revine tematicii ființei și încrederii în faptul că discursul filozofic se referă cu adevărat la un nucleu tare al realității a cărui descripție trebuie să o dea. A doua ar fi corespondentă lumii moderne și ar avea drept fundament ideea că nucleul tare al „ființei" ar fi cedat în fața încrederii în cunoaștere, în structurile noastre de receptivitate care dau măsura și sensul a tot ceea ce același discurs filozofic mai poate lua drept semnificativ. În fine, a treia corespunde lumii postmoderne și are drept fundament teza care susține că numai comunicarea mai poate susține edificiul cunoașterii și al ființei, fiindcă este singura care le mai poate da un sens în contextul lumii în care trăim.

Acum citesc *Comunicarea construiește realitatea. Aurel Codoban la 60 de ani,* un *Festschrift* coordonat de Timotei Nădășan, în care prieteni și discipoli ai profesorului îi dedică un elegant volum. El se deschide cu un interviu pe care profesorul îl acordă, creionînd punți de legătură între o filozofie asumată ca mod de viață în peisajul universitar clujean și cărțile pe care le-a scris dezvoltînd ceea ce, ca studenți, ne fascina și ne stîrnea reacții de o diversitate rebelă. Nu pot comenta aici pastilele prietenilor (de la Ciprian Mihali la Sorin Antohi sau Mihai Goldner), ale căror cuvinte frumoase joacă adesea rolul obiectelor care devin invizibile imediat ce sînt puse pe ochi. Însă cititorul, cred, se poate îndrepta în lectură în primul rînd spre textele discipolilor (de la Vasile Ernu la Adrian Costache sau Andrei State), pentru a putea urmări cum tema trilemei prinde viață de la o carte la alta a profesorului și cum poate ea conduce la un rod propriu. Andrei State, de exemplu, marchează traseul profesorului de la analizele structuralismului francez la meditațiile asupra comunicării în contextul postmodern, de la limbajul corpului la filozofia iubirii sau la o teorie generală a comunicării dată de reducerea filozofiei la un gen literar, dovadă a structurilor de semnificativitate pe care ea le conține cu titlul unor construcții la fel de simbolice și de aparent gratuite ca și literatura. Adrian Costache vorbește despre o versiune semiologică a dialecticii lui Hegel și asumarea unui stil existențial în care deconstructivismul este școală asumată și transpusă într-un exercițiu al suspiciunii.

Știu sigur că oricît de aproape sau de departe de temele semiologiei mă voi situa, mi s-a lipit de suflet un gînd pe care nu mai pot renunța să îl gîndesc, oricum l-aș traduce. Interpretarea trilemei îmi pare vecină cu epocile lui Gioachino da Fiore: dacă cea ultimă aparține spiritului pur care înseamnă doar relație, atunci e adevărat ce spune Aurel Codoban, că problema epocii noastre este stabilirea unei surse de sens în sinteza dintre semiologie și hermeneutică. De o parte, teoria (relativistă) a spațiilor semnificante în interiorul cărora mintea zburdă în coerențe, dar al căror temei exterior este absent. De cealaltă parte, tradiția sensului dat, care trebuie descoperit și a cărui asumare înseamnă încrederea că primele două teme nu s-au retras complet în fața comunicării, ci fac semne din fundalul ei, ordonînd-o. Îi datorăm profesorului să acceptăm provocarea și să ne-o traducem fiecare în limbajul propriu. ■

Alexander Baumgarten

PSIHOLOGIE

Puterea de a vorbi despre neputințele noastre

Jeffrey A. Kottler, Jon Carlson
Cînd terapeuții ratează
Editura Catharsis Media, 2009

O carte despre experiențe ratate, cu oameni care și le asumă, vorbind despre ele... Un lucru terapeutic în sine, cathartic de-a dreptul, aș spune. Dar cîți dintre noi au puterea de a vorbi despre eșecurile lor, de orice fel ar fi ele? Cu atît mai mult în psihoterapie, unde munca în practica individuală atîrnă definitoriu de succesele noastre, de reputația cazurilor noastre?

La această concluzie au ajuns și autorii – provocatori pentru a doua oară cu această carte (după ce au scos *Mumia de la masa din sufragerie)* – cînd au văzut că cei mai mulți dintre terapeuții întrebați au refuzat să vorbească despre eșecurile lor. Au mărturisit că se simt inconfortabil să o facă sau pur și simplu au evitat. Însă nu toți. Iar cei care au făcut-o au fost suficienți pentru a alcătui o carte plină de povești mișcătoare despre eșec, responsabilitate, înțelegere și acceptare. Cei mai mulți iau întrebările foarte în serios. Se gîndesc nu doar la poveste, ci și la ceea ce au învățat din ea și la ce le-a dat puterea de a merge mai departe.

Poți afla în carte povești în care terapeutul aproape că se bate cu pacientul, în care clientul pleacă pur și simplu în timpul ședinței, fără a se mai întoarce vreodată, lăsînd în urmă dezorientare și mirare. Cazuri în care, din dorința de a aplica tehnicile, același terapeut uită că are în fața sa o persoană reală și, îmbătat de gloria cuvintelor, se trezește singur pe drum. Mai sînt cazuri în care el se implică prea mult și vine cu propriile valori (ca atunci cînd Carlson se supără pe clienta sa care își înșela soțul cu preotul comunității, dar devine mai mult decît supărat cînd descoperă că soțul credea că, de fapt, chiar terapeutul este amantul).

Fiecare le povestește cu haz sau cu tristețe. Uneori un caz ratat este povestea unei persoane care avea nevoie disperată de ajutor, iar terapeutul nu a știut cum sau cînd să îl ofere, această greșeală punîndu-i pacientului viața în pericol. „Dacă am învățat ceva, atunci pot să mă iert" – spune Violet Oaklander, relatînd o poveste emoționantă în care unul din pacienții ei adolescenți alege să se sinucidă pentru că nu vede nici o altă cale spre starea de bine.

Nu poți citi cazurile decît cu interes și empatie. Pe mine m-au făcut să mă raportez la propriile eșecuri, din care am învățat enorm, motivată de dorința de a nu le repeta. Mi-am amintit chiar de primul meu client de la cabinet. Eram atît de blocată în lucruri pe care *trebuie* să le fac, încît am completat pe factură apelativul „doamnă" alături de numele clientei, într-o pe cît de neconștientizată, pe atît de vădită nevoie de a arăta cît de nesigură mă simțeam, poziționîndu-mă în inferioritate față de clienta mea.

Eșecurile sînt discrete sau publice. Se întîmplă în liniștea cabinetului, între tine și client, și atunci te poți face că nu există, îți poți construi mecanisme de apărare „beton", spunîndu-ți că el, clientul, nu era pregătit, că nu a colaborat sau că e un *therapist killer,* trăind din plăcerea de a trece de la un terapeut la altul. Ori îți poți asuma responsabilitatea, alături de clientul tău. Mai sînt însă eșecurile publice, de care mai greu te poți ascunde. Și cum cei mai mulți dintre povestitorii cărții sînt terapeuți de renume, multe dintre situațiile penibile au avut loc chiar în timpul unor ședințe demonstrative, cu public numeros, protagoniștii fiind filmați și observați îndeaproape. Un astfel de eșec e mai greu de ignorat, însă modul în care ei povestesc despre aceste momente ne arată încă o dată ce resursă minunată e umorul, chiar dacă îl folosim doar ca mecanism de protecție.

Cartea se termină într-o notă constructivă: povestirile sînt analizate cu dorința de a găsi atît un șablon al posibilelor greșeli din terapie cît și o cale de a le evita. Iar pe lîngă asta, îți mai oferă și liniștea de a înțelege că a greși e parte din drumul către a deveni un terapeut bun. Doar să nu te oprești la asta.

■

Lena Ruști

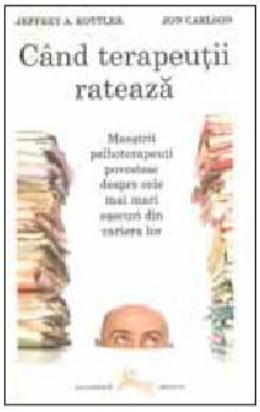

32 lei

traducere din limba engleză de Cristina Drăgulin

PSIHOLOGIE

Copilul care colora soarele în negru

Françoise Dolto
Dificultatea de a trăi. Povestiri psihanalitice despre copii
Editura Trei, 2009

59 lei

traducere din limba franceză și postfață de Delia Șepețean Vasiliu

„Lumea s-a întors pe dos. În toate timpurile istorice, copilul se mîndrea, să lăuda cu realizările părinților lui. Astăzi, dimpotrivă, copilul trebuie să poarte întreaga povară a insatisfacțiilor și a neputințelor părinților. Copilul este cînd dușmanul direct, dacă face de rușine familia prin eșecurile sale, cînd stindardul falnic, dacă se umple de onoruri, de note, de succese, de victorii" – povestește psihanalista Françoise Dolto în volumul *Dificultatea de a trăi. Povestiri psihanalitice despre copii*. O veritabilă enciclopedie a vieții psihice a primilor ani de viață, de la gîngurit și dependența sugarului de mamă pînă la complexul oedipian și la scenariile fantasmatice ale preșcolarilor, cartea însumează articole și conferințe ale pediatrei franceze. Cîteva sînt relativ tehnice, majoritatea fiind însă accesibile și de folos pentru orice părinte sau educator.

Revenind la „povara" copiilor apăsați de neîmplinirile genitorilor, trebuie spus că Dolto lucrează plecînd de la următoarea axiomă: nu copiii, ci părinții sînt problema. „Cînd un copil nu este bine, în realitate copilul nu este bolnav, el încearcă doar să ne vorbească, să ne spună ceva prin propriul trup. Corpul este limbaj, iar prin anumite disfuncții sau tulburări ale stării de sănătate, copilul vorbește despre starea de armonie dintre mama și tatăl lui, în măsura în care aceștia se proiectează în el" – explică psihanalista, oferind și o ilustrare.

Micul Pierre a fost conceput în ciuda dorinței mamei. Părinții săi trăiau logodiți de cîțiva ani și pentru că mama nu dorea să se căsătorească, tatăl a lăsat-o gravidă, forțînd-o astfel să oficializeze relația. Tot timpul sarcinii, femeia a fost scîrbită de felul în care i s-a forțat mîna, dar nu și de faptul că așepta un copil. Ajuns în cabinetul lui Dolto, băiatul desenează un peisaj care semăna leit cu negativul unui film fotografic: fețele și soarele era colorate în negru, hainele erau albe. În interpretarea psihanalistei, desenul reprezintă lumea „în negativ" – așa cum i-a fost dată lui Pierre încă dinainte de a veni pe lume –, o prelungire a doliului mamei.

Pentru Dolto, miza educației nu constă în cîte limbi străine știe copilul sau cîte instrumente muzicale e în stare să mînuiască. Ce contează este ca într-adevăr cel mic să devină autonom și să nu fie apăsat de culpabilități și interdicții. Dacă sugarul este crescut de o mamă anxioasă, care îi va spune tot timpul, cu îngrijorare, „Nu face așa!", libertatea odraslei sale va fi din start îngrădită. Copilul – aflăm cartea *Dificultatea de a trăi* – va fi poate mai matur decît tovarășii săi de joacă, dar va deveni temător cînd nu mai e cu mama, vinovat dacă va risca, încredințat că tot timpul a greșit ceva. Pe de altă parte, Dolto observă că dacă mama este „neanxioasă și liberală", copilul se va simți foarte bine în pielea sa. Va fi tot timpul în mișcare, va vorbi întruna cu părinții și nu se va plictisi niciodată.

Sfaturile psihanalistei franceze nu se opresc la cei șase ani de acasă. În anii '70-'80, ea critica în forță sistemul rigid de educație, de la grădiniță pînă la liceu. Este, de altfel, autoarea centrului „Casa Verde", un spațiu care nu e nici grădiniță, dar nici cabinet psihologic, unde părinții pot veni să discute cu psihologi, dar și cu alți părinți ai căror copii prezintă probleme similare. Un loc ideal în care cei mari se sfătuiesc reciproc și își împărtășesc grijile, așa încît angoasele lor să nu mai fie transferate asupra celor mici.

Tematica volumului lui Dolto este extrem de bogată, așa că veți putea afla de ce imaginația copiilor este bîntuită de monștrii și diavolii din dulap, cum poate fi depășit salutar complexul lui Oedip, de ce ar fi nevoie de ore de educație sexuală în clasa întîi și cum se desfășoară, pas cu pas, psihanaliza unui copil.

Victor Popescu

ARTE

Țesut urban și transparență

Ștefan Ghenciulescu
Orașul transparent. Limite și locuire în București
Colecția „Zeppelin", Editura Universitară „Ion Mincu", 2008

Ștefan Ghenciulescu meditează de mai multă vreme la București, un oraș pe care, ca mulți dintre noi, îl iubește și îl detestă în același timp. Cartea pe care o prezint este fructul cel mai recent al acestei insistente și grijulii meditații. Autorul ei își propune să depășească dilema afectivă mai sus descrisă printr-o abordare pe cît posibil riguroasă, care să ducă la o privire lucidă asupra orașului și la depășirea unora dintre poncifele cu privire la el. Instrumentele pe care și le-a construit în timp sînt condensate prin mijlocirea a două concepte, tratate ca interdependente: cel de limită și cel de transparență, ambele prezente, de altfel, în titlul și subtitlul cărții. În contextul în care e utilizat, conceptul de limită nu necesită, poate, clarificări ulterioare, dar pretinde o mînuire agilă, aptă să ia mereu în considerare elasticitatea limitelor, pluralitatea lor (inclusiv în termeni de scară), caracterul uneori subiectiv al reperajului lor. Cel de transparență obligă la un scurt popas, chiar și într-o prezentare atît de rapidă. Descoperit prin lecturi, dar dobîndind o pecete personală, el i-a părut lui Ștefan Ghenciulescu deosebit de rodnic în analiza trăsăturilor proprii alcătuirii urbane care este Bucureștiul (și de preferat unor expresii înrudite, ca deschidere, porozitate ori spațiu intermediar), dacă acceptăm un sens al său care se îndepărtează considerabil de cel literal. Transparența virtuală a unui țesut urban este „o stare a acestuia în cadrul căreia elementele se pot citi ca aparținînd simultan mai multor sisteme de ordonare (interior-exterior, public-privat)"; autorul speră că utilizarea acestui instrument în analiza unor studii de caz va permite deslușirea „unui anumit mod de a conjuga intimitatea și expunerea, individualul și colectivul". Citit astfel, Bucureștiul devine un semnificativ exemplu de cultură a locuirii, a cărei complexitate e înțeleasă ca rezultînd, cel puțin în parte, din ambiguitatea, pe diferite paliere, a limitelor, dintr-o negociere complexă între public și privat: „Cred că se poate accepta transparența mai degrabă drept un mod de a realiza o deschidere mediată între public și privat, o tendință niciodată exprimată explicit de a «amortiza» trecerea de la marea scară a orașului la unitatea individuală de locuit; dacă vreți, o domesticire a spațiului urban".

Las cititorilor plăcerea de a descoperi detaliile studiilor de caz prin care autorul își probează uneltele conceptuale și de a-l însoți în reflecțiile mai vaste pe care acestea i le sugerează. Aceste studii îi permit să avanseze ipoteza că „transparența reprezintă o trăsătură morfologică structurală a perioadei moderne în București, arătînd o permanență istorică remarcabilă în condițiile unor funcțiuni, stiluri și situații urbane extrem de diferite"; autorul observă, totodată, grava pervertire a acestei trăsături în perioada socialistă și modificarea profundă a modurilor de raportare la spațiu în Bucureștiul de după '89, descrisă ca un proces de „opacifiere a limitelor". Speranța lui circumspectă este că acest proces nu e ireversibil. Ca arhitect, Ștefan Ghenciulescu nu se mulțumește să analizeze, să caracterizeze, să pună un diagnostic. E vorba de a conferi caracter operațional principiilor sale de analiză: ele ar putea ghida practica arhitecturală în găsirea unor soluții adecvate pentru evoluția Bucureștiului actual, astfel încît receptivitatea față de trăsăturile specifice unei anume culturi a locuirii să nu devină pură nostalgie, să nu se traducă printr-un refuz al prezentului în numele unui pathos recuperator. Cîteva exemple sugerează direcția, care ar putea fi aceea a „reinventării transparenței".

Anca Oroveanu

14 lei

CARTE PENTRU COPII

Goodbye *Harry Potter?*

J.K. Rowling
Harry Potter și talismanele morții
Editura Egmont, 2009

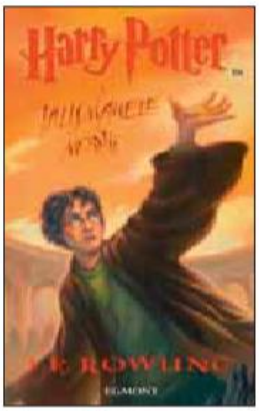

59,00 lei

traducere din limba engleză de Ioana Iepureanu

Se zvonea, cu ceva vreme înainte de lansarea *Talismanelor...*, că J.K. ar fi avut de gînd să-l omoare pe Harry Potter, în lupta finală cu Lordul Cap-de-Mort. Pînă la urmă, l-a omorît doar pe jumătate, și anume fărîma de suflet a lui Cap-de-Mort care se insinuase în sufletul lui Potter, iar mai apoi, după o plicticoasă discuție „de pe lumea cealaltă" cu Dumbledore (despre dragoste, prietenie și curaj), l-a înviat ca să dea lovitura de grație. Un *happy-end* previzibil și un epilog cu un Potter matur, însurat și cu trei copii care vor merge și ei la Școala de magie, farmece și vrăjitorii Hogwards. E vorba de o „deschidere" spre o nouă serie, sau ne luăm rămas-bun pentru totdeauna de la cel mai faimos și „comercial" vrăjitor al tuturor timpurilor?

Nimeni nu contestă succesul fenomenal al seriei, datorat în mare parte unei strategii de marketing foarte bine puse la punct. De altfel, la un *search* pe Google, Harry Potter, cu 77 de milioane de rezultate, îl devansează cu mult pe Moș Crăciun (Santa Claus), care are doar 19 milioane de rezultate, în timp de J.K. este de două ori și ceva mai accesată decît Hans Christian Andersen. Contestată este, în schimb, valoarea cărților, catalogate de mulți drept superficiale, lipsite de stil, pline de clișee. Dincolo de toate acestea și în pofida lamentațiilor unor părinți care nu acceptă faptul că Harry Potter este mai important pentru copiii lor decît poveștile clasice sau romanele lui Jules Verne, „rețeta" a funcționat și discutăm deja despre o carte (de fapt, o serie de cărți...) fundamentală a copilăriei. Într-adevăr, J.K. Rowling nu excelează printr-o scriitură deosebită (în fond, se adresează unor copii de 8-12 ani), se folosește de clișee (în fond, trăim într-o eră a basmului comercial), gîndind acțiunea romanelor și în funcție de ecranizările ulterioare Warner Bros. (compania care a cumpărat drepturile de autor încă de la prima carte și-ți dă de multe ori senzația că în spatele lui Harry Potter, cel din carte, nu se află un singur om – scriitorul –, ci o uzină întreagă). Însă ceea ce reușește Rowling, prin imaginație și intuiție, este crearea unei lumi fantastice în care copilul de pretutindeni și din toate timpurile se poate regăsi. O lume paralelă care interacționează cu a noastră și care, uneori, este atît de aproape încît, la un moment dat, chiar ți se pare firesc să intri într-o toaletă publică și să te trezești în Ministerul Magiei, să apari și să dispari (deși apariția e o tehnică vrăjitorească pe care o înveți abia în ultimul an de studii) sau să primești scrisori prin intermediul bufnițelor. Mai mult decît atît, este o lume care creează dependență și de care ți-e greu să te desprinzi, căci acel copil universal se va întreba la nesfîrșit de ce trebuie să meargă la banala lui școală din cartier, cînd ar putea să studieze la o școală de magie, de ce să nu i se predea Poțiuni în loc de Chimie, sau Ierbologie în loc de Botanică, de ce a avut ghinionul să se nască Încuiat (astfel se numește cel care nu are puteri magice), cînd ar fi putut să fie vrăjitor.

N-am idee dacă vînzările de mături, la nivel mondial, au crescut (cine știe cînd nimerești una care zboară?) de cînd Harry Potter a devenit o industrie, însă am convingerea că „fenomenul" nu o să dispară peste noapte și că cele șapte cărți și-au găsit un loc în biblioteci, pentru generațiile viitoare. Au apărut deja imitațiile care, promovate cum trebuie, au șanse să se vîndă la fel de bine ca originalul, în cărțile pentru copii magia este un trend, și nu discutăm despre acea magie din poveștile clasice la care nu aveau acces decît niște inițiați, ci de o magie „domestică", la îndemîna oricui. Datorită lui Harry Potter, a fi sau a nu fi vrăjitor este, pentru orice copil, doar o chestiune de imaginație și de voință.

Adina Popescu

PREPARATE DIN CARTE

Sanda Niţescu

Odă fuduliilor

Din avalanşa de cărţi de gastronomie *nouvelle vague* publicate în ultimii ani, am cules una mai năstrușnică decît toate. Titlul este *Beurk! C'est bon (beurk* fiind onomatopea pe care francezii o emit cînd ceva, mai cu seamă un aliment, le produce scîrbă – ceva asemănător cu „cîh" al nostru).

Cartea, în sine, este o delectare: plăcerea de a o ţine în mînă, chiar înainte de a citi vreun rînd; format mai mare decît pentru o carte obişnuită; calitate grafică fără cusur, dar mai cu seamă fotografii excepţionale în negru şi alb – semnate Tommaso Sartori – pentru produsele *beurk* (intestine, creier, urechi de porc sau fudulii). Produsele cele mai scîrboase, crude, sînt transfigurate prin măiestria fotografului. Desprinse de context, maţele devin valuri de nisip în deşert, altele – pliurile unei rochii de gală; un ochi hlizit din capul unui iepure – o fotografie suprarealistă; o inimă de miel – o planşă anatomică; o caracatiţă şerpitoare ca un rîu – o hartă geografică. Uităm că este vorba de mîncare, ne plimbăm printr-o expoziţie de artă contemporană.

Rezultatele obţinute din aceste dezgustătoare produse explodează în culori, iar reţetele corespunzătoare ne conving şi ne fac curioşi. Eu aş încerca inima de viţel cu sos de cafea/ciocolată; sau stridii fierbinţi cu praz; sau intestine cu oţet balsamic. Dar ce-aţi spune de o tocană de caracatiţă fiartă în vin roşu? Lista e interminabilă... Asemenea prinţului din poveste care din broscoi se transformă într-un superb tînăr blond, materii gelatinoase, vîscoase, alunecoase, încreţite, urît mirositoare, cu aspect dezgustător se transformă – gătite – în apetisante specialităţi, combinaţii creative prin jocul coloristic. Intestinele pane ne incită, capul de viţel cu căpşuni, ficatul de viţel cu cafea şi vin de Marsala, obrajii de porc cu portocale sau inima ne provoacă nebănuite bucurii. Brusc, ne spunem că „se poate şi aşa".

Textele şi ilustraţiile se îmbină pentru a ne convinge că prin metamorfoza unor produse de aparenţă respingătoare se pot obţine mîncăruri neaşteptat de apetisante şi de gustoase.

Printre fotografii şi reţete, persoane avizate – fiecare cu portretul propriu – sînt invitate să ilustreze ideea autorilor, mărturisindu-şi pasiunea sau dezgustul lor pentru una sau alta dintre mîncăruri. „Ceea ce mă dezgustă sînt mai degrabă produsele industriale pline de substanţe vătămătoare" – spune Vincent Fremiot, specialist în alimentaţie. Îl înţeleg.

Testiculele se numără printre marile „tabuuri alimentare". Sandra Gamber, comerciantă de astfel de produse, contraatacă tranşant: „Condimentate cu mult usturoi şi pătrunjel, fuduliile de berbec sînt un deliciu". Mai ciudat, o producătoare de emisiuni culinare îşi mărturiseşte o perversiune (şi se pare că nu e singura): „Îmi place să ling sîngele rămas pe hîrtia în care a fost împachetată carnea". Dintre cele 365 de brînzeturi franţuzeşti, specialităţile cele mai rafinate îi dezgustă chiar şi pe unii francezi. Un Maroilles sau Munster sau un camembert a cărui coajă devine aproape maro au un miros atît de tare încît „îţi iau nasul". De fiecare dată cînd ştie că mă duc în Franţa, un prieten român, fin gastronom, mai rafinat decît francezii, mă imploră: „Mie să mi-o aduci pe cea mai împuţită".

În orice caz, în carte sînt înşirate o sumă de mîncăruri care pe mulţi i-ar scîrbi (deşi pe alţii îi fericesc), dar şi unele datorate ingeniozităţii incredibile a unor tineri bucătari.

Cu fiecare nouă experienţă, gama gusturilor se extinde. „Gătitul este ca relaţia cu celălalt, nu trebuie să ne grăbim să judecăm după aparenţe". Pentru a gusta, înţelege pictura, muzica sau literatura, e nevoie de timp, curiozitate, bunăvoinţă. La fel şi cu arta culinară: totul este să fii curios şi să încerci. Dar să ne ferim de capcana snobismului. Dacă nu merge, e inutil să ne forţăm.

adevărul literar &artistic

- actualitatea culturală din țară și din lume
- garanția informației selectate valoric
- încurajarea competiției pe piața ideilor

în fiecare miercuri, împreună cu ziarul Adevărul

Viața unui om singur de Adrian Marino

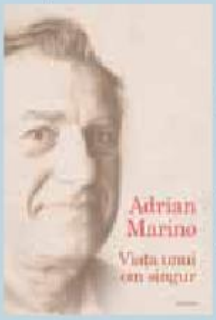

Hors Collection

Autorul rememorează șase decenii de existență, cu represiunea, deportarea în Bărăgan și însingurarea morală de după 1989. Autobiografie îndelung așteptată, volumul ce apare, conform dorinței autorului, la cinci ani de la moartea sa captivează prin traseul unei vieți de excepție, ca și prin valoarea culturală a mărturiei pe care o aduce.

Preț: 44,95 lei

Zaira de Cătălin Dorian Florescu

Colecția „Fiction Ltd"

Traducere de Mariana Bărbulescu

Zaira Manta este un personaj real, are 80 de ani și trăiește în prezent în Timișoara, după 40 de ani de exil american. Cătălin Dorian Florescu i-a surprins povestea vieții în acest bestseller occidental, o poveste ce acoperă două continente și aproape un secol de drame și aventuri.

„O poveste plină de aventuri, palpitantă, care te ține cu sufletul la gură." (*Die Presse*)

Preț: 44,95 lei

Omul de nicăieri de Aleksandar Hemon

Colecția „Biblioteca Polirom"

Traducere de Dan Sociu

„Un virtuoz al limbajului, stilisticii și observației sociale, Aleksandar Hemon a scris un roman de un umor caustic și cauterizant. Adolescentul balcanic angoasat și chinuit de hormoni pe care l-a creat este profund uman, total irezistibil și adesea haios, în același timp produsul unei culturi aparte și om universal." (*San Francisco Chronicle*)

Preț: 24,95 lei

A avea și a nu avea, seria de autor „Ernest Hemingway"

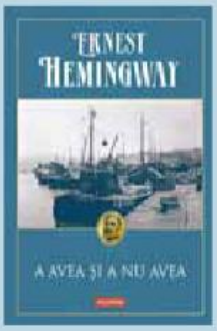

Colecția „Biblioteca Polirom"

Traducere și note de Ionuț Chiva

A avea și a nu avea este unul dintre romanele de senzație ale lui Ernest Hemingway, ecranizat în 1944 într-o producție clasică a cinematografiei, cu Humphrey Bogart și Lauren Bacall în rolurile principale – o poveste fermecătoare, cu intrigi amoroase, contrabandă și dileme morale. • „*A avea și a nu avea* impune aventurii literare un nou standard." (*Times Literary Supplement*)

Preț: 32,95 lei

Rendez-vous cu lumea de Aurora Liiceanu

Colecția „Ego-grafii"

Continuînd dialogul dintre antropologie și literatură din volumul *Prin perdea*, Aurora Liiceanu folosește din nou confesiunea drept pretext pentru a face psihologie. *Rendez-vous cu lumea* se concentrează asupra relațiilor dintre sexe, a diferențelor culturale și preconcepțiilor, evocînd personaje care au rămas în memoria autoarei prin naturalețea, creativitatea și inteligența socială deosebite.

Preț: 27,95 lei

Coaja lucrurilor sau Dansînd cu Jupuita de Adrian Oțoiu

Colecția „Fiction Ltd"

„Un roman ce marchează – nu spun vorbă mare! – o dată importantă în calendarul schimbării la față a romanului românesc postdecembrist. Un sfîrșit, dar și un început de partidă." (Paul Cernat) • „Dacă se poate vorbi de «romanul mediatic», atunci cu siguranță *Coaja lucrurilor* e un exemplu cu semnificație paradigmatică." (Cornel Moraru)

Preț: 44,95 lei

Fantoma iese din scenă de Philip Roth

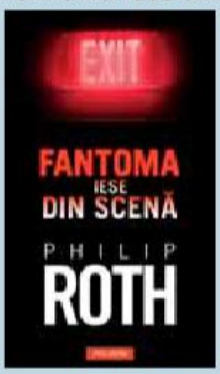

Colecția „Biblioteca Polirom"

Traducere de Cristina Panaite

Cu acest nou roman, apărut în Statele Unite în 2007, Philip Roth revine la unul din personajele lui favorite, scriitorul Nathan Zuckerman, naratorul și protagonistul cărții. Cele trei fire narative, semnificînd moartea, iubirea și scrisul, se împletesc într-o poveste captivantă, conturată de mîna sigură a unuia din marii scriitori contemporani ai planetei.

Preț: 24,95 lei

Familia lui Pascual Duarte de Camilo José Cela

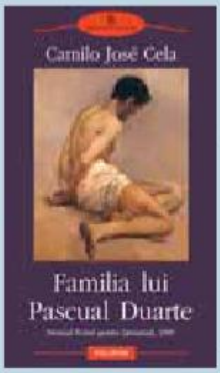

Traducere de Mona Țepeneag

Colecția „Biblioteca Polirom"

Premiul Nobel pentru Literatură, 1989

„După *Don Quijote*, *Familia lui Pascual Duarte* este probabil cea mai citită carte în Spania!" (*The New York Times*) • „O carte memorabilă, ce îi conferă scriitorului un loc de vază în tradiția picarescă spaniolă și, totodată, un loc aparte în contemporaneitate, alături de Céline sau Malaparte." (*New York Times Book Review*)

Preț: 22,95 lei

www.polirom.ro

REPORTAJ

Nadine Vlădescu

Despre pragmatism, naivitate și emancipare în America

Atlanta (I)

„Povestește despre Sud. Cum e acolo. Ce fac ei acolo. De ce trăiesc acolo. De ce trăiesc, de fapt" – spune vocea lui Faulkner în Absalom, Absalom. *Cum să încep, ce să răspund? Nu știu ce este America. Am vizitat-o de trei ori, pe perioade mai lungi sau mai scurte de timp, mărginindu-mă să-i explorez doar Coasta de Est, iar Sudul mi s-a înfățișat fugar, ca o aromă, ca un fum, mult prea puțin ca să-l pot prinde într-o idee încăpătoare. O țară și o lume atît de altfel, de simple și de clare și totuși de nepătruns. Știu însă că aici ești acceptat fără să fii judecat, libertatea este argumentul suprem, iar fericirea – un drum deschis tuturor. Și aceasta este un bun început.*

Comment peut-on être Persan?

În dimineața de după balul pentru care traversasem jumătate de glob și intrasem pentru a treia oară în Lumea Nouă schimbînd trei avioane, mă aflam într-o cameră a Omni Hotel din clădirea sediului CNN, în centrul Atlantei, în inima Georgiei, Statul Piersicilor, în vechiul Sud, molatec, indolent, fermecător, puternic, lent, și deschisesem televizorul, mahmură și cu ochii împăienjeniți de presiunea *jet-lag*-ului, în căutarea știrilor care, din jumătate în jumătate de oră, aduceau noutăți frisonante despre mult așteptata instalare a președintelui Obama, care avea să aibă loc peste numai două zile. America era în fierbere și Sudul, populat masiv de negri, pulsa de excitația unui nou început, exaltat de noua dimensiune istorică ce începea cu primul președinte de culoare al Americii. Aerul vibra de electricitate, spiritele erau încinse și ochii tuturor străluceau de speranță, emancipare și înțelegerea festivă a faptului că, în sfîrșit, istoria făcuse dreptate, iar cei răbdători și cuminți fuseseră răsplătiți. Intrarea în America fusese, ca de obicei, lentă și dificilă. Aterizasem la Charlotte, în Carolina de Nord, și, după ce stătusem la o coadă imensă, reușisem la limită să o conving pe negresa generăleasă care coordona puhoaiele sosite (strigînd, mînîndu-i din scurt și punîndu-i la punct cu exces de zel pe europenii printre care mă aflam) că, dacă nu mă lăsa să trec înainte, aveam să pierd zborul de co-

nexiune către Atlanta și să rămîn *in the middle of nowhere,* perspectivă deloc trandafirie la expunerea căreia am primit inițial răspunsul: „Și ce dacă? Atlanta nu e decît la cinci-șase ore de condus distanță". Acolo urma să mă aștepte partenerul de bal, venit la rîndul său din alt colț al lumii, tocmai din Japonia, și ne planificaserăm zborurile în așa fel încît să aterizăm cam în același timp pe Hartsfield-Jackson Atlanta International, aeroportul cu cel mai mare trafic din lume, datorat faptului că Atlanta este nu numai orașul de baștină al CNN și Coca-Cola, ci și al companiei aeriene Delta. Cu Delta zburasem între Charlotte și Atlanta, după ce intrasem în sfîrșit pe teritoriul Statelor Unite și reușisem, alergînd zdravăn, să prind zborul de legătură (care, în cele din urmă, a decolat cu o oră întîrziere), trecînd de cerberii care mi-au luat iarăși datele biometrice și care, după ce m-au chestionat zece minute despre scopul vizitei mele, despre ocupația mea de traducătoare și ce presupune ea, m-au întrebat, fără umor și fără ironie, privindu-mă sec și încruntat, dacă vorbesc engleza. Ora respectivă mi-am petrecut-o înghesuită în unul dintre scaunele rustice ale avionului „domestic", încremenit pe pistă în așteptarea permisiunii de zbor, făcînd conversație cu vecinul de la fereastră, un sudist și cowboy autentic și unul dintre cele mai pitorești personaje din panoplia de întîlniri „instantanee Polaroid" pe care le colecționez din toate zborurile.

Îl chema Scott Price și era foarte mîndru de originea sa germanică (și și mai mirat că observasem asemănarea dintre *price* și *Preis* din germană...), era agent de vînzări și se mîndrea cu faptul că văzuse toată America, dar, mai presus de toate, purta niște cizme de cowboy flamboaiante, puse în umbră doar de cele două ghiuluri de la care nu-mi puteam lua ochii în timp ce vorbeam despre misterioasa Europă pe a cărei hartă cu contururi vagi România nu-și prea găsea locul, iar el îmi împărtășea visul ca într-o bună zi să ajungă în Elveția, țara despre ale cărei frumuseți auzise cu siguranță. Cînd l-am întrebat care ar fi locurile cele mai frumoase și mai demne de văzut din Atlanta, a ezitat și mi-a răspuns că nu prea mai face incursiuni prin centrul orașului, dar că Acvariul e un loc fantastic. Figura lui bronzată și zîmbitoare avea ceva reconfortant, iar simplitatea circumstanțială a discuției mă relaxase și îmi risipise aproape în întregime îngrijorarea cauzată de faptul că decolarea se tot amîna și că, în jur, oamenii deveniseră nervoși, pînă cînd a venit întrebarea la care mai răspunsesem și altă dată, poate atunci cu

mai multă precauție: „Dar ce crezi despre noi, americanii, și cum sîntem noi văzuți în lume?". *Ce crede lumea despre noi?* N-am întîlnit pînă acum nici un american care să nu aibă curiozitatea asta și recunosc că naivitatea sinceră a întrebării mă înduioșează de fiecare dată. „Un francez sau un englez n-ar întreba în veci așa ceva și nici nu l-ar interesa", i-am spus eu domnului Price, destul de verde-n față (cineva mi-a ghicit odată în Tarot că mai trebuie să lucrez la capitolul tact), „sînteți pragmatici, muncitori, solari, optimiști, cei mai puternici și cei mai prosperi, dar sînteți și teribil de naivi". Nu i-am zis însă, amintindu-mi totuși de cuvintele lui Alexis de Tocqueville („Nu e bine să declari orice adevăr"), ceea ce simt de fiecare dată cînd ajung în America, senzația unei lumi deconectate de realitate, o lume atrofiată în care totul vine de-a gata, unde lucrurile sînt simple și clare, dar anesteziante, o lume puritană și ultraconservatoare unde hrana (mai ales cea spirituală, atunci cînd există) e gata mestecată. Sînteți atît de altfel – îmi venea să-i spun –, neîngrădiți de trecut, alergați frenetic către viitor și trăiți hipnotizați într-un prezent fals, idealizat, „toți egali, toți liberi și îndreptățiți să caute și să găsească fericirea", dar fericirea nu se află într-o cutie supradimensionată de cereale, chiar dacă pe ea scrie „Mic-dejunul campionilor".

Corectitudinea politică, discriminarea pozitivă, „interesul bine înțeles", spiritul american. America din filme nu are nimic de-a face cu America reală, pînă și New York-ul, cel mai europenizat și mai cosmopolit oraș al Americii, este departe de imaginea sa ultramediatizată, iar Sudul pentru care în copilărie făcusem o pasiune, îndrăgostită de Patrick Swayze în rolul gentleman-ului sudist Orry Main din *Nord și Sud*, frumosul Sud cu aerul său idilic și desuet, cu domni curtenitori și *belles* fermecătoare, învîrtindu-se în săli de bal cu candelabre sclipitoare, cu plantațiile de bumbac peste care plutește cîntecul trist al negrilor, manierele alese și dragostea pentru tradiție și familie, pentru mine a rămas în cărți. Cît despre bal, cu amuzament trebuie să spun că l-am ratat. În sîmbăta respectivă, deși ne culcasem tîrziu, zăpăciți de orele lungi de zbor și de diferența de fus orar, ne-am sculat devreme, ne-am îmbăiat și ferchezuit și ne-am pregătit ținutele, după care am adormit nevinovați, contemplînd smochingul, rochia de seară, mănușile lungi din satin negru

și papionul înșirate în așteptarea marelui bal corporatist de la începutul fiecărui an, și am dormit duși pînă a doua zi de dimineață, trezindu-ne o singură dată, întîmplător și, probabil dintr-un reflex vinovat, exact cu o oră înainte de începerea balului, ca să ne întrebăm din ochi ce facem, după care să ne întoarcem pe partea cealaltă, plăcinte uriașe cu piersici și *Georgia on our minds*. De părut rău nu prea ne-a părut, mai ales că mai fusesem și la balul de la Chicago, cu doi înainte, unde defilasem pe covorul roșu pregătit ca pentru Oscaruri, tema din acel an, așa că trezindu-mă duminică dimineața și realizînd fapta comisă, am ridicat din umeri și am dat drumul la televizor, după cum spuneam, fără să știu că, deși nu ieșisem încă din hotel și nu văzusem nimic din *the American way of life in the Deep South,* ceea ce aveam să urmăresc *live* avea să mă edifice pe deplin.

Evanghelia prosperității sau „Pune capacul pe cap!"

E ceva hipnotizant și înfricoșător în felul în care mii de oameni, de toate vîrstele și culorile, pot sta agățați de cuvintele și vocea legănată a unui singur om, încuviințînd ritmic din cap în timp ce chipurile li se luminează extatic. Ca în fiecare duminică, slujba era transmisă în direct de la Biserica Evanghelică Lakewood din Houston, Texas, cea mai puternică și mai mare congregație din Statele Unite, cu mai mult de 43.000 de enoriași care participă săptămînal la slujbele urmărite de milioane de oameni din toată lumea – megafenomen religios și afacere de familie al cărei star de necontestat este charismaticul Joel Osteen, pastorul cu alură și zîmbet de Tom Cruise, care se consideră mai mult un *life coach* decît un lider religios. În costumul impecabil, cu figura cuceritoare care emană încredere și calm și cu vocea tărăgănată și suavă de sudist pursînge, Joel Osteen este întruchiparea perfectă a conceptelor Bisericii Carismatice, cea de-a doua ramură a creștinismului, ca mărime, după Biserica Romano-Catolică. Ceea ce predică el, de pe scena Lakewood Church, cu dimensiuni de stadion gigantic și decorațiuni de strălucitoare sală de concerte – în fața a peste 16.000 de oameni care stau agățați de vorbele lui chiar acum, în moment ce eu dau drumul la televizor și-l văd cum închide ochii transfigurat și-și întinde arătătorul spre audiență ca pentru a-și întări spusele, într-un gest care imită „Crearea lui Adam", în timp ce în spatele său, pe scena uriașă, care nu are nici altar și nici o cruce, se învîrtește un glob pămîntesc –, este „Evanghelia prosperității", care spune că bogăția și puterea sînt răsplata creștinilor pioși și sîrguincioși. Privindu-l cum își aruncă vraja de iluzionist peste audiența care pare sobră, educată și înstărită, într-un perfect balans al vorbelor, gesturilor, vocii și privirii, trec repede de la zîmbet și neîncredere la uimire și perplexitate, pentru a ajunge în cele din urmă – pe măsură ce discursul său, în esență, mult prea simplu și repetitiv, presărat cu truisme, dar și cu poante și autoironii inserate la momentul oportun, se desfășoară unduitor și mă captivează pe nesimțite – să-i sorb fiecare cuvîntel și să dau la rîndul meu din cap aprobator, alături de celelalte mii de păpuși mecanice din public. Încerc să-mi explic magnetismul pe care îl exercită, făcut din 90% încredere și 10% mesaj, dar ceva îmi spune – și gîndul îmi dă frisoane – că orice mesaj ar alege omul acesta să vîndă, împachetat în hîrtia lucioasă și viu colorată a charismei, i-ar reuși fără efort. Nu-mi pot da seama cît e autentic și cît prefăcătorie în imaginea sa fără fisură, mă interesează în special gradul de autoiluzionare, dar gîndurile acestea rămîn secundare, pentru că este clar că discursul său insidios mă seduce și chiar începe, ca printr-o fantastică autosugestie, să mă convingă. Tipicul predicilor lui din aproape fiecare duminică (la Lakewood, biserică întemeiată în 1959 de părinții săi, John și Dodie Osteen, mai predică și soția, frații și sora sa) e următorul: toate încep cu un mesaj de mulțumire adresat telespectatorilor, un fel de *mulțumim că ați trecut pe la noi, dacă vă e inima bună mai poftiți și altă dată,* apoi o scurtă și foarte originală rugăciune, mereu aceeași: „Spune cu credință / Aceasta e Biblia mea / Sînt ceea ce ea spune că sînt / Am ceea ce ea spune că am / Pot face ceea ce ea

spune că pot / Astăzi voi învăța Cuvîntul Domnului / Voi mărturisi cu curaj / Mintea îmi e trează / Inima îmi e deschisă / Nu voi mai fi niciclnd același / În numele lui Iisus", pentru ca înainte de predica propriu-zisă să spună cîte un... banc „religios", din care nu lipsesc nici blondele, nici poarta Raiului sau Sfîntul Petru. Predica pe care am ascultat-o eu în ziua respectivă se numește *Don't Give Your Power Away* și, dincolo de vocea liniștitoare pe care am admirat-o cîteva minute înainte de a-i cădea pradă, ceea ce am reținut a fost faptul că lumea e un camion de gunoi care încearcă în permanență să-și verse conținutul în capul tău; așa e ea, rea, și n-ai ce-i face, dar dacă îți pui capacul pe cap, gunoiul altuia nu te va mai murdări, nu-l vei prelua, deci nu-ți vei ceda puterea și, la rîndul tău, nu-ți vei arunca zoaiele în capul altora. Să zîmbim, să nu ne enervăm și să ne veselim! Simplitatea și evidența eliberatoare ale mesajului m-au pălit instantaneu și m-au umplut de veselie (ce ușor era!), așa că, asemenea principiului pe care l-am învățat în timpul unei conferințe medicale unde făceam interpretare în cabină, KISS *(Keep It Simple, Stupid!),* am aplicat învățămintele de multe ori de-atunci, trecînd țanțoș prin lume cu capacul pe cap. („Fundamentul celei mai mari părți a colonizării Americii a fost căutarea libertății religioase și a dreptului de a-l sluji pe Cel Atotputernic într-un fel propriu", spunea Alexis de Tocqueville în *Despre democrație în America,* și sînt perfect de acord cu acest drept). Mai tîrziu, aflînd că Osteen este și autor de succes, i-am căutat curioasă cărțile în secția uriașă de *self-help* a unui Borders și m-am abținut cu greu să dau banii pe *Cum să ai o viață mai bună – 7 metode prin care să-ți îmbunătățești viața de zi cu zi,* înțelegînd că odată ieșită de sub farmecul *live,* n-aveam s-o citesc niciodată, astfel că am adoptat tactica de evitare explorînd alte standuri forte ale librăriei, precum *Oprah's Book Club* și lista de best-seller-uri *unputdownable* în fruntea cărora tronau cele patru volume din saga *Amurg,* despre care un librar diligent m-a informat că merită luate, pentru că se vînd cîte unul pe minut, iar adolescentele le cumpără și le citesc cot la cot cu bunica. Pilda predicii lui Osteen este însă alta, puterea imaginii, și ea se leagă de o forță bine înțeleasă în lumea americană (lume care a inventat și a acordat atîta putere conceptului de imagine publică): charisma.

Margaret Mitchell

Un alt fel de charismă, mai subtilă și mai elegantă, aveam să observ două zile mai tîrziu, în discursul de inaugurare perfect echilibrat al președintelui Obama. La o zi după Martin Luther King Jr.'s Day, celebrată întotdeauna în a treia zi de luni din ianuarie, Obama a devenit un nou vizionar cu un vis și, prin victoria sa recompensatoare, a dat populației de culoare o nouă încredere – vizibilă pe chipurile și în gesturile oarecum bruște și agresive ale tuturor afroamericanilor cu care m-am intersectat la Atlanta, fie ei chelneri, șoferi de taxi, vînzători sau cameriste (sau *homeless* de la colțul străzii), deoarece, cu excepția recepționerelor din hotel, care erau poloneze, și a ghidei de la casa lui Margaret Mitchell, în scurta mea incursiune în Sud n-am întîlnit nici un exponent al serviciilor publice sau private care să nu fie de culoare.

„Nu ne vom cere scuze pentru modul nostru de viață și nici nu vom șovăi în a-l apăra", pentru că „noi sîntem cei care-și asumă riscuri,

făcătorii, realizatorii lucrurilor" – iată mentalitatea învingătorilor! Deşi „tirania majorităţii poate naşte noul Leviatan", după cum spune Tocqueville, statul democratic (fie el republică sau monarhie) nu este perfect, dar este singurul sistem viabil, lucru pe care Lumea Nouă şi *We, the People* l-am înţeles prea bine. „Nu-i aşa că e grozav?", m-a întrebat camerista arăpoaică trebăluind prin cameră cu un ochi la televizor, arătînd spre Obama pe un ton care m-a somat să-i răspund prompt: „Magnific!". „Dar de Michelle ce părere ai? Nu că e cea mai elegantă?" Aici n-am mai răspuns atît de elocvent; am dat scurt din cap, mai mult de frică, şi mi-am făcut de lucru mai departe cu porţia de clătite cu sirop de arţar, servite pe cea mai mare farfurie pe care am văzut-o în viaţa mea. În incursiunea mea „atlantică", nu prea am părăsit interioarele, mai ales că oraşul, neaşteptat de gol şi de încremenit, părăsit ca după un cataclism apocaliptic, cu o rată a criminalităţii mai mare decît alte oraşe importante ale Americii, avea ceva ameninţător şi chiar fusesem avertizaţi, ca vizitatori ieşiţi din găoace, să nu ne aventurăm singuri în afara hotelului, mai ales după căderea serii. În schimb, am experimentat modul de viaţă *couch potato,* impulsionată de mărimea porţiilor şi de vivacitatea posturilor de televizune (chiar dacă, în ciuda faptului că sute de seriale îţi fac cu ochiul, reclamele care irump vulcanic din cinci în cinci minute fac vizionarea lor indigestă, dacă nu imposibilă), a căror forţă de atracţie era sporită de proximitatea colosului CNN, pe care l-am vizitat (reuşind să mă deplasez pînă în incinta sa tot prin interior şi urcînd pe cea mai lungă scară rulantă din lume sprijinită doar la capete), observînd prin pereţii de sticlă crainicii spilcuiţi, faimoasele fundaluri *croma* şi stilul proactiv şi dinamic exportat către televiziunile de ştiri din toată lumea. Şi chiar dacă am ratat expoziţia cu soldaţii de teracotă de la High Museum of Art, pe care o mai ratasem o dată şi la Londra şi care rămîne în topul meu personal drept cea mai scumpă şi multiplu plătită expoziţie pe care *n-am văzut*-o – pe o listă care mai include un concert Beyoncé la Paris despre care mi-am dat seama, exact în momentul cînd mă pregăteam să ies pe uşă, că avusese loc cu două

seri înainte, şi o lectură Tracy Chevalier la Londra, după care şi acum îmi pare rău –, ceva-ceva tot am ajuns să văd la Atlanta: casa lui Margaret Mitchell, aflată pe Peachtree Street, stradă de vază a Atlantei, pe care se afla şi conacul unde, în vremurile lor bune, Scarlett şi Rhett îşi primeau oaspeţii.

Tell about the South

Sudul american se mîndreşte cu numeroşi autori cunoscuţi, mai mari sau mai mici: Mark Twain, William Faulkner, Robert Penn Warren, Flannery O'Connor, Pearl S. Buck, Caroline Miller, Truman Capote, Anne Rice, Tom Wolfe, Eudora Welty şi Tennessee Williams, Harper Lee, Carson McCullers, John Kennedy Toole, Pat Conroy, John Grisham, Charles Frazier, Alice Walker sau Cormac McCarthy – mulţi dintre ei cîştigători ai Premiului Pulitzer şi unii chiar ai Premiului Nobel. Dintre Premiile Pulitzer legate în mod direct de Atlanta şi de lumea tipărită, amintesc doar două: primul a fost acordat în 1931 ziarului *The Atlanta Constitution,* pentru servicii publice, în urma expunerii corupţiei la nivel local (în 1982, acesta a fuzionat cu celălalt

ziar important al Atlantei, *The Atlanta Journal* – pentru care Margaret Mitchell a lucrat ca reporter între 1922 și 1926 –, creînd împreună *The Atlanta Journal-Constitution,* care este astăzi singurul cotidian important al orașului Atlanta); cel de-al doilea, mult mai renumit, este premiul primit de Margaret Mitchell însăși, în 1937, pentru *Pe aripile vîntului,* care la momentul apariției a fost cel mai vîndut roman din istorie și a doua carte cea mai bine vîndută, după Biblie. În minusculul apartament de la demisol al casei care a ars de două ori, apartament pe care celebra-i locatară îl numea drăgăstos *The Dump* (un fel de „dărăpănătura" sau, în cheie și mai comică, „groapa de gunoi"), povestea „marelui roman sudist" mi-o aduce în fața ochilor pe Margaret Mitchell, o minionă cu ochi vii, talie de viespe și temperament aprins de jurnalistă tînără și emancipată, naufragiată între pernele unui fotoliu, cu glezna luxată, umplînd paginile cu imaginea unui Sud apus, păstrat doar în memoria veteranilor Războiului Civil. În ziua în care soțul său, care îi aducea zilnic de la bibliotecă romanele istorice preferate, i-a spus că, dacă mai voia să citească încă unul, trebuia să și-l scrie singură, Margaret Munnerlyn s-a apucat de scris. Cînd editorul Harold Latham, căruia Margaret i-a fost ghid al Atlantei în timpul vizitei acestuia în căutarea unor noi scriitori din Sud, a întrebat-o dacă scrisese vreodată o carte, răspunsul n-a fost ferm, dar mai tîrziu, în ziua respectivă – impulsionată de sarcasmul unei cunoștințe care, auzind povestea, pufnise: „Imaginează-ți că cineva atît de neghiob ca Peggy ar putea scrie o carte!" –, micuța doamnă fermă i-a pus în brațe căutătorului de talente un manuscris enorm din sute de pagini înghesuite în plicuri îndoite sau amestecate, fără primul capitol și cu un titlu rozaliu, *Pansy* (numele inițial al lui Scarlett), spunîndu-i: „Ia-l pînă nu mă răzgîndesc!", pentru ca mai pe seară să-i trimită o telegramă cerîndu-și manuscrisul înapoi. Dar editorul știa mai bine, așa că patru ani și un Pulitzer mai tîrziu, în 1939, la premiera filmului, care a avut loc la Atlanta, scriitoarea era deja un star – atît de asaltată de reporteri, ziare și reviste încît mărturisea că romanul îi acaparase viața și nu-i dădea răgazul să mai scrie altceva. În micul muzeu din spatele casei, printre obiectele, fotografiile și mărturiile legate de film, tronează portretul lui Vivien Leigh în rolul lui Scarlett O'Hara, cel comandat de Rhett Butler și atîrnat pe peretele dormitorului lor. Îmi pare că literatura sudistă pendulează între descrierea Sudului mai degrabă idilic al lui Mark Twain, legănat de șuierul vapoarelor cu aburi de pe Mississippi (Hemingway considera că toată literatura americană modernă provine dintr-o singură carte, scrisă de Mark Twain: *Huckleberry Finn),* și *goticul sudist,* un stil care „a prins intuiția unui sentiment de spaimă subiacent experienței moderne", după cum spunea Tennessee Williams. Iar lumea dintre ele este însuflețită de *southern belles* și de *black mammas,* femei puternice care amintesc, cu vorba dulce, de realități uneori mult prea dure. Personaje precum cele din *Beloved* de Toni Morrison, din *Culoarea purpurie* de Alice Walker sau din *Their Eyes Were Watching God* a lui Zora Neale Hurston, dar și Mammy a lui Scarlett, rol pentru care Hattie McDaniel, fiică de foști sclavi, a cîștigat primul Premiu Oscar acordat unui afro-american (pe care însă nu l-a putut primi în mod oficial, nefiind lăsată să participe la ceremonia de decernare din cauza culorii pielii). Ironia (sau justiția divină) a făcut ca 62 de ani mai tîrziu, în 2001, Oscarurile să fie dominate de actorii de culoare, într-o ediție în care Halle Berry și Denzel Washington au cîștigat premiul pentru rol principal, iar Whoopi Goldberg a fost gazda evenimentului.

Prin ferestrele imense ale *lobby*-ului hotelului, Parcul Olimpic – Centennial Olympic Park, creat pentru ediția cu numărul 100 a Jocurilor Olimpice de Vară, care au avut loc aici în 1996 – pare pustiu și trist, străbătut cînd și cînd doar de ecourile stinse ale efervescenței de peste vară. Atlanta se întinde în jurul său ca o armată de giganți de beton, sticlă și oțel, clădiri grotești și impersonale care nu lasă loc imaginației. Număr trecătorii: în două ore am văzut zece persoane pe trotuarul de vizavi, chiar dacă mă aflu în centrul orașului. Pentru mine nu există o expresie mai largă, mai vie și mai emoționantă a umanității, în toată splendoarea ei, decît spectacolul Jocurilor Olimpice și acela, mai puțin evi-

dent, al aeroporturilor. Nicăieri nu defilează rasa umană mai variat și mai grăitor ca pe stadioanele olimpice sau pe pardoseala netedă a culoarelor unui aeroport, într-o continuă celebrare a condiției de-a fi om, viu și în mișcare, fiecare altfel și cu toții la fel. Aceasta este și lecția Americii. Sîntem fiecare altfel, dar uniți în diversitatea noastră de același drept: căutarea fericirii. Și ce contează unde cauți fericirea? Dacă fericirea mea nu este nefericirea ta, și invers, înseamnă că ne bucurăm amîndoi de libertate. Poate că Georgia, cel din urmă dintre Statele Confederate care s-a realipit Uniunii, a acceptat mai greu lucrul acesta, dar după ce i-a fost arsă din temelii capitala (de trupele generalului Sherman, adepte ale „războiului total"), orice stat ar fi ezitat puțin înainte de a îmbrățișa pe de-a-ntregul toleranța.

Povestește despre Sud... Pe aeroportul din Charlotte privesc pistele de pe care avioanele își iau zborul, legănîndu-mă încet într-unul din balansoarele inconfundabile pe care, în filme, fermierii obosiți se lasă seara greu, pe verandele de lemn înmuiate de căldura verilor din Sud. Poate că și Mark Twain a meditat într-unul, cine știe, poate ridicîndu-și ochii de pe *Coliba Unchiului Tom* cît să soarbă cîteva înghițituri din limonada rece și să privească în zare, cum privesc eu acum, tot la niște păsări mari și albe. În jurul meu, călătorii plictisiți încep să se foiască și să se îndrepte către poarta de îmbarcare a zborului către München, deschisă de un tînăr de culoare, supraponderal (sau, mai bine zis, *horizontally challenged),* foarte simpatic, foarte vesel și extrem de amabil, cu care am stat de vorbă mai devreme în timp ce îmi alegeam locul la culoar. Plin de lipici și de un firesc molipsitor, nu mi s-a adresat decît cu *honey* și *love,* în cel mai inocent și mai natural mod posibil, iar la îmbarcare, în momentul cînd am trecut pe lîngă el, mi-a urat drum bun, m-a îndemnat să-l caut dacă mai am vreodată drum prin *dear old Charlotte* și, ca să-mi poarte noroc, mi-a zîmbit cu gura pînă la urechi și mi-a zis: „*Give me five, sugar!*". Am bătut palma cu un sudist și toată căldura Sudului, americanilor și negrilor a trecut din palma lui în palma mea și îmi încălzește și acum inima cînd mă gîndesc la frumosul Sud și la frumoasa și neînțeleasa Americă. Apoi el s-a întors la lucrul său, la sutele de pasageri cărora le-a zîmbit la fel de viu și de călduros, iar eu am pornit către casă, știind că, pentru America, și mîine e o zi de muncă. ■

© Mirco Toniolo / AGF /Rex Features

INTERVIU

„Pentru a traduce viața în cărți nu există cuvinte suficient de adevărate“

Zhang Jie

În timpul Revoluției Culturale a lui Mao Zedong, statisticiana Zhang Jie, a cărei mamă era descendentă a dinastiei imperiale manciuriene, a fost trimisă pentru trei ani într-un lagăr de reeducare prin muncă, experiență care a determinat-o să devină scriitoare. În 1980, Zhang Jie s-a înscris în Partidul Comunist Chinez și în același an a publicat romanul Aripi de plumb, *considerat primul roman politic chinez, criticat ca anti-socialist și nealiniat la rigorile partidului. Astăzi Zhang Jie este considerată una dintre cele mai importante scriitoare chineze contemporane, numele său fiind vehiculat de cîteva ori în jurul Nobel-ului literar. Publicată în 2002, trilogia* Cuvinte nescrise, *impresionantă frescă a Chinei secolului al XX-lea, dublată de tulburătoarele istorii de viață a trei generații de femei, este cel mai premiat roman chinez contemporan.*

Cînd v-a trecut prima dată prin minte că vreți să scrieți?

Să vrei să fii scriitor și chiar să devii scriitor sînt două lucruri cu totul și cu totul diferite. Mi-am dorit să devin scriitoare de pe vremea cînd eram copil. Tot atunci voiam foarte mult să fiu pianistă. Dar eram foarte săraci, nu ne puteam permite un pian, așa că acesta a rămas doar un vis. După cum știți, am ajuns să scriu destul de tîrziu, la maturitate, și „Copilul din pădure“ a fost prima mea povestire. Aveam 40 de ani și nici nu-mi trecea prin cap că voi deveni cu adevărat scriitoare. Pe vremea aceea, îmi plăcea să scriu și atît, nu mă gîndeam mai departe. Cînd a apărut povestirea, în 1978, mi-am zis că e un fel de test: dacă nu reușesc, nu voi mai scrie niciodată. Povestirea a cîștigat un important premiu național pentru proză scurtă și de atunci am avut succes după succes, am fost încurajată să perseverez, iar asta m-a ajutat foarte mult. Sincer, acum, după 30 de ani, mi se pare că povestirea respectivă nu era prea grozavă, în realitate. De fapt, toate scrierile mele de început sînt destul de imature.

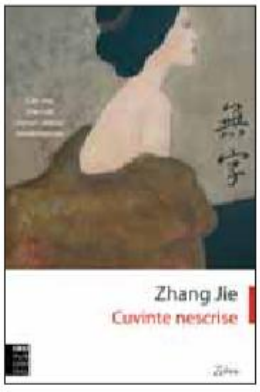

■ **Zhang Jie** *s-a născut la Beijing în 1937 și a fost crescută doar de mama ei, o învățătoare modestă, cu origini nobile: descendentă a dinastiei imperiale manciuriene. Deși a fost pasionată de cărți încă din copilăria petrecută fugind, împreună cu mama sa, de armatele invadatoare japoneze, a făcut studii economice pe care le-a absolvit în 1960 și a lucrat vreme de 20 de ani ca statisticiană. În timpul Revoluției Culturale, a petrecut trei ani (1969-1972) într-un lagăr de reeducare prin muncă, experiență care i-a marcat destinul de scriitoare. În 1979, a publicat prima ei carte, un volum de povestiri,* Iubirea nu trebuie uitată, *pentru care a câștigat un important premiu național de literatură. În 1980, Zhang Jie s-a înscris în Partidul Comunist Chinez și în același an a publicat* Aripi de plumb. *În 1981, apare* Arca, *povestea a trei femei de carieră care s-au despărțit de soții lor, roman etichetat de critică drept feminist. Au urmat:* Numai soarele *(1988),* Cuvinte nescrise *(trilogie, 2002),* Tabloul lui Z. *(2006),* Suflete rătăcitoare *(2009),* Patru câini de hrănit *(2009). Titlul romanului* Cuvinte nescrise, *tradus în limba română de Alin Bucă și Andreea Chiriță și publicat la Editura IBU Publishing, a fost inspirat de un aforism chinez clasic: „Cea mai mare formă e aceea fără granițe, cel mai puternic zgomot e acela lipsit de sunet". Și, adaugă Zhang Jie, „cea mai grozavă poveste este aceea a cuvintelor nescrise".*

Cît de mult s-a schimbat scrisul dvs. de la momentul debutului și pînă acum?

Nu m-am simțit niciodată limitată sau forțată în alegerea subiectelor cărților mele: lumea e uriașă, iar viața – infinit de bogată. Prin urmare, nu-i înțeleg pe cei care se mulțumesc cu un singur subiect sau cu un singur stil. Mi-a plăcut să scriu despre fenomene sociale majore, mai ales evenimente istorice – să creez viziuni panoramice asupra societății dintr-un moment istoric anume –, dar am scris și ceea ce se numește „ficțiune pură". Nu cred că sînt o scriitoare cu un talent uluitor, dar am fost întotdeauna extrem de muncitoare, am investit foarte multă energie în scris. Primele cărți au fost mai mult niște încercări, doar o mică parte din tot ceea ce am scris pînă acum mă mulțumește cu adevărat. Cred că abia după terminarea trilogiei *Cuvinte nescrise* mă simt împlinită ca scriitor.

A însemnat scrierea acestei trilogii un fel de „prag"?

Am lucrat la această trilogie vreme de doisprezece ani, am lucrat pînă la epuizare, dar nu regret nimic, nici o secundă. Știți, există un proverb chinez care spune că e nevoie de zece ani încheiați pentru a ascuți o sabie, și e foarte potrivit în acest context. Din pricina suferinței, dincolo de orice închipuire, pe care am simțit-o în timp ce lucram la *Cuvinte nescrise*, simțeam uneori că mă ucid pe mine însămi scriind această carte. Că mă distrug. Pînă în ziua de azi, amintirea acelor momente mă face să mă sufoc, pur și simplu. Nu a fost doar un „prag", cum ziceți, a fost mai mult de atît, a fost o experiență consumptivă, totală, plină de chinuri și de războaie cu mine însămi, ca suflet, minte și trup. Toate aceste episoade-limită, toate aceste sentimente legate de scris – scrisul e mai curînd o luptă decît o plăcere frivolă – sînt descrise în volumele al doilea și al treilea ale romanului. Dvs. l-ați citit numai pe primul, însă lucrurile capătă sens și miez cînd parcurgeți toate piesele acestui triptic romanesc.

În Cuvinte nescrise *există mai multe personaje masculine care evită să-și asume orice fel de responsabilități, lăsînd aceste lucruri în seama femeilor. E comună această atitudine în China, sau e vorba doar de ficțiune?*

Vă referiți, probabil, la responsabilitățile bărbaților față de familie și față de femei, în general. *Cuvinte nescrise* este o sinteză a secolului trecut, o epocă în care puține femei din China (dar nu numai) erau active social, majoritatea fiind casnice și ocupîndu-se de treburile gospodăriei, în vreme ce exclusiv bărbații jucau un rol important în societate, asumîndu-și responsabilitățile impuse de aceasta. Așadar, nu pot descrie bărbații și femeile din acea vreme altfel decît în concordanță cu situația de atunci.

Oricum, în ceea ce privește responsabilitățile bărbaților față de femei, mi-e teamă că nu e o mare deosebire între bărbații din China și cei din restul lumii. Nu e o chestiune de tradiție, de cultură, așa cum credeți, ține mai degrabă de o structură mentală, emoțională – care e comună tuturor bărbaților. Sau majorității, poftim.

Eroina cărții, Wu Wei, are o obsesie: să nu fie considerată o femeie ușoară, o libertină. Este libertatea femeilor din China condiționată atît de mult de societate?

Dacă Wu Wei nu trezește simpatia celor din jur nu este neapărat pentru că ar fi libertină, ci din pricina refuzului ei ferm de a face orice fel de compromisuri în fața convenienței, precum și din cauza spiritului său critic și foarte combativ. Oricum, sînt sigură că, după ce veți fi citit întreaga trilogie, veți avea o cu totul altă percepție asupra acestui personaj. Cît despre condiționarea libertății femeii, așa stau lucrurile peste tot, nu doar în China. Și cred că modernitatea, emanciparea nu au schimbat mentalitatea generală, nu pînă la capăt, în orice caz.

Citați mereu în Cuvinte nescrise *vechi proverbe, maxime, aforisme, astăzi uitate cu totul. Vă e dor de această componentă a culturii?*

Da, sincer chiar resimt dureros această lipsă. Ea ascunde, de fapt, o lipsă încă și mai gravă: aceea a tradiției și a culturii serioase. Astăzi, se observă cu ochiul liber o generală și, în mod ironic, o globală pierdere a eleganței, în toate domeniile și aspectele vieții, peste tot. Acum totul e comercial.

Întreaga trilogie descrie un secol de istorie, are cîteva sute de personaje, e o adevărată e-

popee. Se pare că ați spus totul; de unde vine titlul cărții?

Nu, nici pomeneală să fi spus „totul", nimic nu poate fi spus în totalitate. Iar titlul tocmai asta subliniază, pentru că se referă la faptul că nu există vreo limbă sau vreun alt cod prin care să poți transmite cu maximă fidelitate adevărata durere sau experiențele cele mai intense. Oricît de mult ai fi scris, tot ți se pare insuficient, pentru că aici e vorba despre a traduce viața, experiența umană, dramele, suferința, viul. Pentru toate acestea nu cred că există cuvinte suficient de adevărate, de puternice. Ele vor rămîne mereu nescrise.

„Istoria, colportaj și legende"

Credeți că există un sentiment al continuității în istoria modernă a Chinei? A reușit regimul comunist să anihileze cu totul instituțiile sociale și politice ale vechiului regim?

Cultura, conceptele fondatoare, principiile de moralitate ale oricărei țări sau ale oricărui popor se află într-o relație de continuitate cu trecutul – sînt lucruri știute de oricine. Și să nu ne imaginăm vreo clipă că le-am putea secționa, ca pe un castravete, în felii tăiate cu precizie. Eu sînt destul de sceptică în privința abordării așazis didacticiste a istoriei și cred că manualele de istorie sînt într-o destul de mare măsură subiective, și nu tocmai vrednice de încredere. În mare parte, istoria este scrisă de cei victorioși, fiind deci, în mod inevitabil, părtinitoare. Relatarea ulterioară a faptelor și a momentelor istorice este, de obicei, minată de inadvertențe care țin de poziționarea, oportunismul, simpatiile și antipatiile, ori chiar de imaginația istoriografului, precum și de alte opțiuni personale, legate de planul viziunii sale estetice și valorice.

Este, așadar, de prisos să mai spunem că în procesul de transmitere și păstrare a istoriei apar multe fracturi și multe pierderi. Cele mai recente două romane ale mele *(Suflete rătăcitoare* și *Patru cîini de hrănit)* exprimă tocmai acest scepticism față de istorie, față de felul în care este ea percepută prin texte. Cît despre relația dintre noul regim și vechea orînduire, nu

e nevoie de un răspuns explicit din partea mea. Întrucît și țara dvs. s-a aflat multă vreme sub un regim comunist, sînt convinsă că știți foarte bine cum stau lucrurile.

Cu toate acestea, ați scris un roman care, măcar în parte, este, pînă la urmă, un roman istoric. Și ați fost nevoită să apelați la „textele" istoriei, așa imperfecte cum sînt ele...

Așa este, țin mult la rigoare, și nu doar la cea stilistică. Bunăoară, pentru a scrie *Cuvinte nescrise,* am vizitat multe locuri și am luat numeroase interviuri celor care au fost martori ai evenimentelor descrise de mine în carte. Ei bine, deși abia trecuseră cîțiva zeci de ani, oamenii deja nu mai știau cu exactitate unde și cînd s-a petrecut cutare eveniment, faptele și personajele istorice fiind recuperate, în realitate, dintr-un colaj amplu de mărturii și versiuni diferite asupra acelorași fapte. Și acest lucru s-a întîmplat nu doar pentru că cei direct implicați nu se puteau pune întru totul de acord asupra aceleiași întîmplări sau asupra a ce anume a zis cutare personaj istoric. Uneori, am fost șocată să des-

copăr că, de fapt, relatările lor se băteau cap în cap. Lipsa de respect față de istorie este, de altfel, unul dintre motivele pentru care am scris *Cuvinte nescrise*. Pentru că istoria a devenit un sediu al colportajului, al legendelor, iar adevărul a ajuns să nu mai conteze pentru oameni aproape deloc. China secolului al XX-lea a fost plină de schimbări dramatice și eu, ca artist dotat cu o conștiință socială puternică, am simțit nevoia să punctez, să clarific și să umplu cu semnificație, în felul meu, toate aceste metamorfoze sociale și politice.

„Nu sînt o feministă"

Ați fost trimisă într-un lagăr de muncă, în timpul Revoluției Culturale. Vă considerați o victimă a istoriei?

Sînt o intelectuală și președintelui Mao nu-i plăceau intelectualii, după cum bine știți. De aceea am fost trimisă într-un lagăr de reeducare, vreme de trei ani. A fost o experiență îngrozitoare în viața mea, cu munci de-a dreptul inumane (aveam grijă de porci și munceam în cîmpuri de orez, stînd ziua întreagă afundată în apă pînă la brîu). De altfel, acolo m-am și îmbolnăvit, de atunci am avut probleme cu spatele. Cred că experiențele din acea perioadă, ale mele și ale altor intelectuali chinezi, seamănă, pe alocuri, frapant de mult, cu ceea ce li s-a întîmplat celor trimiși în Gulagul siberian. Dacă i-ați citit pe rușii care au scris despre deportările în Gulag, atunci ați putea înțelege dimensiunea adevărată a acestei experiențe. Nu știu dacă am fost o victimă a istoriei. Pot să vă spun însă că, pentru mine, a însemnat foarte mult faptul că am primit un premiu din partea Guvernului comunist chinez pentru acest roman. A fost un fel de recunoaștere tîrzie a meritelor mele ca intelectual, ca scriitoare.

Cîtă autobiografie există în cărțile dvs.?

Așa cum li se întîmplă multor scriitori, nu încep o carte avînd în minte o persoană, un loc, un detaliu, ci mai curînd un sentiment, o stare. Apoi, sap mai adînc în acel sentiment. Este ca și cum ai clădi o fîntînă. Și săpînd tot mai adînc, acest sentiment se conjugă cu alte sentimente și experiențe din trecut.

Multă lume identifică personaje și întîmplări din cărțile mele cu viața mea personală, însă eu cred că scrisul bazat pe propria ta viață nu prea e ficțiune. Nu știu cum să-l numesc – reportaj, poate –, cert e că nu văd ce relevanță ar putea avea o astfel de scriitură pentru ceilalți. E adevărat că personajele mele conțin multe detalii pe care le-am observat în timp la oameni din viața reală, dar ele sînt tot ficționale.

Care e statutul tinerelor femei din China contemporană?

Femeile din China actuală studiază, lucrează, chiar ocupă poziții politice importante, dar emanciparea lor a rămas cumva incompletă. Poate că e vina mamelor, care nu au reușit să le transmită fiicelor importanța independenței și rolul covîrșitor al acesteia în obținerea fericirii personale. Două lucruri aș vrea să nu uite tinerii din zilele noastre: cum am fost în trecut și de ce azi sîntem așa cum sîntem.

Criticii literari consideră Arca *unul dintre primele romane chineze feministe; sînteți de acord cu ei?*

Nu sînt o feministă. N-am stat niciodată „cu palma întinsă", nu am cerut nimănui nimic. Cred că lucrurile pe care ți le dau alții nu te fac mai puternică, mai ales fiindcă ele îți pot fi oricînd luate înapoi. Nu mă bazez decît pe lupta individuală, și dacă am dobîndit vreodată ceva, inclusiv respectul celorlalți, a fost prin propriile puteri. Mi-a plăcut dintotdeauna să analizez

fenomenele care sfidează normalitatea, mi-a plăcut să descriu excepționalul, anormalul, și asta cred că am făcut în acest roman, *Arca*, pe care nu înțeleg de ce lumea îl consideră feminist. Cred că femeile se confruntă într-adevăr cu multe probleme, dar acestea, la urma urmelor, nu sînt numai ale lor, ci și ale întregii societăți. Nu cred în țelul comun al acestor femei care luptă în grup, al feministelor, adică.

„Un schimb destul de echitabil“

De care tip de cititor vă simțiți mai apropiată: de cel profesionist sau de cititorul obișnuit? Cărțile dvs. au avut succes și de stimă, dar și de public…

Citesc ce scriu criticii, firește, și observațiile lor sînt prețioase pentru mine. Dar sigur că mă interesează mai ales publicul larg, oamenii care-mi cumpără cărțile și găsesc în ele plăcere, adevăr sau alinare. Ar fi interesant să pot afla ce gîndește fiecare dintre aceștia, să aflu cheia, interpretarea lui, pentru că de foarte multe ori aceste lecturi individuale, personale sînt surprinzătoare, neașteptate. De aceea, evit, cînd vorbesc despre cărțile mele, să dau explicații sau rețete de lectură. Cred că un roman bun trebuie să lase mult spațiu cititorului.

V-a influențat literatura occidentală în vreun fel?

Scriitorii chinezi din generația mea s-au inspirat și s-au hrănit spiritual destul de mult din literatura occidentală clasică a secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, mai ales din romanele care explorează psihologia umană. Cred că și scrisul meu datorează multe acestei glorioase tradiții literare. Însă în vreme ce literatura congenerilor mei subliniază, de obicei, conținutul epic și intriga, cea scrisă de mine nu dă o atenție covîrșitoare acestor elemente.

Ce scriitori occidentali vă plac?

Lista de scriitori care-mi plac îi include pe Victor Hugo, Romain Rolland, Charles Dickens, Emily Brontë, Virginia Woolf, Stefan Zweig și, bineînțeles, pe Tolstoi și Cehov. Dintre americani îmi plac mult Mark Twain și Jack London, dar și Kurt Vonnegut, pentru satira lui spumoasă, sau Saul Bellow, pentru extraordinarele descrieri ale psihologiei intelectualilor. Mai sînt și alții...

© Getty/Gulliver

Cînd am ajuns prima dată în SUA și i-am întîlnit personal pe Arthur Miller și Kurt Vonnegut, era în 1982, cineva a găsit de cuviință să observe că, de fapt, în mod paradoxal, în cărțile mele există și o puternică viziune occidentală. Cred că afirmația e discutabilă.

V-ați început cariera de scriitoare acum 30 de ani; ce ați cîștigat și ce ați pierdut între timp?

Am pierdut niște ani, timp concret, fizic. Sigur, am pierdut tinerețea care nu se va mai întoarce niciodată. Dar am dobîndit maturitate artistică și o din ce în ce mai mare libertate spirituală. Cred că scrisul meu a devenit, cu timpul, mai subtil și mai rafinat. Ca să fac o glumă, cred că e un schimb destul de echitabil.

■

interviu realizat de Florina Pîrjol

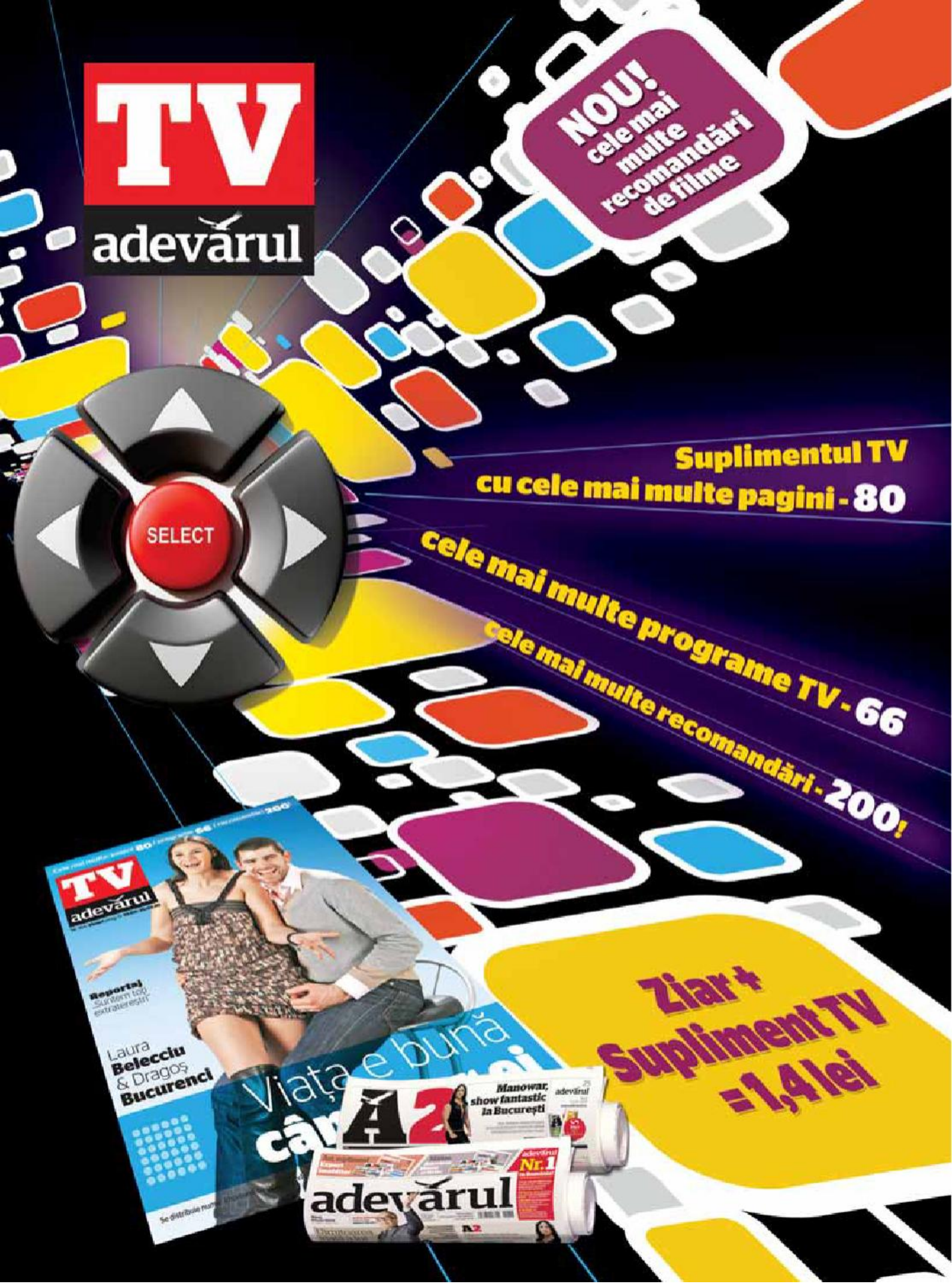
TV
adevărul
NOU! cele mai multe recomandări de filme
SELECT
Suplimentul TV cu cele mai multe pagini - 80
cele mai multe programe TV - 66
cele mai multe recomandări - 200!
Ziar + Supliment TV = 1,4 lei

PORTRETE INTERIOARE

Ion Vianu

Portretul unui psihiatru

Orbirea, marele roman al lui Elias Canetti, a avut un destin special. A apărut în limba de elecție a autorului, germana, în 1936, apoi a fost interzis în țările căzute sub nazism. Traducerile apar după război, dar succesul este parțial. Abia lucrarea teoretică a lui Canetti, *Masă și putere* (ideile ei fiind deja schițate în *Orbirea),* apărută în 1960, asigură gloria romanului și încununarea cu Premiul Nobel a scriitorului, în 1981. Carte de răscruce, carte bogată pînă la exces, produs al unor influențe și confluențe multiple, prevestitor imediat al Europei totalitare, romanul *Orbirea* este, în același timp, de la început pînă la sfîrșit, o istorisire a nebuniei. Planul real se intersectează neîncetat cu cel delirant. Iar apoteoza eroului, marele savant Peter Kien, este și victoria finală a nebuniei.

Unde este nebunie este și un psihiatru, din secolul al XIX-lea începînd. Aici rolul este jucat de fratele lui Peter Kien, Georges Kien, trăind la Paris (în timp ce eroul nostru trăiește într-o altă capitală, identificabilă ca fiind Viena). Georges este un psihiatru renumit, așa cum Peter este un incomparabil sinolog. În marele spital de boli nervoase pe care îl conduce, Georges practică metode eretice. El nu le aplică bolnavilor nici o constrîngere, le arată o totală bunăvoință și intră în delirul lor. Deși nu-i vindecă niciodată, reușește în schimb să fie iubit de ei (și detestat de confrați – dar celebru, totuși). Cînd primește o telegramă de la fratele său conținînd două cuvinte: „am înnebunit", sare în tren pentru a-i da ajutor. Boala lui Kien nu vine din retragerea în lumea abstractă și sublimă a cărților idolatrizate (cărțile sînt mai de iubit decît oamenii, spune savantul). Boala este consecința unei rupturi în această existență ajunsă la perfecțiune, a distrugerii confortului intelectual, a pierderii casei, a transferului într-o lume de vagabonzi, cerșetori, hoți, care nu este departe de lumea brechtiană a *Operei de trei parale.* Și în toată această oroare, femeia este văzută ca factorul principal de ruină, misoginia fiind piatra de temelie a ideologiei lui Peter. În momentul intrării în acțiune a medicului, savantul umanist este în situația de a-și regăsi confortul, dacă este ajutat. Psihiatrul-frate convocat nu este un psihanalist (opțiune pe care o respinge explicit), dar este un fin diplomat, un strateg al impostorii, care nu ezită să se dea drept „prefectul Parisului". Îi intimidează pe persecutorii lui Kien, îi ademenește în același timp. Șiretenia lui este comparată cu a lui Ulise. Psihiatrul are sentimentul că raționalitatea a reparat nebunia. Situația inițială a pacientului pare că s-a restabilit. El își va continua bogata, productiva viață de învățat.

Dar nu se întîmplă așa. Lovit de delirul de persecuție, Peter își va da foc. Va arde odată cu biblioteca sa. Lăsînd nebunia să evolueze, Georges Kien, psihiatrul *bun,* a dat o viză de validitate consecințelor ei celor mai violente.

Și totuși... Marele teoretician al bolilor psihice deține, crede el, explicația ultimă a nebuniei. Nebunia survine ori de cîte ori individul se apropie prea mult de masă, își pierde individualitatea. Iubirea sexuată joacă un mare rol în demasificare, ea îl învață pe om să se realizeze ca ins, ca „entitate". Intelectualismul pur te face fragil, permeabil la pornirile catastrofice (de aceea, poate, intelectualul cedează ușor sugestiilor totalitare).

În *Masă și putere,* cealaltă operă mare a sa, Canetti a explicat în amănunt teoria schițată în roman. În fond, există o convergență între psihologia analitică și teoria canettiană. Nu este pentru C.G. Jung *individuația* marele țel al existenței, pavăza maximă împotriva psihozei? Nu altceva pare să spună Elias Canetti în acest roman, într-o dezbatere profundă, egalată doar de *Dr. Faustus* al lui Thomas Mann.

PROFIL

© Bärbel Gäthje

Circulația capitalului de cunoaștere în Europa de Sud-Est

Antje Contius
directoarea proiectului Traduki

În spatele șugubățului nume Traduki („a traduce" – în esperanto) se află un proiect care cuprinde zece țări din Europa de Sud-Est plus cele trei mari țări vorbitoare de germană din Vest – Germania, Austria și Elveția. Scopul proiectului este circulația capitalului de cunoaștere între aceste culturi. Promovînd traducerea cărților, se încurajează cunoașterea reciprocă. La originea inițiativei se află un „consorțiu" de editori și operatori culturali coordonat de Antje Contius de la „S. Fischer" Stiftung.

„N-am calculat niciodată cîte posibilități ar rezulta dacă fiecare carte din acest program s-ar traduce în toate cele zece limbi ale țărilor participante la proiectul Traduki" spune Antje Contius, directoarea Fundației „S. Fischer" și coordonatoarea Traduki. În ultimii doi ani, zeci de titluri noi au apărut în cele zece țări din Europa de Est: e vorba, de regulă, de acele cărți care nu intră pe lista de priorități ale editurilor comerciale.

Încă de la înființare, în 2003, S. Fischer Stiftung s-a angajat în promovarea evenimentelor de interes național. Prin aceasta, fundația înțelege inclusiv schimburile internaționale, comunicarea culturală dincoace și dincolo de granițe. Și astfel continuă credo-ul și angajamentul „patronului" ei, fondatorul uneia dintre cele mai mari și mai prestigioase edituri din Germania, Samuel Fischer (1859-1934). Samuel Fischer a venit de la Viena la Berlin în 1886 și a înființat această editură, devenită în scurt timp un centru al modernității germane și europene, publicînd autori precum Emile Zola, Lev Tolstoi, F. M. Dostoievski, Henrik Ibsen, Thomas Mann și Hermann Hesse. În spiritul acestei tradiții și din convingerea membrilor fondatori, Fundația „S. Fischer" și-a propus să promoveze și să sprijine traducerea literară. Primele programe au vizat traducerea literaturii germane contemporane în limbile rusă, polonă și turcă.

Extinderea programului și spre alte limbi s-a produs dintr-o necesitate evidentă. „În ultimul secol, schimburile culturale cu această regiune au avut de suferit, relația Estului cu Vestul s-a rupt, în mod tragic." Traduki și-a propus tocmai să restabilească aceste punți de legătură.

„În spațiul german există numeroși cititori care cunosc Estul Europei doar prin clișee.

Mulți dintre ei nici măcar nu fac deosebirea între diversele țări din regiune, ci judecă totul după niște prejudecăți. Spun, pur și simplu, «Balcani», și cînd spun Balcani, adună laolaltă, într-un singur cuvînt, toate clișeele și prejudecățile despre această zonă extrem de diversificată. Pe de altă parte, anumite comunități din regiune s-au cufundat în mituri despre sine, astfel încît descoperirea reciprocă a devenit o necesitate. E vremea ca statele din fosta Iugoslavie să reînceapă să comunice." Și schimbul de cărți e un bun început. „Traduki nu e un program al iluziilor, ci un program al speranței, un program în care fiecare carte ar trebui să aibe locul său.

Cum nu ar fi fost posibil să croim programe speciale de traducere pentru fiecare dintre aceste limbi în parte, și cum, pe de altă parte, ProHelvetia, KulturKontakt Austria și Goethe Institut practică de multă vreme programe de traducere, se putea foarte bine să legăm aceste activități sub aceeași pălărie și să le extindem." Pentru finanțatorii programului (sus-numiții, la care se adaugă ministerele de externe ale Germaniei și Austriei, S. Fischer și agenția slovenă JAK), unul dintre criteriile esențiale a fost rolul pe care l-a jucat și îl va juca literatura din această regiune pentru destinul Europei. Traduki – proiectul pe care îl „pilotează" acum fundația S. Fischer – este o rețea europeană dedicată literaturii și cărților din care fac parte Albania, Austria, Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Croația, Elveția, Germania, Kosovo, Macedonia, Muntenegru, România, Serbia și Slovenia.

„Bineînțeles, promovarea traducerii înseamnă în primul rînd să avem grijă de traducători", explică Antje Contius. Formarea este doar una dintre direcțiile de acțiune: prin programul *Schritte* („Pași"), fundația invită în fiecare an cîte zece traducători din Europa de Sud-Est la un stagiu de patru săptămîni la Literarisches Colloquium Berlin. Tot de respectul pentru profesionalism și pentru a susține calitatea traducerii, fundația oferă traducătorilor onorarii motivante, la nivelul celor practicate în Europa occidentală (ele sînt adesea de 4-5 ori mai mari decît tarifele oferite în România). După ce editura cumpără licența și își alege un traducător, Traduki încheie un contract direct cu traducătorul. „În acest fel, ne asigurăm că traducătorul primește întreaga sumă și că aceste fonduri nu sînt folosite de editură pentru a acoperi cheltuielile de producție sau alte hangarale curente. Totodată, în acest fel putem avea un control direct asupra calității traducerii." Înainte să apară cartea, traducătorul și redactorii se angajează să trimită fundației, pentru verificare, mostre de text.

„Angajamentul programului Traduki nu se încheie odată cu publicarea cărții. Dimpotrivă, urmărim în continuare cartea și receptarea ei, sprijinim promovarea operei respective finanțînd participarea autorului la tîrguri de carte și festivaluri literare."

O prezență activă în fiecare dintre aceste țări înseamnă și o întreagă încrengătură de relații cu alte instituții naționale. „Încercăm să găsim formule de cooperare cu operatori culturali din țările în care lucrăm. În România, partenerii noștri de dialog sînt Catrinel Pleșu și Corina Bernic de la Institutul Cultural Român, precum și Ioana Grünwald de la Centrul de Carte Germană."

© Bärbel Gäthje

Cît de conectați sînt colaboratorii de la Traduki cu actualitatea literară din România? „Oamenii noștri sînt prieteni ai literaturii universale. Bineînțeles că antenele lor ajung peste tot unde se întîmplă ceva palpitant în plan literar. Ajung, evident, și în România. Unii dintre noi am crescut cu *Rinocerii* lui Ionesco și-am ajuns, la maturitate, *Pe culmile disperării,* alături de Cioran..."

Primul dintre șefii Fundației „S. Fischer", Dietrich Simon, a fost editor. De el se leagă cea dintîi traducere în germană a *Nostalgiei* lui Cărtărescu (Verlag Volk und Welt, 1997). Traducătorul lui Cărtărescu, Gerhardt Csejka, alături de Ernest Wichner se numără printre cei mai activi „informatori" ai fundației: ei sînt cei care au făcut totul pentru ca literatura română să fie cunoscută în Germania. E o luptă grea, inegală – ne asigură Antje Contius. Decizia de a publica o carte are întotdeauna și o componentă pragmatică, economică. Totul depinde de puterea de cumpărare și de disponibilitatea de a alege acea carte dintr-o ofertă debordantă. Dar asta deja nu mai e valabil doar pentru cărțile românești – mulți autori germani foarte buni se înscriu în continuare la marginea sau în afara sistemului editorial.

Cum se stabilește care sînt cărțile care pot beneficia de un sprijin pentru traducere? „Selecția operelor incluse în program este – ca să folosesc un cuvînt la modă – orientată în funcție de cerere." Editurile au posibilitatea să ceară sprijin pentru a traduce opere literare din domeniul beletristică, literatură pentru copii și non-fiction, scrise în celelalte limbi din program. De trei ori pe an, o comisie alege titlurile în funcție de importanța operei respective, de anvergura ei în cultura europeană. De cele mai multe ori e vorba de cărți care nu ar putea să apară fără vreo formă de sprijin. Și care doar cu mari eforturi de promovare ajung să fie profitabile. „Aproape toate cărțile din program sînt greu de impus. Principala problemă ține de situația economică, diferită, de la o țară la alta. Și apoi, mai ales în țările din Europa de Sud-Est, există mari greutăți legate de difuzare și de lipsa bibliotecilor publice. Oricine publică sau difuzează cărți, oriunde în lume, se luptă din greu. De cele mai multe ori se luptă cu morile de vînt. Dar, pînă la urmă, cărțile nu sînt doar o marfă oarecare, iar succesul lor nu se măsoară după clinchetul bănuților în casă. Să faci cărți e o artă, o don-quijoterie" – mărturisește Antje Contius. Cu asta se ocupă Traduki. ■

Matei Martin

Aylin Rieger, Antje Contius și Dietrich Simon

FP

Foreign Policy®

România

POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ȘI IDEI

Cea mai citită revistă de politică internațională

PENTRU CEI CARE VOR SĂ AFLE MERSUL LUMII

FOREIGN POLICY ROMÂNIA APARE O DATĂ LA DOUĂ LUNI

NOUA REVISTĂ

DE LUNI,
15 FEBRUARIE,
LA DOAR
8,99 LEI
REVISTĂ+ DVD

În fiecare lună, **GRATIS**, 1 DVD cu biografiile a două personalități istorice

în februarie,
„VIAȚA LUI OSAMA BIN LADEN"

în martie,
„VIAȚA LUI IUDA & MAHOMED"

URMEAZĂ:
aprilie - **Lucrezia Borgia & Attila;**
mai - **Gingis Han & Mata Hari;**
iunie - **Cristofor Columb & Maria Magdalena**

O formulă **GRAFICĂ** de excepție și o nouă echipă **EDITORIALĂ**

SCRIITORI PE DIVAN

Vasile Dem. Zamfirescu

Cine nu l-a urît pe Ceaușescu?

Poate doar rudele cele mai apropiate să nu fi avut sentimente ostile față de Ceaușescu. Restul populației, unde includ și nomenclatura, cu siguranță l-a urît pe fostul lider comunist. Și nu este vorba de o presupunere, ci de experiența mea de atunci: și eu, și cunoscuții mei, și numeroși comuniști, unii dintre ei cu funcții, l-am urît pe dictator. Atunci de ce Gabriel Andreescu își intitulează memoriile recente legate de disidența sa *L-am urît pe Ceaușescu* (Editura Polirom, 2009)? Doar pentru a se înscrie într-o lungă serie alcătuită din populația unei țări?

Asemenea întrebări sînt pe deplin legitime în cazul unei persoane care, spre deosebire de majoritatea românilor, a reușit să acționeze în sensul sentimentelor sale, exprimîndu-și-le ori de cîte ori a transmis peste Cortina de Fier mesajele sale. Cu alte cuvinte, de ce un disident atît de cunoscut care, măcar în parte, s-a „descărcat", deși a suferit pentru asta, nu-l poate ierta pe Ceaușescu nici în 1994, nici în 2009? „Eu am în mine puterea de a-l ierta pe Ceaușescu. Dar nu-l voi ierta niciodată."

Sînt sigur că G.A. are suficientă cultură sociologică și psihologică pentru a ști că liderii monstruoși ai societăților totalitare sînt produsul unui sistem social. Selecția socială a unor astfel de conducători paranoici și rămînerea lor la putere sînt posibile doar în condițiile unui sistem social nedemocratic și represiv, sistem în care conducerea este deținută de partidul unic și de poliția politică secretă. Să fi căzut G.A. în capcana facilă de a urî (și de a nu ierta) un om, și nu un sistem care, fiind abstract și difuz, nu poate face obiectul urii? Pentru că nu pot accepta această ipoteză, trec la următoarea.

Oricît de distructiv ar fi fost Ceaușescu – G.A. are dreptate cînd descrie, pasional, ororile produse de el –, el era un dezaxat, un „paranoic", cum este numit constant în carte, adică un om atins de aripa funestă a nebuniei. Or, un nebun este o persoană care, în principiu, nu e responsabilă pentru ceea ce face. De aceea, nebunii sînt internați în ospiciu și nu fac obiectul urii. Din nou, mă îndoiesc că G.A. nu știe asta. Atunci cum îl poate urî atît de durabil pe defunctul dictator?

Se pare că semnele de întrebare de mai sus impun recursul la psihanaliză, care poate descoperi motivațiile inconștiente. Analizînd povestirea lui Hoffmann *Omul cu nisipul,* Freud descrie universala ambivalență a fiului față de tatăl său, caracteristică etapei œdipiene. Tatăl „bun", care apare în nuvelă sub chipul tatălui salvator, reprezintă dimensiunea pozitivă a atitudinii față de tată, predominantă pînă la 3-4 ani (etapa preœdipiană), iar tatăl „rău", simbolizat de Coppelius/Coppola, concentrează ostilitatea față de tată, din faza œdipiană (rivalul care trebuie eliminat). Ostilitatea față de tată, partea cea mai supusă refulării din complexul patern, este, în anumite circumstanțe, proiectată în exterior. Cu siguranță, îl vom fi folosit cu toții pe Ceaușescu pentru a pune în el și vechile noastre uri. Din păcate pentru psihanalistul din mine, această funcționare psihică nu pare să fie relevantă pentru G.A. Din mărturisirile sale reiese că a avut o relație foarte bună cu tatăl său, care i-a servit ca model de atitudine verticală față de comunism, așa încît dimensiunea negativă inconștientă a sentimentelor față de el trebuie să fi fost nesemnificativă.

Ceea ce mi s-a părut foarte interesant în carte este ideea – pe care, din păcate, titlul o ascunde – că, în România, postura de disident nu este explicabilă sociologic, ci doar psihologic. Particularitățile psihice personale decideau asupra atitudinii de opoziție publică față de regim și de conducătorii săi.

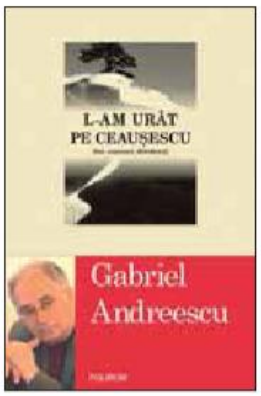

Ce autor/carte ați subevaluat?

Bianca BURȚA-CERNAT ● Paul CERNAT ● Cosmin CIOTLOȘ
Luminița CORNEANU ● Daniel CRISTEA-ENACHE
Gabriel DIMISIANU ● Alex GOLDIȘ ● Dan C. MIHĂILESCU
Ioana PÂRVULESCU ● Costi ROGOZANU
Bogdan-Alexandru STĂNESCU ● Cornel UNGUREANU ● Mihaela URSA

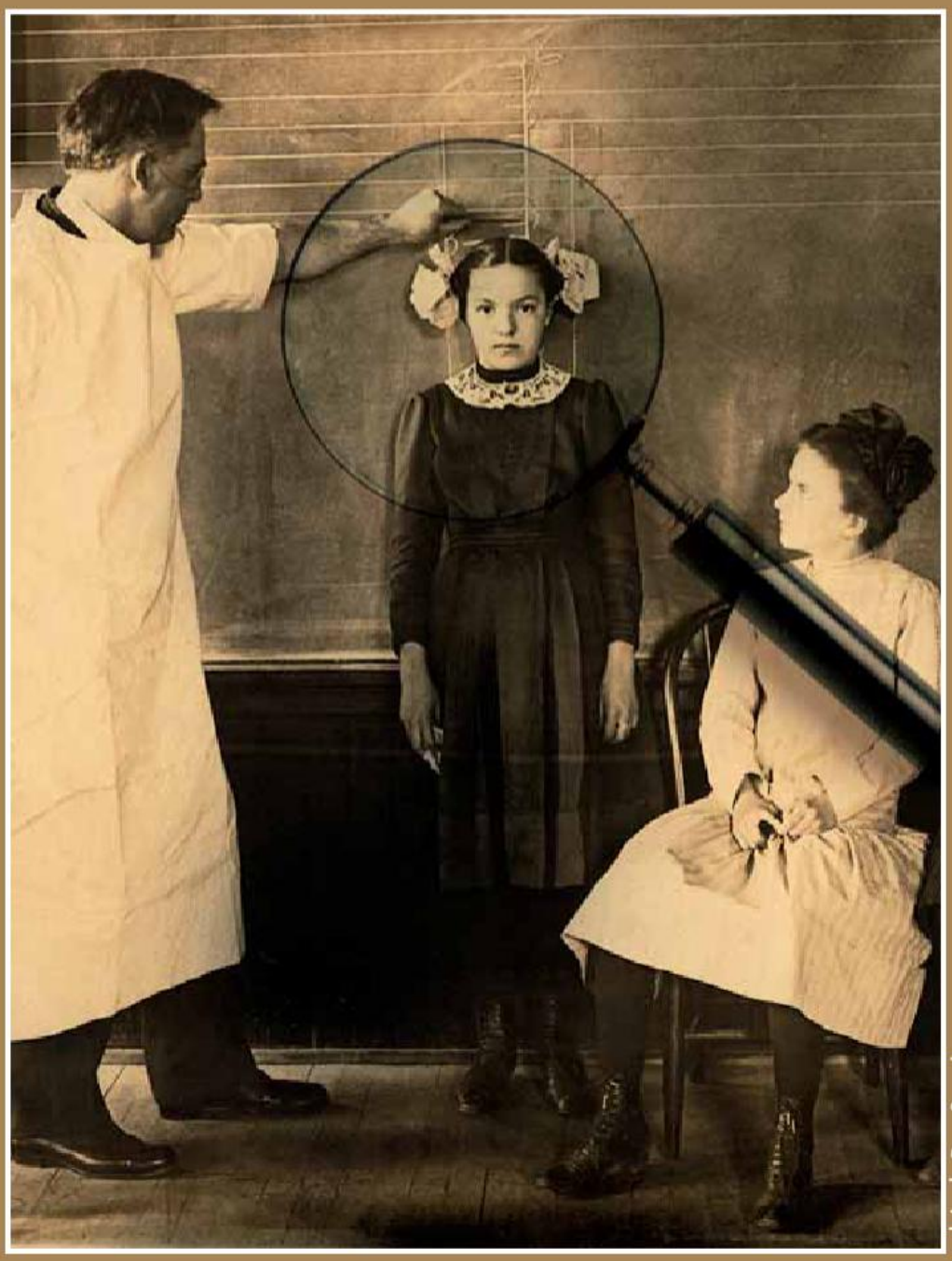

colaje de Dan Stanciu

ANCHETĂ

Cronicile de întîmpinare nu pot fi revăzute și adăugite. (Măcar datorită acestui coeficient de risc și critica de întîmpinare ar trebui ceva mai mult prețuită!) De aceea am imaginat această anchetă ca pe un joc de-a autocritica în care cronicarii literari să fie provocați / să li se dea șansa unei posibile mea culpa. *Ca să nu mă eschivez tocmai eu, mărturisesc că regret, de pildă, recenzia făcută în 2005 romanului* Blazare *de Petre Barbu. Găsesc, acum, că lectura mea a dezavantajat cartea. Din fericire, în jocul criticii nu ești niciodată singur și valoarea unei cărți reiese din suma tuturor recenziilor. Mulțumesc cronicarilor care au răspuns acestui exercițiu de sinceritate.* **(M. C.)**

Bianca BURȚA-CERNAT Fără îndoială, s-a întîmplat să greșesc și prin supraevaluare, și prin subevaluare. Recitind, de exemplu, un articol pe care l-am scris în urmă cu trei ani despre *Cine adoarme ultimul,* romanul realist-magic al lui Bogdan Popescu, îmi dau seama că „verdictul" putea fi formulat altfel, mai puțin casant. Nu-mi retrag obiecțiile; regret doar că n-am pus suficient în valoare meritele cărții. Îi reproșam autorului manierizarea (prematură) și, căutînd nod în papură (ar zice unii), subliniam cu două linii anumite deficiențe de construcție. Nu subliniam îndeajuns, din păcate, cu cîtă plăcere se citește *Cine adoarme ultimul.*

Paul CERNAT Deși am mult mai multe să-mi reproșez în materie de supraevaluări, cred că am subevaluat greșit (în sensul că am pus anumite accente polemice excesive) ori de cîte ori judecata axiologică mi-a fost afectată de prejudecăți ideologice, „postmoderne" sau de altă natură. E cazul cîtorva scriitori din generația '60, dar nu numai, e cazul tonului prea pamfletar din articolul despre *Omul recent,* e cazul radicalismului comentariilor despre *Dicționarul General al Literaturii Române.* Dezintoxicarea de ideologie a fost lungă și dificilă, dar consider că a meritat. Resping, astăzi, orice formă de *partizanat* ideologic sau generaționist îngust, în judecata de valoare. Din acest punct de vedere, nu am a-mi face reproșuri la comentariile negative din ultimii cîțiva ani, oricît de justificate sau nejustificate vor fi apărînd ele din perspectiva altora sau din perspectiva celor vizați.

Cosmin CIOTLOȘ Fac critică literară de patru ani și un pic. Așa că n-am avut timp suficient să dezavantajez serios vreun autor. Iar dacă mi s-a întîmplat asta cumva, dacă l-am ținut de rău pe vreunul care era cu adevărat bun, încă nu-mi pot da seama. E prea scurt intervalul. Sigur, am preferințele și incompatibilitățile mele, îmi plac unii parcă dinadins, după cum alții mă lasă rece, în ciuda aurei care-i înconjoară.

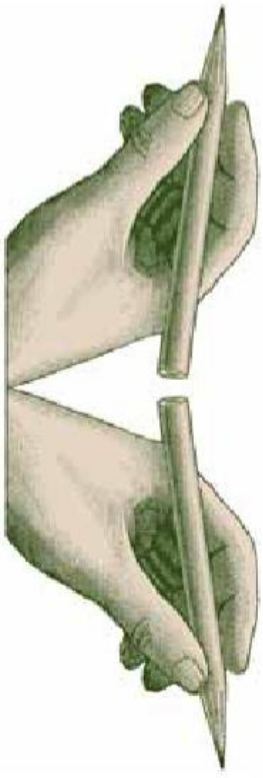

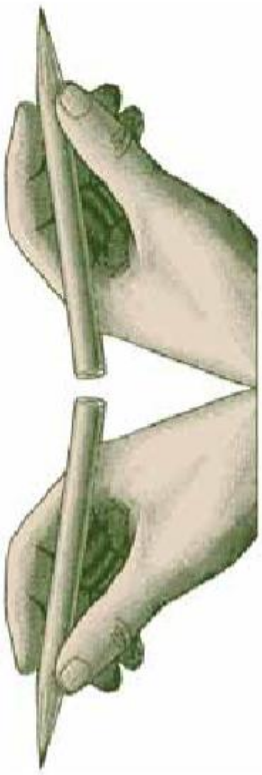

Cad pe spate la Florin Iaru, dar nu mă mișcă Ion Mureșan, de pildă. Și apropo chiar de exemplul ăsta, cred că problema subevaluării ține mai mult de interpretare decît de verdict. Și Iaru, și Mureșan (fiecare pentru cîte-o carte) își merită, după părerea mea, superlativele. Numai că, dacă la cel dintîi acestora le pot adăuga armătura unui raționament interpretativ care să mă mulțumească, ei bine, în ce-l privește pe cel de-al doilea, mie unuia nu-mi iese. Și, nu vreau să supăr pe nimeni, dar n-am găsit, între numeroșii critici literari care au comentat *Cartea de iarnă* sau *Poemul care nu poate fi înțeles,* pe vreunul căruia să-i fi ieșit. Sînt de acord cu toți, dar, ca argumentație, nu m-aș da pe mîna nici unuia. Altminteri, ar însemna să mă subevaluez pe mine însumi.

Luminița CORNEANU În nici un caz, nu, niciodată n-am subestimat pe nimeni. Supoziția însăși mi se pare scandaloasă. Serios vorbind acum, am încercat cît am putut: a) să nu desființez debutanți (de la profesorul Negrici cetire), că poate ăștia la a doua carte or să fie sclipitori dacă nu-i descurajăm noi, criticii hapsîni; și b) cînd am scris despre consacrați, să nu dau cu parul (în fond, dacă opul e execrabil, nu mai scrii despre el, nu?), iar atunci cînd am fost dură, să îmi bazez discursul pe argumente solide-beton, din ciclul *elementar, dragul meu Watson*... În general, selecția cărților despre care scriu operează cu criteriul blînd și pozitiv: „Ce le recomand eu cititorilor din ce a apărut nou pe piață", tradiționala „radere" producîndu-se, deci, în faza de preselecție. Astea fiindu-mi obiceiurile, cred că sînt din start mai puțin expusă riscului. *Off topic,* oarecum: sub tăcere cad, din păcate, și cărți pe care le iubesc, dar despre care n-am avut timp sau nu m-am simțit în stare la un moment dat să scriu, din motive care nu încap aici. Astfel s-a întîmplat cu, după mine, cele mai bune două cărți românești ale anului 2009, *Regăsirea intimității,* a Simonei Sora și *Zilele regelui,* a lui Filip Florian, despre care regret că nu am scris, dar m-am bucurat cînd au făcut-o alții și care mi-au adus o fericire personală de fiecare dată cînd au luat un premiu. Precizarea asta fiind făcută, nu mi se pare că am subestimat vreodată prin „neluare în seamă", mai ales că nu mă cred buricul pămîntului, adică nu cred că lumea așteaptă musai de la mine să scriu despre una sau alta (sînt atîția critici cu discernămînt și care scriu bine în lumea noastră literară, încît cred că orice carte bună ajunge la lumină în cele din urmă). Cît despre subestimarea „activă", explicită, dacă e să trag o concluzie, am stat, m-am gîndit și nu, domnule, tot nu mi se pare c-am subestimat pe nimeni, iar dacă i-am subestimat pe vreunii, mă tem că, în nemernicia mea de critic cu inima de piatră, am să-i subestimez în continuare!

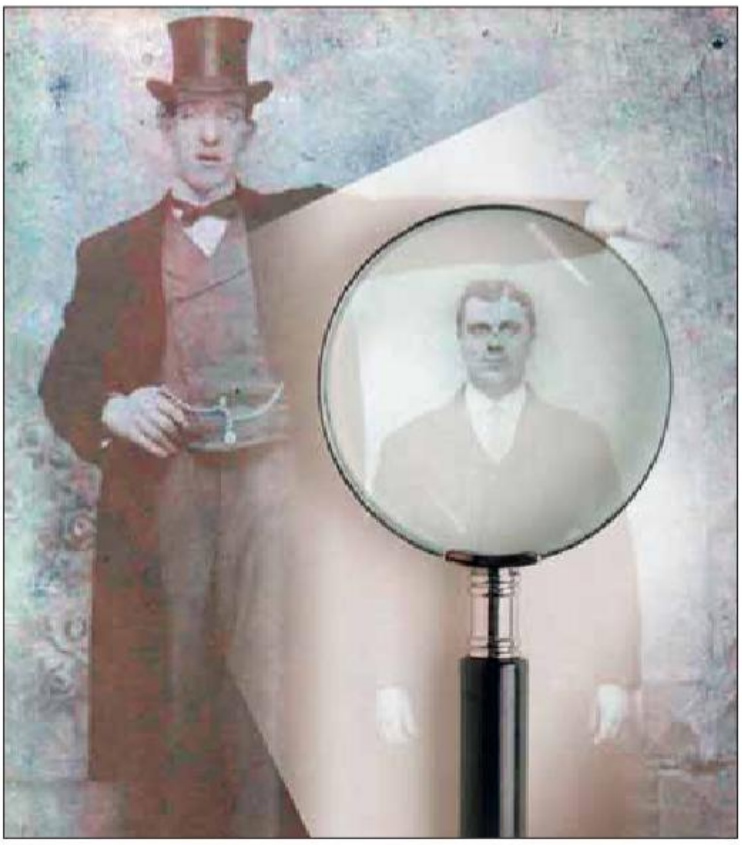

Daniel CRISTEA-ENACHE Mai degrabă am supraevaluat cîțiva autori (la momentul „auroral" al primei cărți) decît am subevaluat pe vreunul. Sînt înclinat să văd partea plină, nu cea goală, a paharului. Am totuși regretul că, neputînd fizic să citesc tot ce apare pe piața românească de carte, am scris cu relativă întîrziere despre doi-trei autori de calibru. Primul este Radu Aldulescu, pe care l-am „recuperat"

critic, roman cu roman, în ultimii trei ani. Al doilea exemplu este Radu Ţuculescu, din care nu citisem nimic pînă la *Stalin, cu sapa înainte!*, romanul apărut anul trecut. De la prima pagină se vedea profesionistul. O să-mi dau şi cu el restanţele criticii.

Gabriel DIMISIANU Am supraestimat uneori scriitori şi cărţi, le-am acordat note poate prea mari, fie pentru mesajul lor curajos, antitotalitar, cum îmi apărea în context, fie, în tinereţe, împins de afinităţile generaţioniste. Note prea mici, pe nedrept, nu cred să fi dat, deşi nu-i exclus. O cronică rezervată, îmi amintesc, am scris despre romanul lui Radu Petrescu *Matei Iliescu,* contrariindu-l pe M.R. Paraschivescu, susţinătorul său entuziast şi de mare prestigiu. Ca viziune literară, cartea lui Radu Petrescu, deşi bine construită, mi se păruse „veche", prea mult îndatorată modelelor interbelice. Să mă fi înşelat? Pe Mircea Ciobanu, ca poet, pot spune că l-am descoperit, citindu-i în manuscris placheta cu care va debuta: *Imnuri pentru nesomnul cuvintelor*. Figura la editură în lotul „manuscriselor X". I-am făcut referat favorabil publicării şi a apărut în colecţia pentru debut „Luceafărul". Nu i-am acordat însă atenţie prozatorului Mircea Ciobanu, manifestat mai tîrziu. Ar fi trebuit să o fac. *Istoriile* sale în cinci volume constituie una din marile cărţi ale literaturii noastre postbelice. Nu am scris despre ea la timpul cuvenit. Mă consolez cu ideea că oricărui critic i se întîmplă să se înşele, fie supraestimînd, fie subestimînd. Nu trebuie să o facă totuşi prea des. Înşelarea prea deasă îl scoate din joc, îi surpă autoritatea de bine, de rău cîştigată.

Alex GOLDIŞ În ciuda unui aforism românesc de autoritate conform căruia canonul nu se discută, ci se face, există destule judecăţi discutabile în cariera oricărui critic, pe care el însuşi le resimte ca atare. Dac-ar fi să-mi schiţez autocritica, aş spune că am două tipuri de regrete: vizavi de cărţile despre care n-am scris şi vizavi de cărţile pe care le-am subestimat. Din prima categorie face parte *Iluziile literaturii române* a lui Negrici, volum care proclamă cel mai convingător, într-un amestec de confesiune *noir* şi analiză hiperlucidă, despărţirea de artificiala civilizaţie a cărţii întreţinută de totalitarism – de care continuăm să ne agăţăm redemptiv şi astăzi. Cu toată receptarea ei amestecată în cei aproape doi ani de la apariţie, cartea lui Negrici va continua să cîştige în prestigiu. Dacă subestimarea neexprimată mai poate fi însă reparată prin cronici şi menţiuni tardive, mai complicat e cu cea manifestată deja. Aşa încît profit de această anchetă pentru a-mi repara verdictul negativ asupra volumului de debut al lui Ciprian Şiulea – *Retori, simulacre, impostori*. Ceea ce etichetam acum şase ani drept o colecţie de eseuri lipsite de substrat, îmi apare azi cu certitudine o meditaţie profundă cu privire la posibilitatea spiritului critic într-o perioadă de proliferare a fantasmelor ideologice de tot soiul. În timp ce majoritatea cercetătorilor descompuneau după scheme şi reţete miturile totalitariste, Ciprian Şiulea merge pe contrasens, alcătuind o radiografie crudă a „contramiturilor" tranziţiei româneşti: apologia iraţională a interbelicului, naţionalismul discret din spatele proeuropenismului, protocronismul care alimentează iluziile postmodernismului românesc etc. Prin analize serioase şi prin opţiunea pentru un individualism constructiv şi onest, *Retori, simulacre şi impostori* ne atrage permanent atenţia asupra pericolului – trecut adesea neobservat după o traumă atît de puternică – contracarării ideologiei totalitariste cu ideologii civilizatoare aproape la fel de nocive.

Dan C. MIHĂILESCU Trag nădejde să nu mă bănuiţi de infatuare sau megalomanie, dacă o să vă spun că nu reţin nici un astfel de nume ori titlu. Am fost şi sînt un critic îngăduitor, simpatetic (şi simpatic, îmi place să cred) mult mai aproape, aşadar, de supraevaluări decît de minimalizare. Altceva regret: că nu am apucat să scriu niciodată de unele nume care au devenit cu vremea adevărate repere de istorie literară, de la Virgil Mazilescu, Mariana Marin şi Ion Mureşan, pînă la Cristian Popescu, Filip Florian şi Floriana Ilis. De ce? Ba fiindcă la vremea cu pricina nu aveam rubrică la gazetă, ba eram complet magnetizat de literatura vea-

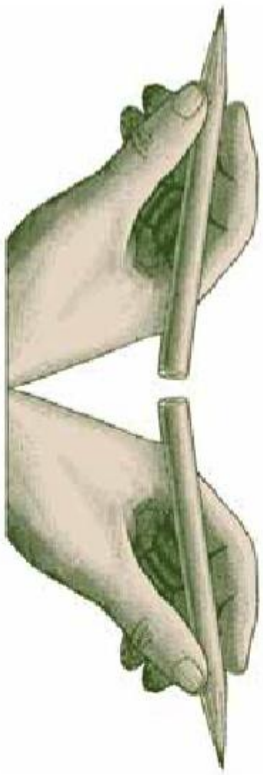

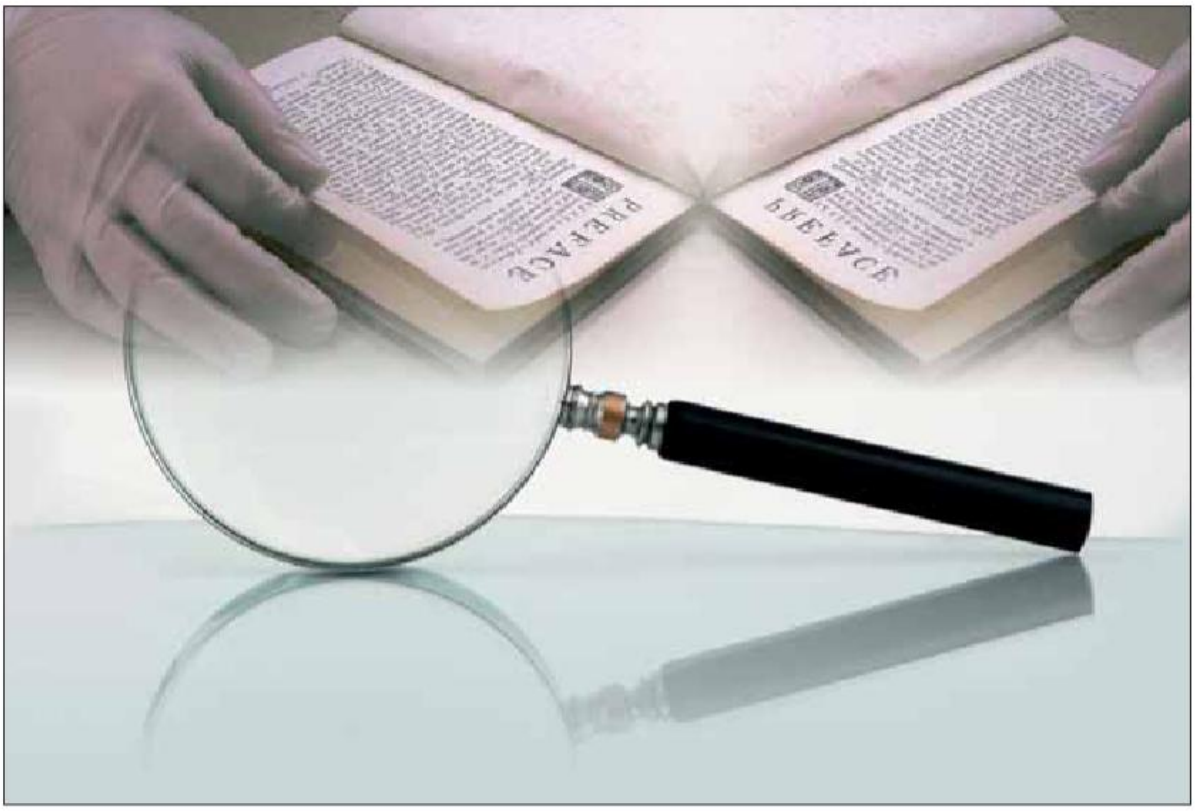

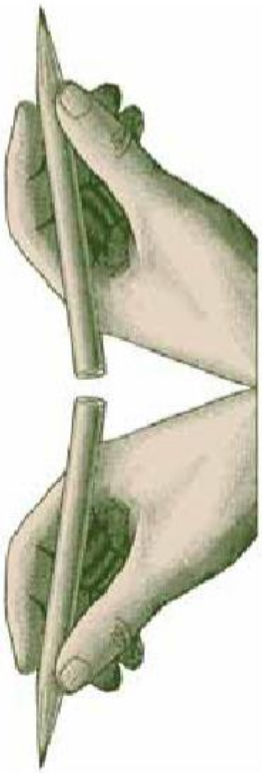

culului 19 sau de spațiul interbelic, ba eram agasat de corul encomiastic al confraților, ceea ce stîrnește instinctiv rezerve. Păcate la tinerețe, păcate la bătrînețe!

■ **Ioana PÂRVULESCU** N-am scris cronică literară decît trei ani, și-atunci mai ales la cărțile care-mi plăceau. Așa că îmi amintesc doar de un caz în care am fost nedreaptă – lucru pe care, firește, nu l-am conștietizat atunci, dar îl pot spune acum, cînd am altă perspectivă literară. A fost chiar cu un om al cărui scris îl admiram și de la care învățasem multe, și cu care împărțeam pasiunea pentru ironia tandră thomasmanniană. E vorba de domnul Radu Cosașu. Cînd am scris la una din cărțile lui, am formulat o obiecție legată, din cîte îmi amintesc, de „publicistică". Aveam, se vede, o ierarhie a genurilor și speciilor literare pe care o privesc astăzi cu totul altfel. Principalul e că dl Cosașu nu s-a supărat, deși a obiectat ceva, între patru ochi sau între două telefoane, o fi văzut multe la viața lui și, de altfel, nici n-avea de ce: simțea că e mai mult o stîngăcie decît o nedreptate. Poate au fost mai multe asemenea stîngăcii, dar, cum nu lucram la computer și nu-mi prea adunam textele, nu le mai știu. Poate am nedreptățit și indirect, pe unii, lăudînd prea tare cărțile altora? Aici e posibil ca lista să fie mult mai bogată. De scris, am scris cu bună-credință. Vorba lui Piaf: *„Non, rien de rien, non, je ne regrette rien!"*

■ **Costi ROGOZANU** Mărturisesc, l-am subestimat pe C.T. Popescu pentru că avea prea multă putere administrativă și simbolică în presa românească, iritant de multă. L-am subestimat pe CTP și pentru că, într-un articol din 2004, din *Observator cultural,* l-am supraestimat pe Traian Ungureanu – i-am recenzat pe amîndoi deodată. Am crezut că primul are ambiții de scriitor, dar rămîne un jurnalist în sensul cel mai populist al cuvîntului. Am crezut că al doilea e accidental un jurnalist și că are ambiții mai mari decît simple populisme. Acum cred că am greșit. Mi s-au schimbat personajele. C.T. Popescu a rămas cu putere simbolică, dar nu o mai face și pe patronul, și pe jurnalistul, și pe schimbătorul de istorie. Traian Ungureanu a re-

nunțat la materiale suculente despre sport și societate sau le-a rărit semnificativ și și-a mutat atenția asupra unor zone pentru mine complet neinteresante: o continuă autohipnoză stilistică, aia care îi face pe mulți să spună că nu contează ce scriu, ci cum scriu (chestie care-mi amintește de estetica pamfletarului și care mă cam lasă rece), și asupra encomioanelor pentru Traian Băsescu. Oricît de mult ar fi fost interesat politic, ar fi trebuit să existe o autocenzură care să-l oprească pe Ungureanu dintr-o aventură deja cinică. După ani de laude „necondiționate" aduse lui Băsescu, a fost ales europarlamentar, o sinecură în care pare să fi plonjat cu plăcere. C.T. Popescu a început să-mi placă în urmă cu un an – ultimul populism comis în stilul său, cu ghioaga prin ulcele, a fost într-un articol despre moartea handbalistului Cozma în Ungaria, în care descria diferențe fizice dintre victimă și „țiganii criminali". Am trecut peste astea pentru simplul fapt că, de cînd e (sau pare) mai relaxat în legătură cu propriul său statut, a început să facă ceva important: să experimenteze, să scrie mai mult despre sport și filme (nu sînt mai niciodată de acord, dar e un tip care riscă opinii de „Moromete" într-o lume a cinefililor de un snobism uneori insuportabil). Își interpretează propriul trecut – CTP ar putea deveni în sfîrșit un personaj interesant pentru că a trecut de stresul audienței. Deocamdată strîng mai multe dovezi. Scriam în 2004 despre cele două populare abrevieri, TRU și CTP, cam așa: „Două perspective complet diferite. Una a jucătorului solitar și cealaltă a unui țipăt isteric de la peluză". Judecata rămîne valabilă, doar că cei doi au schimbat rolurile.

Bogdan-Alexandru STĂNESCU Simplu, mai ales că îmi stă pe suflet: Sorin Stoica, cel din *O limbă comună*. Nu-mi amintesc dacă pe vremea aia mă certam neapărat cu Sorin Stoica sau dacă ținta mea era avalanșa criticilor care cotaseră favorabil cartea. După care, a murit autorul, eu m-am lăsat de critica de întîmpinare, am recitit cartea, mi-am dat seama că am fost dobitoc și era cam tîrziu pentru asta. Mă rog, decît niciodată... Din cîte îmi amintesc, îi reproșam tocmai faptul că personajele sale nu folosesc limba comună, și că fina mea ureche de mare critic în devenire (cam așa mă consideram în urmă cu șase ani) a prins scîrțîitul artificial din spatele naturalului prost mimat. Bineînțeles că cel care scîrțîia eram tocmai eu și viața a demonstrat treaba asta. Din fericire, cronica publicată în *Adevărul literar și artistic* (seria necontaminată de petrodolari) nu se mai găsește. Nici eu n-am păstrat-o. Știu însă, și nici n-am să uit vreodată, că declicul, epifania a avut loc după ce am citit *Jurnalul*: un melanj în care cineva aruncase un sentiment insuportabil de jenă, senzația aceea că semeni cu coiotul deasupra căruia tocmai a apărut o bulă în care scrie Jack-Ass și, poate cel mai rău, conștiința faptului că nu mai ai de la cine-ți cere scuze. Că ai înfăptuit un lucru ireparabil.

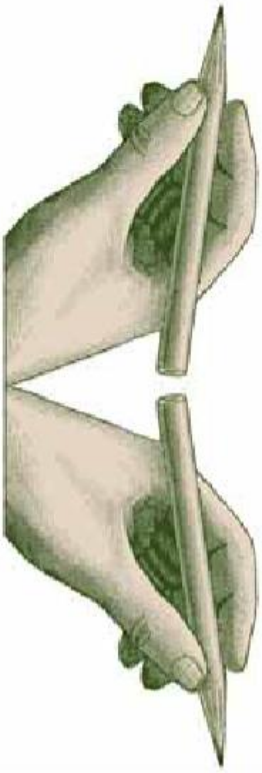

Cornel UNGUREANU Cronicar la o revistă din provincie, fără ecou notabil, cel puțin între 1970 și 1989, am fost legat de o strategie în care „evaluările" și „subevaluarile" rămî-

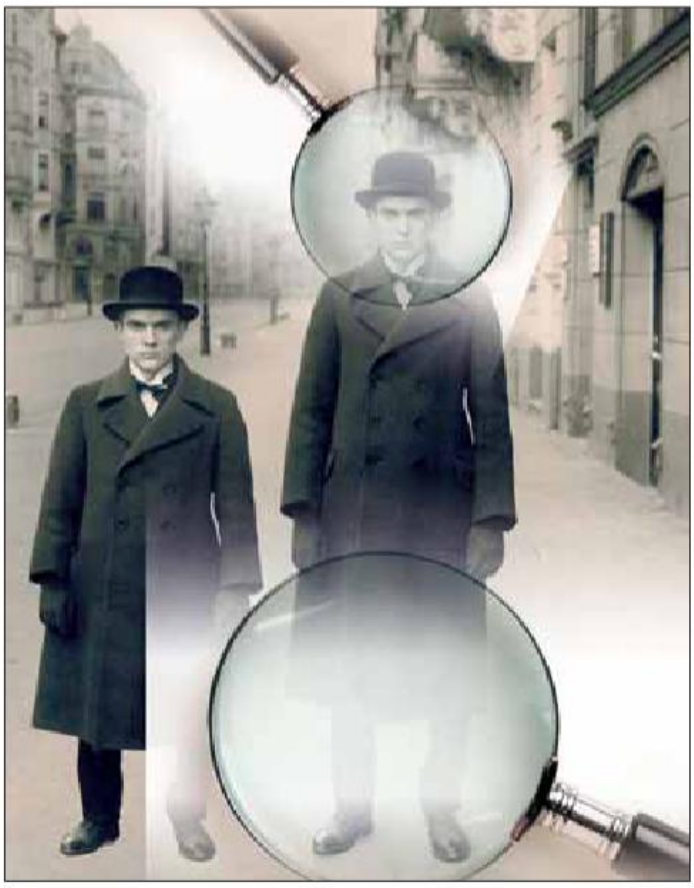

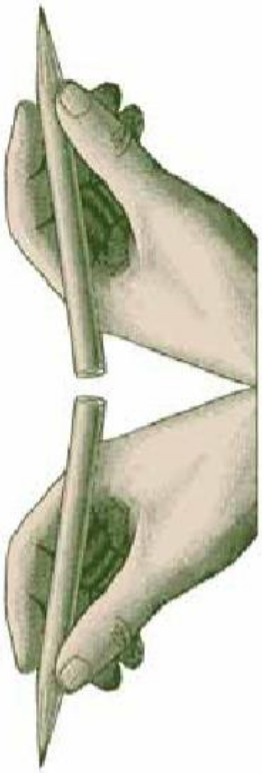

neau pentru cărțile de mai tîrziu – pentru proiectatele sinteze. Cum din diferite motive nu am putut publica în 1993 *Proza românească de azi, vol. II*, cum am trecut la *Istorii secrete* și *Geografii literare,* n-am putut să scriu cum se cuvine despre Radu Petrescu, Petru Creția, Mircea Ciobanu, Alice Botez, Nichita Stănescu. Dacă voi mai avea timp, voi reveni prin micromonografii asupra acestor scriitori fundamentali.

Mihaela URSA Sînt înclinată mai degrabă să supraevaluez în textele mele de întîmpinare, decît să subevaluez. Nu sînt un cititor naiv, dar prefer să nu scriu deloc despre cărțile care nu îmi spun mare lucru și, în plus, nu cred în valoarea motivării negative: în fața unui text, pornesc de la premisa că nu trebuie distrus și că lectura lui atentă este mai importantă decît desființarea critică de principiu. Chiar și așa, mi-am atras suficiente reproșuri din partea unor autori despre care scrisesem, din punctul meu de vedere, „de bine", dacă nu tocmai laudativ. Am constatat astfel că mai ales poeții au orgoliul de a susține că lectorii lor cei mai nimeriți sînt ei înșiși (sau alți poeți), dar și doi critici mi-au explicat cum ar fi trebuit, de fapt, să-i citesc. Mă întreb ce critic va recunoaște că a subevaluat și în raport cu ce anume. În raport cu o a doua lectură a criticului însuși? Nu mi s-a întîmplat ca, recitind o carte românească pe care nu o considerasem grozavă să mă răzgîndesc la a doua lectură: nu mi-a plăcut foarte mult *Coborîrea de pe cruce*, a Florinei Ilis, și m-am străduit să văd de ce a recenzat-o critica atît de laudativ, dar n-am reușit. În raport cu o recunoaștere critică mai amplă? Aici iarăși am rețineri: e suficient să citești cîteva cărți cu dosare de critică impresionante pentru a observa că se importă în evaluarea critică din simpatia criticilor față de amicul scriitor, față de poziția acestuia pe piața de carte sau față de autoritatea lui în politicile literare... Sau în raport cu o receptare publică și editorială? Cota pieței nu este direct proporțională, după cum știm, cu valoarea literară, deci nu insist. Totuși: regret că nu am publicat – din rațiuni independente de mine – cronica pe care mi-o inspirase excepționalul volum de poezie *Anul cîrtiței galbene* de Dan Coman. N-a fost nicidecum o subevaluare, dar o consider un rateu critic notabil: ar fi trebuit să insist atunci pentru publicare, ulterior n-a mai avut importanță. Aștept cu nerăbdare dezvăluirile criticilor!

anchetă realizată de Marius Chivu

meridiane literare

Trei volume ce concentrează ideile unui mare gânditor.

„Nu pot să scriu dacă nu mă descriu"

Octavian Paler

Autoportret într-o oglindă spartă

Explicația pentru nevoia mea de confesiune e simplă. Fiind un introvertit, nu am cum să scap de „eu".

29 lei

Scrisori imaginare

Nici dragostea, nici singurătatea nu le-am descoperit cu ajutorul cărților. Cu ajutorul lor am încercat să le înțeleg.

25 lei

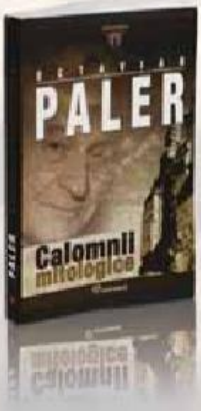

Calomnii mitologice

Tentația noastră de a bagateliza orice prin bâzâcălie, prin zeflemea, nu e singura care ni-l face străin pe Don Quijote, împiedicându-ne să ajungem la ce este dincolo de partea amuzantă a aventurilor lui.

40 lei

În librăriile din toată țara!
www.historia.ro

HISTORIA

Adevărul holding

DOCUMENTE

Urme pe cioburi de hîrtie

Ioana Em. Petrescu

O provocare aparte în studiul corespondenței intime a Ioanei Em. Petrescu, din Fondul de Colecții Speciale „Petrescu-Popovici" al Bibliotecii Județene Cluj, a constituit-o găsirea unei scrisori rupte, aproape *denereconstituit*, pe care Marius Chivu a restaurat-o de curînd. Reconstituită, scrisoarea a dobîndit nu numai întregimea unei foi de hîrtie, nu doar lizibilitate, ci și aspectul simbolic al unei *pagini cu răni* de nevindecat. Scrisoarea aceasta, ca multe altele din corpus-ul foarte bogat pe care îl studiez, devine pentru Ioana Em. Petrescu un spațiu care îi îngrădește, imortalizează și trădează, totodată, trăirile intense pe care ea ar fi dorit să le ascundă. Dovada: scrisoarea aceasta e ruptă, dar păstrată cu grijă într-un plic separat, paradox incitant pentru cercetător și „semnalizare" a unei încărcături tensionale speciale.

Nedatată, ea poate fi, totuși, plasată în timp, undeva în iulie 1962 (cînd Ioana Popovici, studentă, corespondează cu iubitul ei, Liviu Petrescu, concentrat în armată, la Beiuș), întrucît corpus-ul mai păstrează și o variantă finalizată (și expediată) a ei, cu numeroase modificări. Scrisorile au în comun grafia oscilantă, inegală, petele și ștersăturile albastre, murdare, ale unui pix de proastă calitate. Ele fac referire la perioada spitalizării Ioanei Popovici (care va deveni Ioana Petrescu abia în 1964, prin căsătoria cu Liviu) înaintea unei operații de apendicită, banală, dar de la care, dintr-o greșeală a chirurgului, care i-a secționat artera piciorului, Ioana Petrescu va rămîne cu probleme de circulație sangvină ce vor agrava boala care o va ucide în 1990. Cititorul de azi știe ceea ce tînăra epistolieră nu avea cum să bănuiască: operația de care îi era, atunci, frică îi va schimba radical viața și îi va hotărî moartea.

Cioburile scrisorii evocă o Ioana Em. Petrescu altfel decît o știm din studiile dedicate lui Eminescu, Barbu, Budai-Deleanu etc. Aici, istoricul și criticul literar cedează locul subiectivității calde, care își transformă destinatarul într-un complice: „mi-e foarte greu să-ți scriu. Șterg mereu". Scrisoarea vorbește foarte limpede despre statutul privilegiat pe care *alter*-ul intim îl are în ochii celei care scrie: „ar trebui să găsesc pentru tine altceva, cu totul altceva" sau „tocmai ție".

Cititorul va remarca ruptura de ritm din interiorul scrisorii: trecerea de la lamento-ul și angoasa bolii la descrierea afectivă, optimistă, jucăușă, ironică a „ghemotocului de puf" primit cadou: „Un pui monden. Se simte bine numai în societate. Singur protestează. Dacă-l pun pe ziar, prefer *New [York] Times*-ul, pe care-l ciugulește cu nădejde…" Tot ceea ce fusese mai devreme vulnerabilitate a ființei supusă depărtării, fricii și bolii se transformă în spirit ocrotitor, calm, senin, pentru o clipă fericit. Ciudat este însă faptul că în scrisoarea pe care am identificat-o ca aparținînd aceleiași perioade și care ar reprezenta varianta expediată a scrisorii de față, nu se mai păstrează nimic din acest paragraf-„oază"; acolo tonul recade în notele grave ale tristeții, ale superstiției și ale temerii permanente. De altfel, corpus-ul întreg este marcat, din loc în loc, de blancuri, de nerăspunsuri, de tăceri. E ca și cînd hîrtia s-ar închide în sine, răpind în cuta ei tresărirea unui gînd ce nu se poate rosti.

■

Mirela Tomoloagă

Mirela Tomoloagă
este doctorand la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Dragul meu drag,

Nu vreau să mi te închipui așa cum îmi scrii. Mă doare că te știu departe, că mă știu pe mine departe și incapabilă să-mpart cu tine oboseala. Aș vrea. Nu, dragul meu, o lună și jumătate nu trece prea greu![1] Ai să vezi și tu. Și pe urmă am să-ți spun tot ce-aș vrea acum"[2].

Să-ți spun un secret… mi-e f. greu să-ți scriu. Șterg mereu. Am impresia că nici unul din fleacurile care mă fură n-are importanță și că ar trebui să găsesc pt. tine altceva, cu totul altceva. Și dac-ai ști ce ușor[3] îți scriam mai demult – scrisori, natural, imposibil de expediat – de obicei în momentele de supremă furie, cu un vocabular nu tocmai controlat, epistole nimicitoare, cu invective pitorești, etc. etc. Mare păcat că nu le păstrez. Crede-mă pe cuvînt erau delicioase în genul lor.

Am ascultat zilele trecute la radio *Sonata clarului de lună*. Am citit din cărțile pe care mi le-ai adus, am meditat.

Sînt tare, tare obosită. Ar trebui să-mi fie rușine să mă plîng și tocmai ție, dar[4]… atunci cui să-i spun. Și mi-e frică, îngrozitor de frică. Voi fi operată probabil în 12 sau 13[5], cînd se-ntoarce la Cluj prof. Nana.

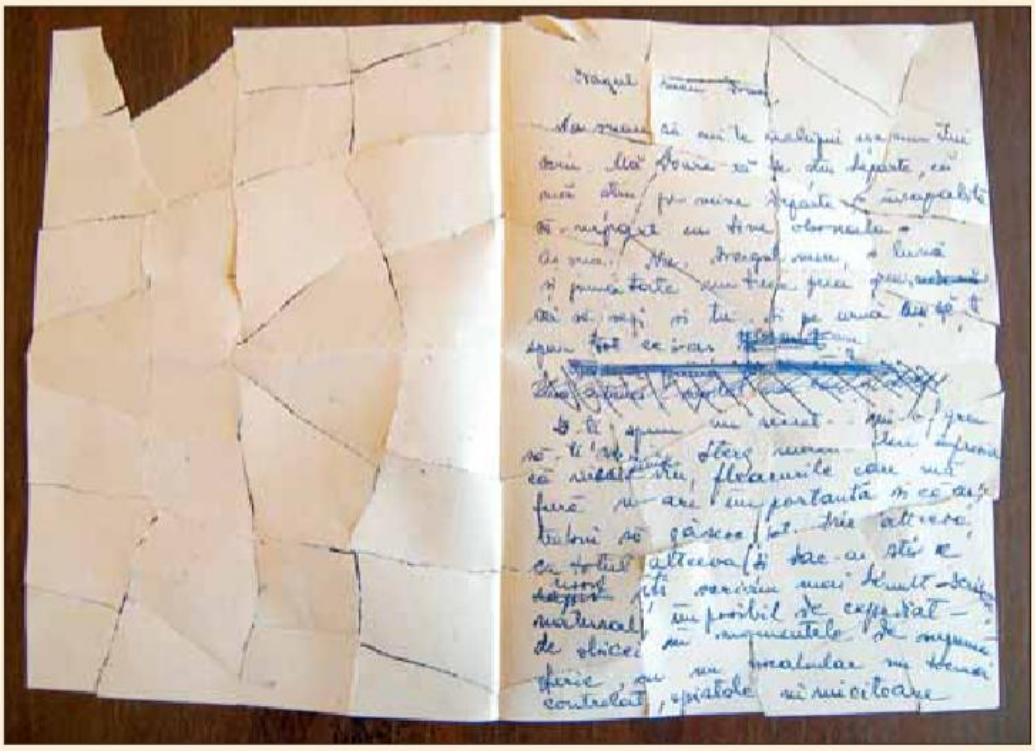

© Marius Chivu *(față)*

[1] Ștersătură: „crede-mă".
[2] Corectură: „as fi vrut"; urmează două rînduri de ștersături, din care nu se înțelege decît că ea îl numește „copilul meu bun și drag".
[3] Inițial era scris „rapid", peste care a tăiat.
[4] Urmează o ștersătură de aproape un rînd, din care se deslușește doar: „Cred că am și fierul..."
[5] Această afirmație fusese precedată de „asta pentru că-s superstițioasă", peste care a tăiat cu pixul.

Mă urmărește gîndul și-n somn. Niciodată n-am crezut că mi-ar putea fi chiar așa de frică pentru un fleac. Dar știi cît sînt de superstițioasă și… mi-i frică și pace. Mi-e frică mai ales de frica mea.

Sînt o caraghioasă, nu-i așa? Am primit ceva gingaș de tot: un pui căruia îi zic ciripel[6]. E minunat să vezi frumusețe de viață într-un asemenea ghemotoc de puf. Și piuie… are o voce grozavă. Un pui monden. Se simte bine numai în societate. Singur protestează. Dacă-l pun pe ziar, preferă *New Times*-ul, pe care-l ciugulește cu nădejde. Dar locurile favorite sînt pe umăr la mine, la încheietura cotului sau în buzunarul halatului lui frate-meu.

Pe cînd te-ntorci tu are să fie mare și n-o mai avea nici un haz. Dar acum e o bijuterie vie și caldă, irezistibilă, care ți se ghemuiește în palmă c-un aer de beatitudine[7]. Și mă mai face să uit de frică.

Spune-mi că-s proastă și caraghioasă. Spune-mi că n-am de ce să mă tem. Spune-mi ceva ca să-mi treacă[8]. Îmi face bine fiecare vorbă a ta. Spune-mi orice, dar mai ales despre tine,

Ioana

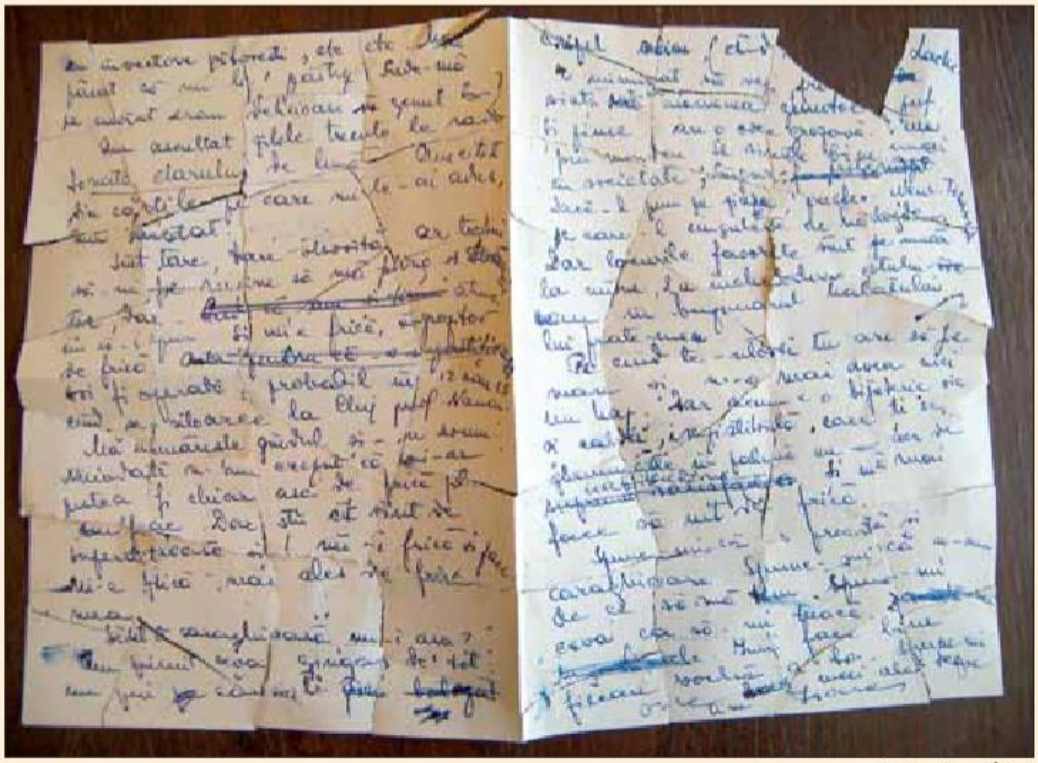

(verso)

© Marius Chivu

[6] Lipsește o bucată din scrisoare și următoarele două propoziții nu se înțeleg, fiind fîntîni de cuvine, din care se distinge doar „alias (cînd… Lache)".

[7] Inițial era scris „supremă satisfacție", peste care a tăiat.

[8] Urmează o ștersătură descifrabilă: „Descîntă-mi tu, Liviule".

TEHNODROM

Constantin Vică

Evul Mediu digital

Nu voi urma argumentația conservatoare care susține că evul digital în care trăim este o lume a neobarbarilor, un ev al hoardelor și triburilor electronice care ocupă – încet, dar sigur – lumea civilizată. Problema pe care o observ este cea a fragilității și precarității suportului informațional digital. Din ce în ce mai multe studii semnalează riscul la care se expune o cultură în momentul în care informația se dematerializează complet și, vorba manifestului, reușește să fie liberă. Ultimii 20 de ani, priviți retrospectiv, adăpostesc cel mai amplu fenomen de migrație informațională: suportul analog în care au fost „încastrate" artefactele informaționale a fost părăsit pentru unul în care duplicarea informației are costuri zero. Această migrație a adus eliberarea informației și capacitatea de a o codifica pentru mașini universale de calcul (cum sînt calculatoarele sau telefoanele mobile), dar riscurile au început să fie discutate abia după ce migrația a avut loc. Lăsînd la o parte dezbaterea despre cum această migrație duce la implozia sistemului bazat pe copyright (dreptul de a produce exemplare) și tensiunea care rezultă din această implozie, întrebarea care se pune sună astfel: vor supraviețui semnele noastre digitale (e-mail-uri, fotografii digitale, filme, înregistrări) pentru generațiile viitoare sau vor avea soarta deja clasică a *floppy-disk*-ului (discheta)? În nici douăzeci de ani, discheta, un mediu magnetic și flexibil de stocare, a cunoscut succesul și decăderea. Nici CD-ul și nici DVD-ul nu au o soartă mai bună. Schimbările în mediile de stocare, în ultimii 20 de ani, au fost atît de rapide încît nu putem apela la alte evenimente din istoria mediilor, pentru a înțelege ce fenomen trăim.

În numărul din martie-aprilie 2010 al revistei *American Scientist,* Kurt D. Bollacker, *computer scientist,* pune problema riscului digital în raport cu mediile clasice, analogice, de stocare. Există două situații, susține cel care a fost directorul tehnic al *Internet Archive* (un site specializat în conservarea resurselor online): în prima, suportul perisabil nu mai permite recuperarea datelor (fizic este imposibil); în a doua, suportul permite recuperarea, dar nu mai avem tehnologiile de decodificare a datelor, astfel încît informația nu mai poate fi procesată de calculator și înțeleasă de agentul uman. Ambele situații sînt frecvente. Bollacker dă diferite exemple pentru fiecare: o dischetă încă magnetizată care poate fi citită, dar programul în care au fost scrise datele nu mai există; sau casetele cu imagini ale Lunii realizate de NASA în anii '60, pentru care nu mai existau modalități de citire. Cercetătorul american face și o istorie comparativă a mediilor de stocare, relevantă pentru schimbarea fundamentală pe care o trăim în migrația digitală. Prima scriere, cea în table de piatră (mediul favorit al lui Moise), a fost realizată acum aproximativ 8000 de ani î.e.n., iar perioada de garanție a mediului depășea 4000 de ani. Hîrtia rezistă peste 2000 de ani, pictura în ulei – cîteva sute, fotografia – aproape o sută de ani, înregistrarea pe vinilin – aproape 120 de ani (pînă acum suportul a fost analogic). Caseta magnetică rezistă cîteva decenii, discul magentic – aproape 20 de ani, discul optic la fel. Informația cuprinsă în tablele lui Moise ocupă extrem de puțin spațiu pe un disc optic. Dar acesta din urmă are o durată de viață de 200 de ori mai scurtă.

Trăim paradoxul eliberării informației. Cu cît este mai liberă cu atît scad șansele de a fi transmisă mai departe în aceeași formă. De aceea provocarea secolului nostru nu este cîtă informație producem, ci cum să producem mecanisme care să o conserve în timp și să o poată decodifica ușor, indiferent de formatul ales. Cu alte cuvinte, cum vom dezvolta tehnologiile memoriei. ■

MERIDIANE

Petre Răileanu

Două evenimente pariziene

Benjamin Fondane

Fundoianu-Fondane. Poetul între Ulise și Sisif

La 65 de ani de la moarte, survenită în octombrie 1944 în lagărul de la Auschwitz, Mémorial de la Shoah din Paris a consacrat, timp de patru luni, o excepțională expoziție lui „B. Fondane: Roumanie-Paris-Auschwitz, 1898-1944". Autorul unei opere polimorfe, Fundoianu-Fondane are exegeți pasionați, dar nu și-a găsit editorul.

Există în expoziția de la Paris cîteva pagini manuscrise ale tînărului Fundoianu, un fragment dintr-o „teză la limba franceză", cum notează conștiincios, în partea de sus a primei pagini, cel care se cheamă încă B. Wechsler. Subiectul este Bossuet (Jaques-Bénigne), marele orator din secolul al XVII-lea care a lăsat, dincolo de inaccesibile – pentru noi – subtilități teologale, cîteva sinteze enciclopedice *ad usum Delphini* (în sensul cel mai propriu, căci erau adresate chiar celui numit în tradiția franceză Dauphin – fiului Regelui, în cazul de față viitorul Ludovic al XIV-lea). Dar Bossuet este celebru mai ales pentru predicile sale, *Sermons,* și pentru discursurile funebre, *Oraisons funèbres,* în număr de douăsprezece, improvizații orale intrate, în ciuda coloraturii teologale, în marea tradiție a discursului francez situat între filozofie și morală, capodopere de elocvență studiate ca model de mai multe generații. Sîntem în 1912-1914, elevul B. Wechsler nu are decît între 14 și 16 ani, dar, cu un scris perfect format, lejer, rapid și artist, se exprimă direct în franceză despre acest autor dificil cu o dezinvoltură uimitoare, sesizînd cu o perspicacitate puțin comună partea de artificiu din textul studiat, desemnată sub formula *raffineries de philosophe.* Subtilitatea – avea să constate mai tîrziu, cu justețe, Cioran – era „viciul" major al lui Fondane, dar ea nu e necesară și cu atît mai puțin obligatorie într-o teză, fie ea și de franceză: profesorul subliniază cu roșu cuvîntul *raffinneries* și, contrariat de libertatea de ton a elevului său, îi dă nota 3 după ce notează, și el cu o caligrafie impecabilă și cu cerneala roșie a anatemei indelebile: *„Divagations d'un bout à l'autre"* („Divagații de la un capăt la altul"). Elevul B. Wechsler nu scrie deloc o compunere școlărească, el este – cum vor fi mai tîrziu Fundoianu și apoi Fondane – grăbit să ajungă la esențial.

Surprinzător de precoce se arată tînărul Fundoianu nu numai în excesul de subtilitate al intuiţiilor sale, dar şi în fixarea şi definirea a ceea ce are toate particularităţile unei vocaţii: de la primele manifestări publicistice el îşi atribuie misiunea de mesager al culturii europene. Volumul din 1921, *Imagini şi cărţi din Franţa,* este în întregime scris din această perspectivă, şi – notează tînărul de 23 de ani – atitudinea era „inconştientă", dar nu mai puţin justă, determinată de un fel de adevăr suprapersonal care găsise cea mai potrivită modalitate de a se manifesta. Într-un articol publicat în *Sburătorul literar* din noiembrie 1922, Fundoianu revine cu o confesiune impregnată de umor şi autoironie, explicînd că prima sa tentaţie de a face critică literară a fost repede înăbuşită şi destinată sertarului, din „necesitatea naţională" de a se consacra înainte de orice misiunii de „importator de cultură europeană". Este, în această ipostază asumată, şi afirmarea indirectă a limitelor unei literaturi care s-a complăcut prea mult în situaţia de „colonie" a celei franceze. Plecarea în Franţa va fi consecinţa logică a acestei provocări adresate în primul rînd lui însuşi, cu tot cortegiul de drame, rupturi, umilinţe ce însoţesc exilul fie el şi voluntar, contînd cît o moarte, dar şi cu entuziasmanta promisiune a renaşterii în orizontul unei libertăţi alese. Nici reproş, nici frustrare, nici resentiment în gestul lui Fundoianu, nici fugă din faţa persecuţiilor (antisemitismul se va instala progresiv în România un deceniu mai tîrziu), ci aspiraţie legitimă către alte orizonturi.

La Paris, fidel misiunii sale, se instalează în postura de „exportator de cultură europeană" şi trimite publicaţiilor din România substanţiale articole conţinînd cronici, analize, reflecţii, eseuri consacrate poeziei, teatrului, filmului, dezbaterilor în jurul artei moderne şi tendinţelor din cercurile avangardei europene din capitala Franţei.

Expoziţia de la Paris, datorată abnegaţiei exemplare a cercetătorilor şi pasionaţilor de opera lui Fundoianu-Fondane – grupaţi în jurul societăţii de studii ce poartă numele poetului, prezidată de Eric Freedman – şi constituită în mare parte din piesele aflate în arhivele lui Michel Carassou, punctată, pe timpul celor patru luni, de conferinţe, mese rotunde şi recitaluri, este fără îndoială cel mai important eveniment consacrat vreodată acestui creator care a suscitat interesul şi entuziasmul unor exegeţi remarcabili – printre care trebuie menţionat Olivier Salazar-Ferrer –, dar care nu şi-a găsit încă editorii care să continue opera de pionierat începută de Michel Carassou în Franţa, de Monique Jutrin în Israel şi de Mircea Martin în România.

Benjamin Fondane

Un singur regret îmi trezeşte expoziţia de la Paris: absenţa unui manuscris aflat la Biblioteca „Jacques Doucet". El conţine poemul *Ulhyse,* versiunea rescrisă de Fondane în timpul războiului. La sfîrşit, poetul menţionează: *édition définitive.* După care, taie cuvîntul *définitive* şi scrie *sans fin. Édition sans fin,* încă una din surprinzătoarele intuiţii premonitorii ale poetului care scrisese fără urmă de emfază sau de vanitate, doar cu luciditate, că „exilul este prima posteritate". Ediţie fără sfîrşit, ca un oracol al neterminării, al nefinitudinii, ca fatalitate a exilatului care acumulează exilurile şi pentru care nu există port de sosire, doar escale înaintea unei noi plecări. Poetul ca Ulise şi Sisif în acelaşi timp.

Virgil Tănase despre Camus

La acest început de an 2010, Franţa îşi aminteşte de Camus. La 50 de ani de la moarte, autorul Omului revoltat *revine în actualitate şi poate că el este autorul ce convine începutului de secol şi de mileniu, care a crezut o vreme în profeţii grăbiţi să proclame sfîrşitul ideologiilor.*

Virgil Tănase

În felul său, Camus s-a plasat în afara lor, chiar dacă timp de doi ani, între 1935-1937, a fost la Alger membru al partidului comunist. Preferînd revolta în locul revoluţiei, preocupat să rămînă pe linia unui echilibru oricît de fragil între justiţie, adevăr, libertate şi convertind aceste abstracţiuni exigente la nivelul omului, Camus şi-a salvat opera, dar şi-a transformat existenţa socială într-un lung şir de suferinţe şi neînţelegeri. Exact contrariul ilustrului său con-

Albert Camus

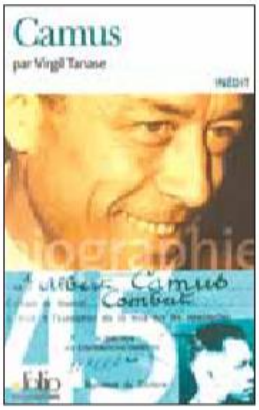

temporan Jean-Paul Sartre, care a dominat scena intelectuală pariziană de după război – uneori în forme inchizitoriale, ilustrînd exotismul trist al unei inteligenţe ieşite din comun şi al unui talent pe măsură, acţionînd conform principiului „cine nu e cu noi e împotriva noastră" – şi a cărui operă angajată a atins termenul de expirare.

În valul de editări şi reeditări, studii şi evocări consacrate lui Camus printre polemicile provocate de intenţia şefului statului de a muta rămăşiţele scriitorului la Panthéon – scriitorii sînt preferaţi de oamenii politici mai ales în ipostaza de glorii postume – merită semnalată între toate biografia publicată de editura Gallimard în colecţia „Folio" şi semnată Virgil Tănase. O incursiune în universul scriitorului şi, în acelaşi timp, un roman pasionant în care autorul se estompează pentru a lăsa tot locul personajului său: Albert Camus.

Ca om de teatru, Virgil Tănase scrie cu empatie şi competenţă despre această faţetă uneori neglijată a lui Camus, care, dincolo de a fi experimentat ca autor acest gen, a jucat el însuşi ca actor la Alger, a adaptat şi a pus în scenă texte de Dostoievski, Faulkner, Dino Buzzati şi Malraux, între alţii, a fost chiar foarte aproape de visul de a avea propriul teatru în momentul în care Malraux a devenit primul ministru al culturii din istoria Republicii franceze sub preşedinţia generalului De Gaulle. Teatrul era „falansterul" lui Camus, adesea un refugiu şi o consolare, agitaţia lumii rămînea afară, în incinta sacră echipa de actori – asemenea unei comunităţi de călugări muncitori „smulşi secolului" – pregătea misterul ce va fi celebrat într-o seară pentru prima dată.

Ca romancier, Virgil Tănase este deosebit de sensibil la drama scriitorului bîntuit de îndoieli şi care nu o dată e la un pas de decizia de a nu mai scrie, dar şi la aceea intimă a lui Albert Camus, francez născut în Algeria, avînd deci două patrii, dar trăind sentimentul unui dublu exil. Momentul maximei notorietăţi aduse prin decernarea Premiului Nobel pentru literatură la doar 44 de ani este şi acela al tuturor deceptiilor, al maximei izolări, toată drama fiind concentrată în aceste note scrise la cîteva zile după aflarea veştii: „Înspăimîntat de ce mi se întîmplă fără ca eu să fi cerut. Şi, peste toate, atacuri atît de joase că mi se strînge inima. Din nou dorinţa de a părăsi această ţară. Dar unde să mă duc?".

În sfîrşit, ar mai fi de spus că Virgil Tănase pune în joc un întreg arsenal de abilităţi şi o reţea de consideraţii subtile pentru a trata un subiect imposibil de ignorat, dar dificil cînd e vorba de un scriitor „panteonizabil", ai cărui copii – un frate şi o soră, gemeni – sînt în viaţă, atenţi şi sensibili, în mod legitim, la tot ce are atingere cu tatăl şi mama lor, Albert şi Francine: femeile din viaţa lui Camus. Şi ele au fost numeroase – celebre, precum actriţa Maria Casarès (o mare pasiune), sau nu, ca daneza Mi (întîlnită în 1957, cînd ea avea 22 de ani, iar el de două ori mai mult). Pentru acest bărbat frumos şi senzual, purtînd în el soarele Sudului şi germenii tuberculozei, femeile erau mai importante decît literatura. „Arta nu e totul." Singurul lucru care contează, spune el, este forţa extraordinară pe care o avem în noi, dorinţa şi bucuria de a trăi.

Camus moare în dimineaţa zilei de 4 ianuarie 1960, în automobilul care-l aducea la Paris, condus de prietenul său Michel Gallimard. Avea, ca şi Fondane, 46 de ani.

Am reluat *L'Étranger* şi am regăsit acele pasaje de pe plajă care m-au impresionat cînd eram student şi pe care le comentam sufocaţi de emoţie cu asistentul nostru de franceză. De fapt, lucrul cel mai frapant în acest roman este platitudinea scriiturii, aproape de zero-tensiune, ceea ce pentru un organism înseamnă colaps. Acest tip de scriitură poate suscita o intensă atribuire de sens sau indiferenţă. Camus a avut parte de amîndouă. Explorările mele continuă – îi scriam intempestiv şi distrat cu puţin timp în urmă prietenului meu Ioan Lascu, universitar, membru al Societăţii de sudii camusiene din Franţa. Înţelept, Lasconi se face că nu observă enormităţile mele şi-mi vorbeşte de proiectul unui colocviu în luna octombrie la Universitatea din Craiova, invitîndu-mă să particip cu o comunicare. O invitaţie discretă, dar, recunosc, eficientă la lectură. La încă o lectură.

BIBLIOTECA adevărul

Continuă să-ți completezi colecția cu cele mai bune titluri!

100 DE CĂRȚI pe care trebuie să le ai în bibliotecă

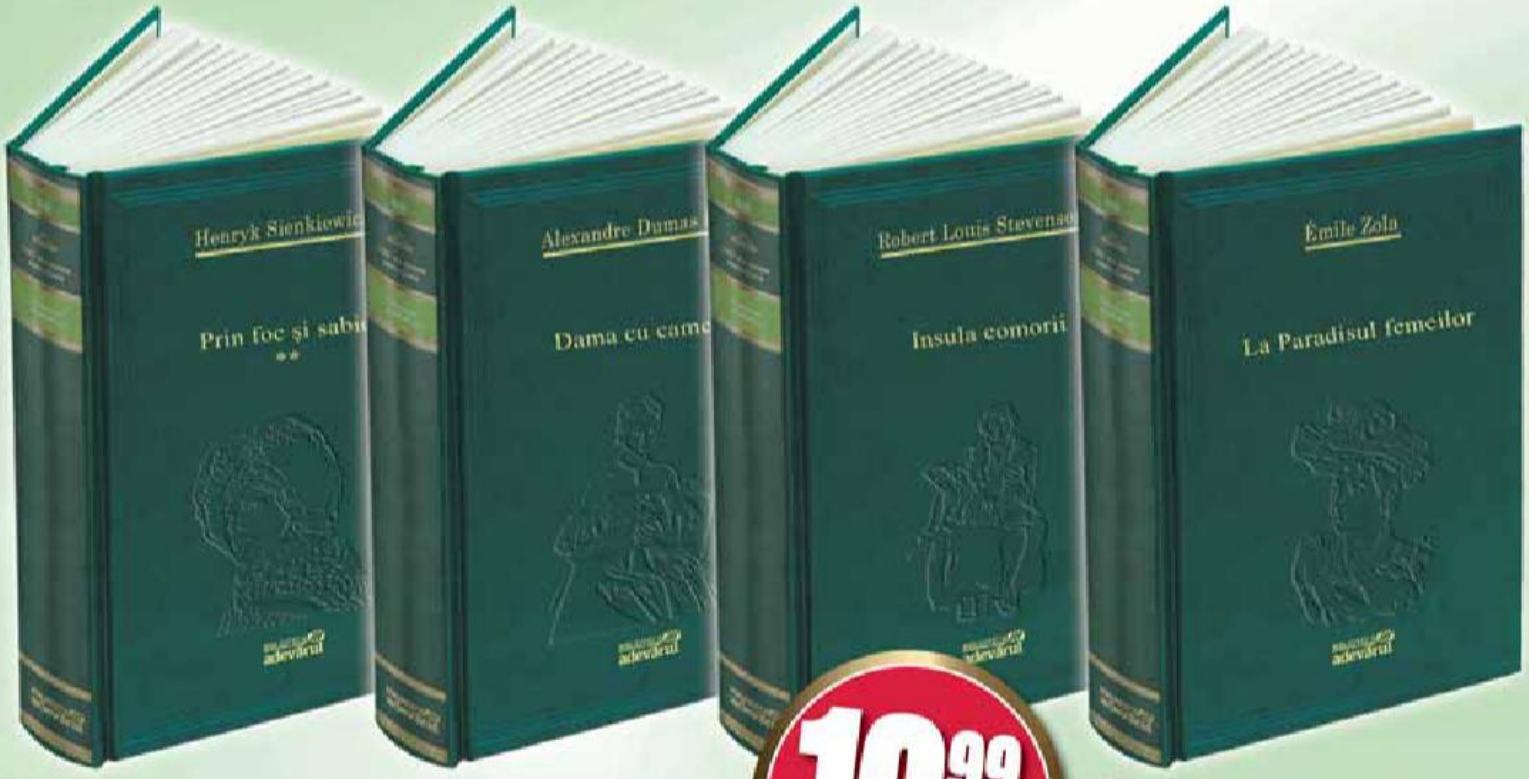

10,99 lei ziar + carte

„Prin foc și sabie“ *Henryk Sienkiewicz*
vol. 1 - joi, 25 februarie,
vol. 2 - joi, 4 martie

„Dama cu camelii“ *Alexandre Dumas-fiul*
Joi, 11 martie

„Insula comorii“ *Robert Louis Stevenson*
Joi, 18 martie

„La Paradisul femeilor“ *Émile Zola*
Joi, 25 martie

Proiect susținut de: TV 1000

Pentru abonamente sunați la **0318 200 200** număr cu tarif normal, 24 de ore din 24, 7 zile din 7

© Mediafax / Zoltan Lorincz

FRAGMENTE

Herta Müller

Leagănul respirației

traducere din limba germană și note de Alexandru Al. Șahighian

Durerile-fantomă ale unui ceas cu cuc

Pe neașteptate, într-o seară din vara celui de-al doilea an, ne-am pomenit că deasupra găleții de tablă cu apă de băut era agățat de perete un ceas cu cuc. A fost cu neputință să aflăm cum de apăruse dintr-odată aici. Așa încît el îi aparținea barăcii și cuiului de care spînzura, și nimănui altcuiva. Dar ceasul ăsta ne deranja pe toți laolaltă și pe fiecare în parte. În după-amiezile pustii, ticăitul lui trăgea cu urechea la cine vine, cine pleacă ori doarme-n patul lui. Sau poate că doar s-a întins în pat, cufundat în gîndurile sale, ori stă în așteptare, fiindcă-i e prea foame ca s-adoarmă și-i prea sleit ca să se scoale. Dar după așteptarea asta nu urma nimic în afară de ticăitul ce-l simțeai în omușor, dublat de ticăitul ceasului.

La ce ne trebuia aici un ceas cu cuc? N-aveam nevoie de ceas pentru a măsura timpul. N-aveam nimic ce măsura – dimineață de dimineață ne trezea imnul ce răsuna din difuzorul curții. Iar seara tot imnul ne trimitea la culcare. Ori de cîte ori aveau nevoie de noi, ne luau de unde tocmai ne găseam: din curte, de la cantină, din somn. Sirenele fabricii erau și ele un ceas, la fel și norul alb al turnului de răcire sau clinchetele bateriilor de cocsificare.

Pesemne că ceasul cu cuc fusese cărat aici de toboșarul Kowatsch Anton. Deși se jura că n-are nimic de-a face cu el, îi întorcea zilnic mecanismul. Dacă tot atîrnă aici, barem să meargă, spunea el.

Era un ceas cu cuc absolut normal, doar cucul nu era normal. Ieșea afară din cutie la trei sferturi de oră, anunțînd jumătatea de oră, iar la și-un sfert anunța ora plină. Cînd era ora fixă, ori uita de tot să cînte, ori cînta greșit, dublînd sau înjumătățind numărul de ore. Kowatsch Anton susținea însă că, raportat la timpul din alte regiuni ale lumii, cucul anunța totdeauna ora exactă. Kowatsch Anton era îndrăgostit pînă peste urechi de întregul ceas – de cuc, de cele două greutăți apreciabile ale sale constînd în conuri de brad din fier, precum și de pendulul zglobiu. Dacă ar fi fost după el, l-ar fi lăsat toată noaptea să ne anunțe timpul din alte regiuni ale lumii. Noi ceilalți din baracă, însă, nu voiam nici să rămînem treji, nici să dormim în depărtatele regiuni ale cucului.

Kowatsch Anton era strungar la fabrică, iar în orchestra din lagăr era baterist și toboșar al habanerei *La Paloma* dansate plisat. Instrumentele și le meșterise singur la strungul din atelierul de lăcătușerie, căci îi plăcea să bricoleze. Vroia să potrivească cucul cel umblat prin lume după disciplina rusească de zi și de noapte. Prin îngustarea fantei vocale din mecanismul cucului intenționa să-l înzestreze pe acesta cu

Herta Müller, scriitoare germană originară din România; s-a născut la 17 august 1953 în satul Nițchidorf, într-o familie de șvabi. În perioada 1973-1976 studiază germanistica și limba și literatura română la Universitatea din Timișoara. Apropierea de Aktionsgruppe Banat o aduce în atenția Securității. Între 1977 și 1979 lucrează ca traducătoare la întreprinderea Tehnometal din Timișoara. Ulterior predă germana ca profesoară suplinitoare. În 1982 debutează cu volumul de povestiri *Niederungen (Tinuturile joase)*, în care cenzura intervenise considerabil, urmat, în 1984, de un altul, *Drückender Tango (Tangou apăsător)*. *Niederungen* apare, în același an, în forma sa inițială, în Germania, fapt care îi aduce Hertei Müller interdicția de a mai publica în România. Constant hărțuită de Securitate, a cărei colaboratoare refuză să fie, Herta Müller emigrează în Germania în 1987.

un glas nocturn scurt, înăbușit, situat cu o octavă mai jos, precum și cu un cîntat diurn mai lung, în registrul acut. Dar mai înainte ca Anton să prindă clenciul mașinăriei cucului, careva îi și smulsese ceasului păsăruica. Ușița cucului atîrna strîmb în țițîni. Iar cînd mecanismul ceasornicului punea acum cucul să cînte, ușița se mai crăpa, e-adevărat, de bine, de rău, dar din căsuță se ivea în loc de cuc o bucățică de cauciuc ca un soi de rîmă. Care vibra lăsînd să se audă un zornăit jalnic aducînd întrucîtva cu tușitul ori dresul glasului, ori sforăitul, pîrțîitul, suspinul cuiva în timpul somnului. Așa ne-a ocrotit rîma odihna de noapte.

Pe Kowatsch Anton rîma îl entuziasma la fel de tare ca și cucul. Nu era numai meșter într-ale bricolajului, ci și un om care suferea că n-avea în orchestra din lagăr un partener de swing jazz, ca odinioară în *big band*-ul lui de la Caransebeș. Seara, cînd imnul din difuzor ne mîna înapoi în baracă, Kowatsch Anton, manevrînd o sîrmă îndoită, programa rîma de cauciuc să scoată zornăitul nocturn. Și de fiecare dată mai întîrzia o vreme lîngă ceas, privindu-și chipul în găleata cu apă și așteptînd ca hipnotizat prima zornăitură. Cînd ușița se deschidea, el se cocoșa nițel, iar ochiul lui stîng, care era ceva mai mic decît dreptul, îi scăpăra cu o mare precizie. După o astfel de zornăitură a spus odată, mai mult către sine decît ca s-aud eu:

– Ehe, rîma asta a moștenit de la cuc niște dureri-fantomă pe cinste!

Mie ceasu-mi plăcea.

Ce nu-mi plăcea erau cucul nebun, și rîma, și pendulul zglobiu. În schimb îmi plăceau cele două conuri de brad. Erau din metal greu și inert, și cu toate astea recunoșteam în ele pădurile de brazi din munții de-acasă. Deasupra capului, sus, înghesuite unele într-altele – paltoanele din ace de brad negre-verzui. Dedesubtul lor, cît vezi cu ochii – drepte, severe, picioarele de lemn ale trunchiurilor care stau locului cînd tu stai locului, care merg cînd tu mergi și-o iau la goană cînd o iei la goană. Atît doar că altfel decît tine – ca o oștire. Iar cînd apoi simți cum, de frică, îți bate inima sub limbă, descoperi pe neașteptate sub picioarele tale blana lucioasă din ace de brad, acea liniște luminoasă cu conuri de brad risipite pe jos pretutindeni. Și te-apleci și culegi două, iar pe unul îl vîri în buzunarul pantalonului. Pe celălalt îl păstrezi însă în mînă, și dintr-odată nu mai ești singur. Te face să-ți vină mintea la loc, pricepînd că oștirea nu-i nimic altceva decît o pădure și că, deși te simțeai pierdut în ea, pînă la urmă totul nu-i decît o simplă plimbare.

Tata și-a dat multă osteneală cu mine, vrînd să mă-nvețe să fluier, și după ecoul fluieratului cuiva care s-a rătăcit în pădure să deslușesc în ce direcție se află acela. Și cum să-l găsesc răspunzîndu-i printr-un alt fluierat. Am priceput, desigur, foloasele fluieratului, dar nu și cum să-ți țuguiezi buzele expulzînd cu forță, într-un șuierat, aerul din gură. Greșeam trăgîndu-l, dimpotrivă, înlăuntru, astfel încît ce creștea-n volum era pieptul, dar nu și ascuțimea sunetului pe buze. N-am învățat niciodată să fluier. De cîte ori mi-a arătat cum trebuie făcut, nu mă gîndeam decît la ce vedeam – că buzele bărbaților strălucesc pe dinăuntru precum cristalele de cuarț trandafiriu. Tata-mi spunea că-n cele din urmă voi vedea cît e de folositor. Șuieratul, adică. Eu însă mă gîndeam la pielea de sticlă a buzelor.

De fapt, ceasul cu cuc îi aparținea Îngerului foamei. Că doar aici în lagăr nu despre timpul nostru era vorba, ci despre simpla întrebare: Cucule, cît am să mai trăiesc?

[...]

Infracțiunea cu pîinea

Fenia n-a purtat niciodată un veston de pufoaică, ci un halat de lucru alb și peste acesta jachetele ei croșetate din lînă – de fiecare dată o alta. Una era de un maroniu de nucă, o alta de culoarea violet murdară a sfeclei necojite, iarăși o alta galbenă ca lutul și mai avea una în picățele alb-cenușii. Toate aveau mînecile prea largi și erau prea strîmte la burtă. Nu știai niciodată care jachetă era pentru care zi, și nici de ce Fenia simțea propriu-zis nevoia să le-mbrace, ba pe deasupra și peste halat. N-aveau cum să-i țină cald – aveau prea multe găuri și prea puțină lînă. Lînă dinainte de război, deseori împletită și iar desfăcută, care încă se dovedea bună de cro-

șetat. Poate că era lîna tuturor jachetelor uzate ale unui clan numeros, ori a jachetelor moștenite de la toți morții acestui clan. Nimeni din noi nu știa nimic despre familia Feniei, și nici măcar dacă avusese o familie înainte sau după război. Pe nici unul din noi nu-l interesa Fenia personal. Dar fiecare i se supunea, fiindcă era cea care ne împărțea pîinea. Ea era pîinea și cuțitul cel de toate zilele, stăpîna din palma căreia ciuguleam cu toții.

Ochii noștri rămîneau pironiți pe ea ca și cum tocmai urma să inventeze pîinea dinadins pentru noi. Foamea noastră înregistra totul la Fenia cu o mare precizie. Sprîncenele ei ca două periuțe de dinți, fața cu bărbia enormă, buzele prea scurte, ca de cal, care nu reușeau să-i acopere pe deplin gingiile, mîinile cu unghii cenușii în care ținea cuțitul mare de bucătărie pentru a porționa pîinea cît mai exact cu putință, cîntarul de bucătărie cu cele două ciocuri ale sale. Dar mai ales ochii ei grei, lipsiți de viață ca bilele de lemn de la abacul pe care nu-l folosea aproape niciodată. Chiar față de tine însuți era nepermis să-ți mărturisești că Fenia era hidoasă la înfățișare. Ți-era pur și simplu teamă ca nu cumva să vadă ce gîndești.

De îndată ce ciocurile cîntarului se mișcau în sus și-n jos, le urmăream înfrigurat cu privirea. Și la fel ca ciocurile îmi zvîcnea și mie limba în gură, și strîngeam tare din dinți. Dar gura o lăsam întredeschisă pentru ca Fenia să-mi vadă dinții zîmbind. Ca nu cumva să ratezi favorurile Feniei, zîmbeai forțat de-mprejurări și din principiu, zîmbeai deopotrivă adevărat și fals, lipsit de apărare și perfid. Făceai totul ca să nu pui în joc dreptatea Feniei, ci dimpotrivă, s-o stimulezi, și pe cît posibil să-i sporești dreptatea asta barem cu cîteva grame.

Dar nu-ți folosea la nimic, căci Fenia tot prost dispusă rămînea. Și-avea un picior drept mult prea scurt. Atît de tare șontîcăia îndreptîndu-se spre polița cu pîinea, că ne ziceam că piciorul îi e de-a binelea damblagit. Piciorul Feniei era așa de scurt că părea că îi trage în jos pînă și colțurile gurii – pe cel din stînga permanent, iar pe cel din dreapta cînd și cînd. Și-ntotdeauna astfel ca și cum proasta dispoziție i se trăgea de la pîinea întunecată la culoare, și nu de la piciorul scurt. Din cauza zvîcniturilor gurii, mai ales partea dreaptă a feței ei avea un aer chinuit.

Și deoarece Fenia era cea care ne dădea tuturor pîinea, damblageala și chinul de pe fața ei dobîndeau în ochii noștri ceva fatidic precum mersul împleticit al Istoriei. Fenia avea într-însa ceva dintr-o sfînțenie comunistă. Era în mod cert o cadristă devotată a conducerii lagărului, o ofițereasă a pîinii – altminteri n-ar fi avansat niciodată la rangul de patroană a pîinii și complice a Îngerului foamei.

Stătea singură-singurică în cămara ei văruită în alb, cu cuțitul mare în mînă, îndărătul tejghelei, între cîntarul de bucătărie și abac. În capul ei avea liste întregi. Știa cît se poate de precis cine anume avea de primit rația de 600, cine pe aia de 800 sau de 1000 de grame.

Eram subjugat de hidoșenia Feniei. Cu timpul am început să văd în ea o frumusețe întoarsă pe dos, ceea ce se apropia de un sentiment de veneratie. Oroarea m-ar fi făcut dur, și asta însemna să riști cînd în fața ta aveai ciocurile cîntarului. Mă ploconeam găsindu-mă deseori eu însumi dezgustător – dar asta abia după ce terminasem de mîncat cu poftă pîinea ei și mă

Publică romane, între care *Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt* (*Omul e un mare fazan pe lume*, 1986), *Der Fuchs war damals schon der Jäger* (*Încă de pe atunci vulpea era vânătorul*, 1992), *Herztier* (*Animalul inimii*, 1994), *Atemschaukel* (2009); volume de eseuri, între care *Hunger und Seite* (*Foame și mătase*, 1995), *Der König verneigt sich und tötet* (*Regele se înclină și ucide*, 2003), precum și volume de poezie din colaje.
Este laureată a numeroase premii importante: Premiul Kleist (1994), Premiul european pentru literatură Aristeion (1995), Premiul IMPAC Dublin (1998), Premiul Franz Kafka (1999), Premiul pentru literatură al Fundației Konrad Adenauer (2005). Academia Suedeză îi atribuie în 2009 Premiul Nobel pentru literatură. Pînă în prezent, cărțile Herței Müller au fost traduse în peste douăzeci de limbi.

© Lucian Muntean

simţeam pe jumătate sătul pentru cîteva minute.

Azi cred că pîinea ce ne-o împărţea Fenia era din toate cele trei soiuri pe care le cunoscusem pînă atunci. Prima era obişnuita pîine amară ardelenească a Dumnezeului evanghelic, cîştigată dintotdeauna cu sudoarea frunţii. Cea de-a doua era pîinea integrală brună, coaptă din grînele aurii ale lui Hitler din Reich-ul german. Iar a treia era raţia de *hleb*[1] de pe cîntarul rusesc. Şi cred că Îngerul foamei avea cunoştinţă de această Trinitate întru pîine, şi că o specula.

Fabrica de pîine livra primul transport în zori de zi. Cînd veneam la cantină între orele şase şi şapte, Fenia şi terminase de cîntărit raţiile noastre. În faţa fiecăruia din noi mai punea o dată porţia pe cîntar şi-o cumpănea bine mai adăugînd o fărîmă ori mai tăind din ea un coltişor. Arăta apoi cu vîrful cuţitului spre cele două ciocuri şi-mi arunca, ţinîndu-şi pieziş bărbia cabalină, o uitătură de străin de parcă de patru sute de zile încoace, în fiecare dimineaţă, mă zărea pentru prima oară.

Chiar dinainte cu o jumătate de an – cînd se petrecuse infracţiunea cu pîinea –, încă de-atunci îmi trecuse prin minte c-am fi în stare să şi ucidem de foame, tocmai pentru că sfinţenia rece a Feniei se strecurase-n pîine.

Recîntărind cu precizie pîinea în faţa noastră, Fenia ne demonstra că este imparţială. Raţiile gata cîntărite şi acoperite cu cearşafuri albe erau aşezate pe poliţe. La fiecare raţie ea trăgea uşor de cearşaf, descoperind-o nitel şi acoperind-o apoi la loc, la fel cum procedau şi cerşetorii exersaţi într-ale comerţului ambulant cu bucata de cărbune. În cămara văruită în alb, îmbrăcată în halat de lucru alb şi cu cearşafurile acelea albe, Fenia celebra igiena pîinii ca formă de cultură a lagărului. De cultură universală. Muştele erau nevoite să se-aşeze pe cearşafuri în loc de pîine. La pîine n-ajungeau decît atunci cînd o ţineam în mînă. Iar dacă nu-şi luau zborul suficient de rapid de pe ea, mîncam laolaltă cu pîinea noastră şi foamea lor. Niciodată nu m-am gîndit la foamea muştelor, şi nici măcar la igiena regizată cu cearşafurile albe.

Imparţialitatea Feniei ajunsese ca un drog pentru mine, combinaţia asta de gură piezişă şi de precizie pe cîntar. Respingător la Fenia era această perfecţiune. Fenia nu era nici bună, nici rea: nu era cineva, o persoană, ci legea însăşi în jachete croşetate. Nu mi-ar fi dat prin minte s-o compar pe Fenia cu alte femei, fiindcă nici o altă femeie nu era atît de chinuit disciplinată şi absolut hidoasă ca ea. Fenia era aidoma pîinii rectangulare şi distribuite la raţie – pîine mult jinduită, teribil de umedă, lipicioasă şi scandalos de hrănitoare.

Raţia de pîine o primeam dimineaţa să ne-ajungă pentru toată ziua. Ca majoritatea celorlalţi, făceam şi eu parte din categoria candidaţilor la 800 de grame de pîine, era raţia uzuală. 600 de grame primeau cei repartizaţi la muncile uşoare de pe terenul lagărului: umplerea cisternelor cu fecalele din latrină, măturatul zăpezii, curăţenia de toamnă şi de primăvară, văruitul pietrelor care formau bordura corsoului. Iar 1000 de grame nu primeau decît puţini dintre noi, aceasta fiind excepţia acordată muncilor celor mai grele.

600 de grame, şi tot ar putea părea mult. Dar pîinea era aşa de grea, încît chiar 800 de grame tăiate de la mijlocul pîinii nu reprezentau mai mult de-o felie de grosimea degetului mare. Dacă aveai noroc şi primeai bucata de pîine de la capăt, cu coaja ei colţuroasă, uscată, atunci felia era groasă de două degete.

Prima decizie zilnică era asta: voi reuşi azi să mă ţin tare şi să nu mănînc încă de la micul dejun întreaga raţie la supa de varză? Oare în toiul flămînzirii am să pot pune deoparte o bucăţică de pîine pentru seara? Un prînz oricum nu exista, erai în plină muncă şi nu era nimic de decis. Iar seara după lucru – asta în caz că rezistasem ispitei la micul dejun – urma a doua decizie: voi reuşi să mă ţin atît de tare încît să-mi vîr mîna sub pernă doar ca să văd dacă pîinea economisită mai e acolo? Oare am să pot aştepta pînă la terminarea apelului de seară şi s-o mănînc abia cînd ajung la cantină? Asta mai putea dura vreo două ceasuri. Şi dacă apelul nu se mai sfîrşea, chiar mai mult.

Dacă dimineaţa nu mă ţinusem tare, seara nu mai aveam nici o rămăşiţă de pîine şi nu mai era nimic de decis. Îmi umpleam lingura numai pe jumătate şi sorbeam prelung. Mă învăţasem

să mănînc încet, şi după fiecare lingură de supă să-mi înghit saliva. Îngerul foamei mă povăţuia: saliva lungeşte supa şi culcatul devreme scurtează foamea.

Mă culcam devreme, dar mă tot trezeam fiindcă omuşorul mi se umfla şi pulsa. Fie că-mi ţineam ochii închişi sau deschişi, că mă zvîrcoleam sau priveam fix la becul de serviciu, că unul din noi sforăia ca şi cum era gata-gata să se-nece, sau că zornăia rîma de cauciuc a ceasului – oricum, noaptea era nemărginit de mare, şi înlăuntrul ei cearşafurile Feniei erau nesfîrşit de albe, iar sub ele era o grămadă de pîine de neatins.

După imnul de dimineaţă, foamea se zorea împreună cu mine s-ajungă la micul dejun, la Fenia. La acea primă supraomenească decizie: voi reuşi azi să mă ţin tare, am să pot păstra o bucăţică de pîine pentru seara?... şi aşa mai departe.

Cît de departe?

Zi de zi Îngerul foamei îmi devora creierul. Şi într-o zi m-a făcut să ridic mîna. Şi cu mîna asta era să-l ucid pe Karli Halmen – vorbesc despre infracţiunea cu pîinea.

Karli Halmen primise o zi întreagă liber şi-şi mîncase toată pîinea încă de dimineaţă. Noi toţi eram la lucru. Pînă-n seară, Karli Halmen a fost singur în baracă. Iar seara, pîinea pe care-o economisise Albert Gion nu mai era. Albert Gion se ţinuse tare cinci zile la rînd, aşa că-şi economisise cinci bucăţele de pîine – echivalentul raţiei pe-o zi. Fusese toată ziua cu noi în tură, şi ca toţi cei care economiseau pîine se gîndise toată ziua la supa de seară cu pîine. Şi ca noi toţi, primul lucru pe care l-a făcut întors din tură înapoi în baracă a fost să caute sub pernă. Pîinea nu mai era.

Pîinea nu mai era şi Karli Halmen şedea pe patul său avînd pe el doar rufăria de corp. Albert Gion s-a dus la el şi, fără o vorbă, i-a ars trei pumni în gură. Tot fără o vorbă, Karli Halmen a scuipat în pat doi dinţi. Un altul, acordeonistul, l-a înşfăcat pe Karli de ceafă, ducîndu-l la găleata cu apă şi vîrîndu-i capul sub apă. Mai întîi s-a auzit o gîlgîire din gură şi nas, apoi un horcăit, apoi – tăcere. Un altul, toboşarul, i-a tras afară capul din apă şi l-a strîns de beregată pînă ce gura lui Karli a zvîcnit la fel de urît ca gura Feniei. L-am împins deoparte pe toboşar, dar mi-am scos sabotul de lemn din picior. Şi-aşa de tare mi s-a smucit mîna-n sus, că era să-l ucid pe hoţul de pîine. Avocatul Paul Gast, care pînă atunci ne privise din patul lui de sus, mi-a sărit în spate, smulgîndu-mi din mînă sabotul şi dînd cu el de perete. Karli Halmen zăcea pe jos lîngă găleată în propria-i urină, vomînd o secreţie mucilaginoasă de pîine.

Setea de omor îmi furase minţile. Şi nu doar mie, eram cu toţii o haită. L-am tîrît cu toţii afară din baracă pe Karli, aşa cum era în rufăria lui mînjită de sînge şi pişat. Era februarie. L-am proptit de peretele barăcii, dar el s-a clătinat pe picioare şi-a căzut. Fără a ne fi vorbit mai dinainte, ambii, toboşarul şi cu mine, apoi Albert Gion şi toţi ceilalţi, ne-am descheiat la pantaloni. Şi pentru că tot eram înainte de ora de culcare, am urinat cu toţii, rînd pe rînd, pe faţa lui Karli Halmen. Avocatul Paul Gast, şi el. Doi cîini de pază au început să latre, şi-n urma lor a sosit în goană mare santinela. Cîinii adulmecaseră sîngele şi mîrîiau, soldatul înjura. Avocatul şi santinela l-au dus pe Karli la baraca bolnavilor. Ne-am uitat după ei şi ne-am frecat cu zăpadă mîinile murdare de sînge. Am reintrat cu toţii în tăcere în baracă, vîrîndu-ne în paturile

© Lucian Muntean

noastre. Am văzut că la încheietura mîinii aveam o pată de sînge; am rotit-o înspre lumină gîndindu-mă ce roşu-deschis e sîngele lui Karli, ca ceara de sigiliu – slavă Domnului că-i sînge din arteră, nu din venă. În baracă domnea o linişte deplină, apoi am auzit zornăind de-atît de aproape rîma de gumă din ceasul cu cuc, de parcă zornăitul ieşea chiar din capul meu. Nu m-am mai gîndit la Karli Halmen, nici la cearşaful nesfîrşit de alb al Feniei, nici chiar la pîinea de neatins. M-am cufundat într-un somn adînc, liniştit.

În dimineaţa următoare, patul lui Karli Halmen era gol. Ne-am dus ca totdeauna la cantină. Zăpada, şi ea, era pustie şi neînroşită – ninsese proaspăt. Karli Halmen a zăcut două zile în baraca bolnavilor. După care a revenit, aşezîndu-se iar la cantină alături de noi, cu urme de răni purulente, ochii abia întredeschişi de umflaţi ce erau şi cu buzele vineţii. Povestea cu pîinea se terminase, toţi ne purtam ca mai înainte. Nimeni dintre noi nu i-a reproşat vreodată lui Karli Halmen hoţia săvîrşită. Şi nici el, nouă, pedeapsa primită. Ştia c-o meritase. Tribunalul pîinii nu dezbate cauza, ci osîndeşte. Frontiera zero nu cunoaşte paragrafe, n-are nevoie de nici o lege. Ea este legea, fiindcă Îngerul foamei e şi el un hoţ care-ţi fură minţile. Justiţia pîinii n-are nici prolog, nici epilog – e doar prezentul. Absolut transparent sau absolut misterios. Oricum ar fi, justiţia pîinii e într-alt fel brutală decît brutalitatea neînfometată. În justiţia pîinii morala curentă nu-şi are locul.

Tribunalul pîinii a fost în februarie. În aprilie Karli Halmen şedea pe scaunul din frizeria lui Oswald Enyeter, rănile i se vindecaseră, iar barba-i crescuse ca iarba călcată-n picioare. Eu îmi aşteptam rîndul după el, stînd în spatele lui, în oglindă, aşa cum de obicei stătea în spatele meu Tur Priculici. Bărbierul şi-a pus mîinile păroase pe umerii lui Karli, întrebîndu-l:

– Da' de cînd ne lipsesc doi dinţi din faţă?

Fără a mi se adresa nici mie, nici bărbierului, ci numai celor două mîini păroase, Karli Halmen a zis:

– De cînd cu infracţiunea cu pîinea.

După ce-a terminat să-l radă, m-am aşezat în locul lui pe scaun. A fost singura dată cînd în timpul rasului Oswald Enyeter a fluierat un soi de serenadă şi de sub spuma albă s-a ivit o picătură de sînge. Nu roşu-deschis ca ceara de sigiliu, ci roşu-întunecat ca o zmeură în zăpadă.

(roman în curs de apariţie la Editura Humanitas)

© Lucian Muntean

colecția

adevărul

să o lași moștenire urmașilor urmașilor tăi!

Dinu Săraru

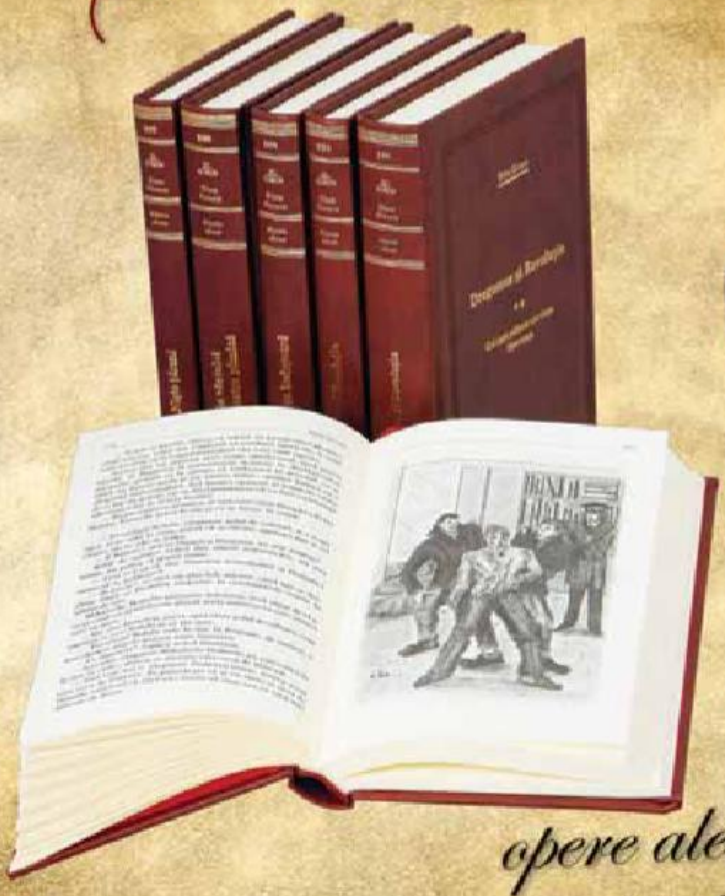

preţul colecţiei:
235 lei

opere alese

194	Ciocoii noi cu bodyguard	1 vol.	40 lei
195-196	Dragostea și Revoluția (Toamna Roșie • Cei care plătesc cu viața • Speranța)	2 vol.	75 lei
197	Niște țărani	1 vol.	40 lei
198	Iarba vântului • Crimă pentru pământ	1 vol.	40 lei
199	Clipa	1 vol.	40 lei

Comunicarea universală în afaceri

Căutarea succesului nu are granițe!

Forbes îndrumă mai mulți oameni,
în drumul lor spre reușita în afaceri,
în mai multe țări decât
orice altă publicație de business.

Acolo unde este succesul, este și Forbes!

Forbes
România

Acum în România, apare lunea, la fiecare două săptămâni.